

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra Sociální patologie a sociologie

Rodinná resilience u pěstounských rodin

Bakalářská práce

Autor: Nikola Sodomková
Studijní program: B7507 - Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální patologie a prevence
Vedoucí práce: PhDr. Stanislav Pelcák, Ph.D.

UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ

Pedagogická fakulta

Akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení:	Nikola Sodomková
Osobní číslo:	P13452
Studijní program:	B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Sociální patologie a prevence
Název tématu:	Rodinná resilience u pěstounských rodin
Zadávající katedra:	Katedra sociální patologie a sociologie

Zásady pro vypracování:

Teoretická část bakalářské práce se zabývá problematikou náhradní výchovné péče s akcentem na pěstounství. Podrobně se věnuje rodinné resilienci jako faktoru zdravého fungování pěstounské rodiny. Zmiňuje transgenerační přenos rodinné resilience a vulnerability a faktory, které rodinnou resilienci ovlivňují. Praktická část ověřuje roli faktorů resilience v rámci zdravého rodinného fungování v pěstounských rodinách. Kvalitativní výzkumné šetření je realizované prostřednictvím polostrukturovaného rozhovoru.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování bakalářské práce:
Seznam odborné literatury:

Vedoucí bakalářské práce:	PhDr. Stanislav Pelcák, Ph.D. Katedra sociální patologie a sociologie
Oponent bakalářské práce:	PhDr. Josef Kasal, Ph.D.
Datum zadání bakalářské práce:	7.2.2014
Termín odevzdání bakalářské práce:	22.4.2015

L.S.

doc. PhDr. Pavel Vacek, Ph.D.
Děkan

PhDr. Václav Bělík, Ph.D.
vedoucí katedry

Dne

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci „Rodinná resilience u pěstounských rodin“ vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

Elektronická i tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

V Hradci Králové dne

.....

Poděkování

Děkuji svému vedoucímu práce PhDr. Stanislavu Pelcákovi, Ph.D. za pomoc při vedení této práce a cenné rady při konzultacích. Mé poděkování patří též organizacím, které se podílely na spolupráci při získávání účastníků pro výzkumnou část této práce a samotným pěstounským rodinám, které byly ochotny se na výzkumu podílet.

.....

Název

Rodinná resilience u pěstounských rodin

Anotace

SODOMKOVÁ, Nikola. *Rodinná resilience u pěstounských rodin*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2014. 67 s. Bakalářská práce.

Téma bakalářské práce je zaměřeno na problematiku rodinné resilience v pěstounských rodinách. Práce se opírá o zjištění uznávaných autorit tematiky rodinné resilience. V teoretické části je zmíněna oblast náhradní výchovné péče a s akcentem na pěstounství. Stěžejní část práce se zabývá rodinnou resiliencí, charakterizuje zdravé fungování pěstounské rodiny, zvládání stresu v pěstounských rodinách a transgenerační přenos rodinné resilience a vulnerability v rodinném systému.

V praktické části práce je realizováno empirické šetření zaměřené na faktory zdravé ho rodinného fungování. Výzkumná metoda – polostrukturovaný rozhovor.

Klíčová slova

pěstounské rodiny, rodinná resilience, zdravé rodinné fungování, protektivní faktory, transgenerační přenos,

Title

Family resilience in foster families

Annotation

SODOMKOVÁ, Nikola. Family resilience in foster families. Hradec Králové: Faculty of education, University of Hradec Králové, 2015. 67 pp. Bachelor degree thesis.

The topic of this thesis is focused on family resilience seen in foster families. The thesis is based upon the findings of the respected authorities deals with family resilience. In the theoretical part, it mentions alternative education emphasis on foster care. Main part of this thesis deals with family resilience, characterize functioning together in a healthy manner, intergenerational transmission of family resilience and vulnerability in the family systém.

In the practical part of this thesis, it implement an empirical investigation that focuses on healthy manner factors in fammilies. Research method – semi-structurated interview.

Keywords

foster families, family resilience, healthy family functioning, protective factors, intergenerational transmission

OBSAH

ÚVOD	8
1 NÁHRADNÍ VÝCHOVNÁ PÉČE	11
1.1 Ústavní výchova.....	11
1.2 Náhradní rodinná péče	13
2 PĚSTOUNSKÁ PÉČE	15
2.1 Historie pěstounské péče.....	16
2.2 Druhy pěstounské péče	16
3 RODINNÁ RESILIENCE	18
3.1 Transgenerační psychologie rodiny	20
3.2 Základní psychické potřeby u dětí	22
3.3 Pevná vazba, trauma, psychická odolnost.....	23
3.3.1 Posttraumatický rozvoj člověka	26
3.4 Fungování rodiny	27
3.5 Zvládání stresu v rodinách	29
3.6 Fáze rodinné resilience.....	32
3.7 Faktory ovlivňující resilienci	33
3.8 Aplikace přístupů rodinné resilience.....	36
3.9 Kritika resilience	36
4 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ	38
4.1 Cíl výzkumu a výzkumný problém.....	38
4.2 Výzkumný soubor a procedura	38
4.3 Popis metod kvalitativního výzkumu.....	41
4.4 Etika výzkumu	46
4.5 Kvalitativní analýza dat.....	47
4.6 Výsledky výzkumu a jejich interpretace	47
4.6.1 Charakteristika pěstounských rodin	48
4.6.2 Sociální opora.....	49
4.6.3 Rodinná resilience.....	52
4.6.4 Rodinné rituály/čas.....	54
4.6.5 Rodinná komunikace.....	55
4.6.6 Rizika/krize	57
4.7 Souhrn	59
ZÁVĚR	61

Seznam použité literatury a jiné zdroje	63
SEZNAM PŘÍLOH.....	67

ÚVOD

Rodina je biopsychosociální systém, který hledá své místo ve společnosti a zároveň je tou společností neustále ovlivňován. Hlavním cílem rodiny je uspokojování potřeb a požadavků každého jejího člena a to z hlediska funkcí biologicko-reprodukční, emocionální, socializačně-výchovné a ekonomicko-zabezpečující.

Rodinu můžeme rozdělit na orientační a prokreační. Orientační rodinu představuje rodina, do které se jedinec narodí a prokreační tu, kterou jedinec sám vytvoří novým manželstvím. Pokud hovoříme o rodině jako systému, je třeba ji vnímat v širším společenském systému, k němuž patří příbuzenstvo, přátelé, sousedstvo a také všichni ostatní, kdo rodinu obklopují a jsou s ní v kontaktu.

V dnešní době se pozornost zaměřuje spíše na dysfunkční rodiny než na ty fungující. Mnoho odborníků si často klade otázku, jak se od sebe funkční a nefunkční rodiny liší. *„Podstatné rozdíly mezi funkční a dysfunkční rodinou se ukazuje ve strategiích řešení problémů, emocionálním rodinném klimatu a schopnosti změny v průběhu rodinného životního cyklu, vyrovnání blízkosti a odstupu v rámci vztahů uvnitř rodiny a ve vytvoření fungujících hranic mezi generacemi.“*¹ Fungující rodiny umí dobře řešit problémy a konflikty v konečném důsledku mají pozitivní funkci. Dysfunkční rodiny tyto problémy často popírají nebo na ně reagují přehnaně emocionálně. Je zde možné vidět stírání generačních hranic, odstranění organizace ve smyslu hierarchie, oproti tomu funkční rodina má společný systém hodnot, členové mají starost o sebe samy navzájem, stejně tak se navzájem povzbuzují a jednání druhého neznevažují a přes to všechno jsou na sobě nezávislí. V takových rodinách je možné nalézt hádky nebo různé konfrontace a nenávistné pocity, které ovšem vyčistí vzduch a vedou k vyřešení problému.²

V rodinné resilienci jde o to, že by se měla podílet na udržení základních funkcí rodiny i při různých obtížích či stresových situacích a zároveň na vytvoření rodinné identity.

Minuchin tvrdí, že vlastní lidské přirozenosti je přežívat ve skupinách, přičemž takovou skupinou je právě i rodina.³ Mezi funkce této základní skupiny patří

¹ SIMON, Fritz B.a Helm STIERLIN. *Slovník rodinné terapie: Přehled, kritika a integrace systémově terapeutických pojmů, konceptů a metod.* Hradec Králové: Konfrontace, 1995. s. 249.

² Tamtéž s. 250.

³ MINUCHIN, Salvador. *Rodina a rodinná terapie.* Praha: Portál, 2013.

psychosociální ochrana rodinných členů a zároveň přizpůsobení svých členů kultuře a jejímu šíření. Podobným tématem se zabývala také Hanah Arendtová⁴, která tvrdí, že socializace se zaměřuje na jedince, tedy začlenění jedince do kultury, ale také na často opomíjenou společnost, kde se musí zachovat určitý konsenzus a kontinuita, protože ve výchově a vzdělávání se spojuje odpovědnost jak za život a vývoj dítěte, tak za pokračování světa. Nejenže musíme chránit dítě, aby se mu nestalo něco zlého ale také svět, aby nebyl pustošen a ničen náporom nového, co se na něj s každou generací přivalí. Právě v tomto zájmu toho, co je v každém dítěti nové a revoluční, musí být výchova konzervativní. Musí v každém případě chránit novost a zároveň ji uvádět jako něco nového do světa starého. Rodina totiž sice představuje živnou půdu pro určitý psychosociální rozvoj členů, musí se také přizpůsobit společnosti.

Každá rodina má určitou strukturu, kterou představují funkční požadavky, jimiž jsou požadované způsoby chování každého příslušníka rodiny. Rodina tedy funguje na základě takzvaných transakčních vzorců, které obsahují návody jak, kdy a ke komu se vztahovat, v podstatě ovládají chování členů rodiny. V tomto ohledu je třeba si stanovit určitá omezení a to týkající se hierarchie vlivu a moci, podle které mají děti a rodiče rozdílnou úroveň autority.⁵

Rodinná struktura by ale měla být schopna se přizpůsobit, jakmile se dané podmínky změní. To je jedno z hledisek posuzování rodinné resilience, tedy do jaké míry je rodina schopna přizpůsobit se změně a přitom si zachovat svou odolnost. Zpočátku se tento termín aplikoval na zdraví a určité jednání jedince, ale postupem času pronikal do prostředí rodiny a širšího sociálního prostředí. Problém v této oblasti odborníci spatřují v tom, že do péči psychologů či psychiatrů se dostávají jedinci, kteří mají problém a selhávají, kdežto jedinci resilientní, kteří překážky zvládají, pozornosti vědy unikají.⁶

V teoretické části bakalářské práce se seznámíme s pojmem náhradní výchovná péče, kde se podrobněji zabýváme pěstounskou péčí. Následně si představíme termín rodinná resilience a témata, která s ní souvisí, tedy transgenerační psychologii, celkové fungování rodiny, stres a trauma v rodině, fáze rodinné resilience či faktory, které ji ovlivňují.

⁴ ARENDT, Hannah. *Krise kultury: Čtyři cvičení v politickém myšlení*. Praha: Mladá fronta, 1994.

⁵ MINUCHIN, Salvador. *Rodina a rodinná terapie*. Praha: Portál, 2013.

⁶ BŘICHÁČEK, Václav. Odolnost rodiny. In: PLAŇAVA, Ivo a Milan PILÁT. *Děti, mládež a rodiny v období transformace*. Brno: Barrister a Principal, 2002.

Práce si klade za cíl zmapovat rodinnou resilienci jako faktor zdravého fungování pěstounských rodin. Poskytnout informace o tom, co je vlastně rodinná resilience, poukázat na transgenerační přenos resilience a vulnerability v rodině. Cílem práce je zodpovědět výzkumnou otázku: „Existují faktory, zvyšující zdravé rodinné fungování v pěstounských rodinách?“

Praktická část práce se věnuje samotnému výzkumu rodinné resilience u pěstounských rodin, popisuje výzkumnou otázku, jeho metody a cíle a jsou zde zveřejněny výsledky výzkumu.

1 NÁHRADNÍ VÝCHOVNÁ PÉČE

V České republice pojem náhradní výchovná péče představuje formy náhrady rodiny u dětí, které nemají vlastní funkční rodinné zázemí. Do této kategorie patří dětské domovy, diagnostické a výchovné ústavy, ústavy sociální péče, pečovatelské rodiny, svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby než rodičů a poručenství. Dělí se na ústavní výchovu a náhradní rodinnou péči.⁷

V následujících podkapitolách si představíme veškeré druhy ústavní a rodinné péče a poté bude následovat vlastní kapitola zabývající se pěstounstvím.

1.1 Ústavní výchova

Ústavní výchova je první typem náhradní výchovné péče a právně ji upravuje zákon č. 383/2005 Sb., kterým se změnil zákon č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy⁸ ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.

Ukotvuje se zde základní právo dítěte na výchovu a vzdělávání, rozvíjení citové stránky jeho osobnosti, vytvářet podmínky podporující sebedůvěru a umožnění aktivní účasti dítěte ve společnosti.⁹ Zákon jmenuje tyto druhy ústavní a ochranné výchovy - diagnostický ústav, dětský domov, dětský domov se školou a výchovný ústav. Tato zařízení poskytují dětem péči, která by jinak byla poskytována rodiči či jinými osobami, kterým bylo dítě svěřeno do péče.

Ústavní péči dítěte nařizuje soud v případě, pokud je narušena výchova či tělesný, duševní a rozumový stav dítěte nebo pokud se rodiče o dítě nejsou schopni postarat. Soud vždy zvažuje, zdali není vhodnější dítě umístit do péče fyzické

⁷ NOŽÍŘOVÁ, Jana. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Linde, 2012.

⁸ Ústavní výchova (nařizuje soud dětem do 18 let, o které se rodiče nemohou z nejrůznějších důvodů postarat), Ochranná výchova (ukládá soud dětem, spáchají-li čin, za který lze uložit výjimečný trest či splní-li ochranná výchova svůj účel lépe než odnětí svobody), poznámka autora

⁹ Česko. Zákon č. 383 ze dne 19. srpna 2005, kterým se mění zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších zákonů, a další související zákony. In: Sbíрка zákonů, Česká republika. 2002, částka 133.

osoby.¹⁰ Ústavní výchova se týká děti do 18 let věku, ve výjimečných případech do 19 let věku.

Diagnostický ústav

Diagnostický ústav je školské zařízení a plní několik funkcí, a to diagnostické, vzdělávací, terapeutické, výchovné, sociální a organizační.¹¹

Úkolem diagnostického ústavu je na základě komplexního vyšetření zpracovat kompletní diagnostickou zprávu, která obsahuje návrhy na specifické vzdělávací a výchovné postupy pomáhající správně rozvíjet osobnost dítěte. Délka jeho pobytu je maximálně osm týdnů a poté ústav rozhoduje, zda se dítě vrátí zpět domů, půjde do ústavní výchovy či do náhradní rodinné péče.

Dětský domov

Dětský domov je školské zařízení se stará především o výchovu, vzdělávání a sociální stránku vývoje člověka. Jsou zde umístěny děti ve věku od tří do osmnácti let, které se vzdělávají ve školách mimo dětský domov a nemají vážné problémy s chováním.¹² Jsou určeny dětem, které z nejrůznějších nemohou být vychovávány ve vlastní či náhradní rodině.

Dětský domov se školou

Dětský domov se školou pečuje o děti se závažnými poruchami chování či psychickými poruchami. Následně jsou zde umístěné nezletilé matky, které splňují výše zmíněné podmínky. Pokud dítě, po ukončení povinné školní docházky, není schopné přejít na střední školu či získat pracovní smlouvu, probíhá jeho umístění do výchovného ústavu.¹³

¹⁰ Česko. Zákon č. 89/2012 ze dne 3. února 2012, občanský zákoník. In: Sbíрка zákonů, Česká republika. 2012, částka 33.

¹¹ Česko. Zákon č. 383 ze dne 19. srpna 2005, kterým se mění zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších zákonů, a další související zákony. In: Sbíрка zákonů, Česká republika. 2002, částka 133.

¹² Tamtéž

¹³ Tamtéž

Výchovný ústav

„Výchovný ústav pečuje o děti starší 15 let se závažnými poruchami chování, u nichž byla nařízena ústavní výchova nebo nařízena ochranná výchova.“¹⁴ Výjimečně zde může být umístěno také dítě mladší 15 let, které má tak závažné poruchy chování, že pro jeho umístění není vhodný ani dětský domov se školou.

Při výchovném ústavu může být zřízena základní, speciální či střední škola.

1.2 Náhradní rodinná péče

Náhradní rodinná péče je dle Klimeše označení pro všechny druhy péče o děti, která je nekolektivní a o které se z jakéhokoli důvodu nemohou starat biologičtí rodiče.¹⁵ Oproti tomu Matějček¹⁶ definuje tento druh péče jako formu péče o děti, které vychovávají „náhradní“ rodiče a zmiňuje důležitost prostředí, které se podobá životu v přirozené rodině.

V České republice se jedná o osvojení, pěstounskou péči, opatrovnictví a poručenství. Někteří odborníci do této kategorie řadí také péči hostitelskou.

Poručenská péče se využívá tehdy, když rodiče dítěte zemřeli nebo byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti. Poručník se stává zákonným zástupcem dítěte. Opatrovnictví je ustanoveno z konkrétních důvodů, například při střetu zájmů dítěte a rodičů a opatrovník není zákonným zástupcem dítěte.

V následujících podkapitolách si blíže představíme druhy náhradní rodinné péče, a to osvojení a hostitelskou péči. Zvláštní kapitolu potom bude představovat samotná péče pěstounská.

Osvojení

V České republice se jedná o nejvyšší možnou formu náhradní rodinné péče, jedná se o právně vytvořené rodinné pouto. Osvojitelé jím získávají stejná práva

¹⁴ Česko. Zákon č. 383 ze dne 19. srpna 2005, kterým se mění zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších zákonů, a další související zákony. In: Sbírka zákonů, Česká republika. 2002, částka 133.

¹⁵ KLIMEŠ, Jeroným. *Reakce na ambivalentní objekt*. Praha, 2002. Disertační práce, Fakulta Filozofická, Katedra psychologie. Univerzita Karlova.

¹⁶ MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Portál, 1999.

k dítěti, jako mají rodiče ke svým biologickým dětem.¹⁷

Existují dvě formy osvojení – zrušitelné a nezrušitelné. Zrušitelné osvojení může být soudem z důležitých důvodů zrušeno. Návrh na zrušení může podat jak osvojitel, tak osvojenec, v případě zrušení osvojení získává dítě zpět své původní příjmení. Nezrušitelné osvojení nelze zrušit, osvojitel je zapsán v matrice na místě biologických rodičů a práva a povinnosti jak osvojitelů k dítěti tak dítěte k osvojiteli jsou trvalá.¹⁸

Děti, které jsou umístěny do adoptivní rodiny, musejí být předtím právně volné, tedy rodiče musí podepsat souhlas k osvojení nebo musí projevovat dlouhodobý nezájem o dítě. O osvojení nebo adopci nejčastěji usilují lidé, kteří vlastní děti mít nemohou.

Hostitelská péče

„Tzv. hostitelská péče umožňuje pobyt dítěte vyrůstajícího v ústavním zařízení v nové rodině o víkendech a o prázdninách. Je optimálním řešením pro starší děti, které není možno z nejrůznějších důvodů umístit do náhradní rodiny natrvalo a které již dokáží rozumově a citově tuto situaci (zejména střídání prostředí a blízkých lidí) zvládnout.“¹⁹

Tento druh náhradní rodinné výchovy stojí na pomezí ústavní péče a náhradní rodinné výchovy. Dobrovolník z řad rodičů, prarodičů, sourozenců i jiných fyzických osob si tedy bere dítě k sobě domů o víkendech či o prázdninách. Termín hostitelská péče není ukotven v zákoně o rodině.²⁰ Rozhoduje o tom ředitel daného ústavního zařízení, ve kterém je dítě umístěno, který toto rozhodnutí konzultuje s příslušným orgánem sociálně-právní ochrany obce s rozšířenou působností.

¹⁷ GABRIEL, Zbyněk a Tomáš NOVÁK. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada, 2008.

¹⁸ Tamtéž

¹⁹ KOVAŘÍK, Jiří. *Náhradní rodinná péče v praxi*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004. s. 29.

²⁰ GABRIEL, Zbyněk a Tomáš NOVÁK. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada, 2008.

2 PĚSTOUNSKÁ PÉČE

Pěstounská péče je druhou formou náhradní rodinné péče. O svěřením dítěte do pěstounské péče rozhoduje soud, pokud to vyžaduje zájem dítěte a pokud je zde záruka toho, že pěstoun poskytne dítěti řádnou výchovu.²¹ Je to forma náhradní rodinné výchovy, která je státem řízená a kontrolovaná. Stát zajišťuje hmotné zabezpečení dítěte a také přiměřenou odměnu pěstounům.

Pěstounství je právně zakotveno v novém Občanském zákoníku č. 89/2012 Sb., který říká, že pěstounská péče má přednost před ústavní výchovou. Pokud soud nestanoví jinak, rodiče mají právo na informace o dítěti, právo pravidelně se stýkat s dítětem a vyživovací povinnost.²² Na rozdíl od osvojení, děti svěřené do pěstounské péče nemusí být právně volné.

O děti se nejčastěji zajímají lidé, kteří již děti mají. Pěstouni rozhodují o běžných věcech týkajících se dítěte, ovšem při mimořádných záležitostech vždy žádají o souhlas rodičů, ve zvláštních případech soudu, jelikož pěstoun není zákonným zástupcem dítěte.²³ Pěstounská péče zaniká plnoletostí dítěte.

Cílem pěstounské péče je poskytnutí náhradního rodinného prostředí dětem, které nemohou dlouhodobě vyrůstat v rodině s vlastními biologickými rodiči, dále také dětem, kterým ústavní péče ohrožuje jejich vývoj a které nemohou být z nejrůznějších důvodů svěřeny do osvojení.²⁴

Vzít si dítě do pěstounské péče není jednoduché rozhodnutí. Často se totiž jedná o děti s poruchami chování, deprivací, zdravotními obtížemi či děti méně nadané nebo ty, které prožily traumatické situace.

Klasická pěstounská péče se rozlišuje na dva druhy - individuální a skupinovou. „*Individuální pěstounská péče probíhá v běžném rodinném prostředí (byť rodina nemusí být úplná).*“²⁵ Oproti tomu skupinové pěstounství se realizuje pomocí SOS vesniček.

²¹ NOŽÍŘOVÁ, Jana. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Linde, 2012.

²² Česko. Zákon č. 89/2012 ze dne 3. února 2012, občanský zákoník. In: Sbírnka zákonů, Česká republika. 2012, částka 33.

²³ MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Portál, 1999.

²⁴ Tamtéž.

²⁵ GABRIEL, Zbyněk a Tomáš NOVÁK. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada, 2008. s. 51.

Dále existuje také příbuzenská pěstounská péče, pěstounská péče na přechodnou dobu a poručenská péče, které budou podrobněji vysvětleny v kapitole 2.2 Druhy pěstounské péče.

2.1 Historie pěstounské péče

Matějček tvrdí, že za předchůdce placené pěstounské péče můžeme považovat instituci kojných.²⁶ V evropské historii se objevovaly doby, kdy se ženská krása neslučovala s těhotenstvím, porodem ani kojením, proto bylo možné setkat se s kojnými, které nabízely své služby bohatým ženám. V některých zemích dokonce bohaté ženy svěřily své dítě na dva roky ke kojné na venkov a poté si jej vzaly zpět.

Po instituci kojných následovala pěstounská péče o děti z nalezince. Během období první republiky se zde objevovaly čtyři typy pěstounské péče. „*Pěstounská péče nalezenecká*“, která navazovala na pobyt dítěte v sirotčinci či nalezinci, následuje typ „*Pěstounské péče řízené a kontrolované Okresními péčemi o mládež*“, který byl založen na hledání spolehlivých pěstounů sociálními pracovníky. Třetím typem byla „*Pěstounská péče v tzv. koloniích*“, což by se dalo označit jako předchůdce dnešních SOS vesniček, a nakonec posledním typem byla „*Pěstounská péče na základě soukromé dohody mezi rodiči dítěte a pěstouny, bez soudního jednání*“, kdy se tento způsob později změnil ve svěřování dětí příbuzným.

Po roce 1948 ale došlo k výrazným změnám, kdy se zařízení „*nalezinců*“ změnila na „*ústavy péče o dítě*“. V roce 1950 se pěstounská péče ve všech formách zrušila a obnovena byla až v 70. letech 20. století.²⁷

2.2 Druhy pěstounské péče

V České republice rozlišujeme několik druhů pěstounské péče. Patří mezi ně příbuzenská pěstounská péče, pěstounská péče na přechodnou dobu a poručenská péče.

²⁶ MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Portál, 1999.

²⁷ Tamtéž

Příbuzenská pěstounská péče

U příbuzenské pěstounské péče se nejčastěji jedná o péči prarodičů, pouze v mimořádných případech je péče zprostředkována jinými příbuznými. Pěstounská péče může být prarodiči vykonávána, pokud jsou zejména zdravotně způsobilí.

U této péče ovšem můžeme nalézt mnohá negativa. „*U pěstounské péče vykonávané prarodiči bývá někdy problém spíše v přemíře lásky a shovívavosti než v jejím nedostatku.*“²⁸ Jednoduše řečeno prarodiče mají častěji sklony k rozmazlování a větší mírnosti ve výchově než rodiče. U starších prarodičů pěstounů navíc může vzniknout propast v oblasti nepochopení dětí v oblasti dnešního tzv. moderního způsobu života.

Pěstounská péče na přechodnou dobu

V současné době existuje několik druhů pěstounské péče na přechodnou dobu. Prvním typem je tzv. raná pěstounská péče, která spočívá v tom, že dítě, které by šlo po narození do ústavní péče, odchází právě do pěstounské rodiny na přechodnou dobu. Často se jedná o první dva měsíce, kdy se řeší zprostředkování osvojení.²⁹

Dalším typem je tzv. akutní pěstounská péče na přechodnou dobu, která se využívá, pokud se dítě ocitlo náhle a nečekaně bez rodičů. Využívá se například, pokud je matka samoživitelka hospitalizovaná v nemocnici a nemá nikoho, kdo by se o dítě mohl postarat.³⁰ Následně také v případech drogově závislých matek či v případech rodičů, kteří jsou ve výkonu trestu odnětí svobody.

Poručenská péče

Tento druh náhradní rodinné péče se využívá u dětí v mladším školním věku, jehož rodiče zemřou nebo jsou zbaveni rodičovské odpovědnosti. Jde o děti starší 6 let, které jsou zvyklé na život v rodině a mají vytvořenou určitou rodinnou identitu. Poručník se stává zákonným zástupce dítěte. Rozdíl mezi pěstounskou a poručenskou

²⁸ GABRIEL, Zbyněk a Tomáš NOVÁK. Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči. Praha: Grada, 2008. s. 48

²⁹ NOŽÍŘOVÁ, Jana. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Linde, 2012.

³⁰ Tamtéž

péči spočívá v tom, že poručník nežádá při důležitých rozhodnutích o souhlas biologických rodičů ale soudu.³¹

3 RODINNÁ RESILIENCE

Hartl a Hartlová ve Velkém psychologickém slovníku popisují rodinnou resilienci jako: „*odolnost rodiny jako celku vůči každodenním nárokům a úkolům i dočasným stresorům, schopnost adaptovat se, hledat a budovat novou rodinnou rovnováhu, zejména po ztrátě jednoho člena či jiné tragické události.*“³² Původně byla resilience u dětí pojímána jako rys osobnosti, který predisponuje osobnost k adaptivnímu vývoji a k odolávání nepříznivým okolnostem. Dle Šolcové³³ lze o rodinné resilienci v dnešní době hovořit jako o „*souhrnném výsledku dynamických procesů vzájemného působení mezi dítětem, rodinou a prostředím v průběhu času.*“

Sobotková ve své knize Psychologie rodiny zase parafrázuje dvě definice z velkého amerického slovníku Random House Webster's Dictionary. První definice zní: „*Resilience je taková vlastnost rodiny, která ji umožňuje udržet si zavedené vzorce fungování, i když je konfrontována s rizikovými faktory: je to elasticita.*“ Druhá definice mluví o resilienci jako o schopnosti rodiny rychle se zotavit z krize či nějaké přechodné události, která vyvolala změny v rodinném fungování.³⁴

V anglické odborné literatuře můžeme nalézt termíny family resilience a family resiliency. Sobotková vysvětluje tyto termíny prostřednictvím Pattersonové, podle které termín family resiliency popisuje: „*schopnost rodiny úspěšně zvládat životní okolnosti,*“ oproti tomu family resilience zohledňuje procesy: „*pomocí kterých se rodina zdárně adaptuje či odolává zátěži.*“³⁵ Tato bakalářská práce bude spíše pracovat s termínem family resilience, protože se bude zabývat právě těmi procesy či faktory, díky kterým je rodina schopna zvládat různé životní okolnosti.

Pro termín resilience zatím neexistuje vhodný český ekvivalent. Nejbližším možným termínem by mohla být „*nezdolnost*“, „*vzdornost*“, či v češtině nejvíce

³¹ GABRIEL, Zbyněk a Tomáš NOVÁK. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada, 2008.

³² HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Velký psychologický slovník*. Praha: Portál, 2010. s. 499.

³³ ŠOLCOVÁ, Iva. *Vývoj resilience v dětství a dospělosti*. Praha: Grada, 2009. s. 10.

³⁴ SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny: Třetí vydání*. Praha: Portál, 2012. s. 80-81.

³⁵ Tamtéž s. 81.

používaný překlad: „odolnost.“³⁶ Opakem rodinné resilience je její zranitelnost neboli vulnerabilita rodiny. Pokud se rodina stane vulnerabilní, stane se náchylnější k celkovému zhoršení fungování či úplnému rozpadu rodiny.

Největším průkopníkem a předním odborníkem na rodinnou resilienci je Froma Walsh PhD., spoluzakladatelka a ředitelka Centra pro rodinu a zdraví v Chicagu. Působí jako emeritní profesor na univerzitě v Chicagu, v Americké asociaci pro manželskou a rodinnou terapii (AAMFT – American association for marriage and family therapy) a je bývalou prezidentkou (1991 – 1993) American family therapy and academy (AFTA)³⁷. Vyvinula přístup, který je zaměřen na posílení rodiny v krizi například při traumatu, ztrátě, odloučení, rozvodu, nemoci či zdravotním postižení člena rodiny. Mezi její knihy zabývající se rodinnou terapií a resiliencí patří *Strengthening family resilience* (2011), *Spiritual resources in family therapy* (2010) nebo *Living beyond loss: death in the family* (2004).³⁸

Resilienci rodiny se v České republice věnuje již výše zmíněná doc. PhDr. Irena Sobotková, CSc. působící na katedře psychologie FF UP v Olomouci. Zabývá se vývojovou psychologií a psychologií rodiny s akcentem na diagnostiku funkčnosti rodiny, rodinnou resilienci a oblast náhradní rodinné péče. Tvrdí, že současný trend zkoumání resilience se rozšiřuje především na rodinu a není tak zaměřený na individuální resilienci. Podle ní, je tento termín v praxi velmi přínosný, protože umožňuje rodinám najít jejich skryté síly a možnosti, což zjednodušuje terapeutům s rodinami pracovat terapeuticky a poradensky.³⁹

Rodinnou resiliencí se v praxi zabývá psychologie rodiny, což je u nás poměrně nový obor. „*Psychologie rodiny se zabývá teoriemi rodinného fungování, metodologickými zvláštnostmi výzkumu rodin, diagnostikou rodinných systémů.*“⁴⁰

³⁶ MATĚJČEK, Zdeněk, Zdeněk DYTRYCH. Riziko a resilience. *Československá psychologie: Časopis pro psychologickou teorii a praxi*. 1998, roč. 42, č. 2.

³⁷ WALSH, Froma. Ph.D. *American Family Therapy Academy* [online]. 2014 [cit. 2014-03-18]. Dostupné z: <http://www.afta.org/about/froma-walsh-phd>

³⁸ WALSH, Froma. *Chicago center for family health* [online]. 2014 [cit. 2014-03-18]. Dostupné z: <http://ccfhchicago.org/faculty/faculty-descrip/froma-walsh/>

³⁹ SOBOTKOVÁ, Irena. Rodinná resilience. *Československá psychologie: Časopis pro psychologickou teorii a praxi*. 2004, roč. 48, č. 3.

⁴⁰ SOBOTKOVÁ, Irena. *Pěstounské rodiny: jejich fungování a odolnost*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2003. s. 9.

Vulnerabilita rodiny

Jak již bylo výše zmíněno, opakem odolnosti rodiny je její vulnerabilita, neboli zranitelnost či selhání. Toto selhání se projevuje jak v mentálním, sociálním tak často i zdravotním stavu jednotlivých členů rodiny. Tento jev se často přenáší z rodičů na děti i na další generace, takže děti, které často vyrůstají v rizikových rodinách, se samy často chovají rizikově. Bývají zde narušeny emoční vztahy i jejich projevy, děti se nenaučí regulovat své emoce a často bývají neoblíbení jak ve školním kolektivu, tak u učitelů. V pozdějším věku mnohdy své konflikty kompenzují alkoholem, drogami či předčasným odchodem z rodiny. Rizikové mohou být také neočekávané události a jejich důsledky. Mezi takové události může patřit neočekávaná nemoc, úraz či dokonce přírodní katastrofa. V této souvislosti mohou nastat dva důsledky, buď se rodina semkne a stane se odolnější nebo dojde k selhání.⁴¹

V následujících podkapitolách si popíšeme transgenerační psychologii rodiny, a základní psychické potřeby u dětí. Budeme se zabývat teorií vazby a psychickou odolností dětí. Poté si vysvětlíme pojem fungování rodiny a to, jak se pěstounské rodiny vyrovnávají se stresem. Dále se zmíníme o fázích rodinné resilience a popíšeme faktory, které ji ovlivňují. Následně se budeme zabývat posilováním resilience ve vývoji mládeže a aplikačními přístupy. Poslední podkapitola se bude zabývat kritikou odolnosti.

3.1 Transgenerační psychologie rodiny

V psychologii rodiny se ukázaly dva dřívější přístupy, tedy systemický a analytický jako nedostatečné a redukcující. „*Je proto nejvyšší čas doplnit je kontextuálním přístupem, které bere v úvahu všechny přítomné i nepřítomné členy, všechny laterální i vertikální vztahy existující v každém okamžiku.*“⁴²

Transgenerační psychologie si klade za cíl porozumět životnímu cyklu rodiny a pomoc znovuobjevit rodinnou historii. Ukazuje, že rodina není zodpovědná za svou minulost, je ale zodpovědná za to, jak s ní poté zachází. Prvotním cílem je tedy pomoci rodinám v tom, aby se smířily s předešlými generacemi, což pomůže novým

⁴¹ BŘICHÁČEK, Václav. Odolnost rodiny. In: PLAŇAVA, Ivo a Milan PILÁT. *Děti, mládež a rodiny v období transformace*. Brno: Barrister a Principal, 2002.

⁴² TÓTHOVÁ, Jana. *Úvod do transgenerační psychologie rodiny: transgenerační přenos vzorců rodinného traumatu a zdroje jeho uzdravení*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011. s. 37.

generacím vyrůstat ve svobodnějším prostoru bez přenášení jakýchsi dluhů z minulosti.⁴³

Transgenerační přenos rodinné resilience a vulnerability

Transgenerační psychologie se snaží o přerušení transgeneračního přenosu zranitelností v současné rodině a o prevenci retraumatizace dalších generací.⁴⁴ Jak již bylo několikrát zmíněno, je v první řadě potřeba pracovat nejen s rodinami rizikovými, ale také těmi odolnými, abychom poznali faktory, které jsou důvodem toho, že jsou rodiny odolné a fungují. Tóthová zmiňuje, že: „*rezilience se jeví i jako schopnost rodiny vytvářet nové, posilovat existující a obnovovat vyčerpané zdroje během optimálního fungování tak, aby v zátěžové chvíli mohla aktivizovat růstovou spirálu zdrojů.*“⁴⁵ Dále tvrdí, že je možné popsat tři varianty resilientních rodin v krátkodobém kontextu, a to rodinu, které disponuje schopností *úspěšně tlumit* dopad zátěžových situací, kdy v takovéto rodině nacházíme vysokou míru protektivních (ochranných) faktorů (viz kapitola 3.7 Faktory ovlivňující resilienci), poté rodinu, která disponuje schopností *aktivně zvládat* dopad zátěžových situací a přes bolestivé zásahy do rodinného fungování mobilizovat zdroje rodinných sil pro změnu nežádoucích následků. Tato rodina má výborné adjustační schopnosti a vysokou míru ameliorativních (posilujících) faktorů (viz kapitola 3.6 Fáze rodinné resilience). Třetí variantou je rodina, které disponuje schopností *zotavit se ze zátěže*. Tato zátěž nemusela být skvěle zvládnutá, rodina má však výbornou schopnost adaptace a vysokou míru obnovujících (regenerujících) faktorů, které pomáhají obnovit rovnováhu.

Aby byla rodina dlouhodobě resilientní, je třeba, aby ovládala všechny tři výše zmíněné schopnosti. Skutečná odolnost rodiny je vždy dvoudimenzionální. Má *intragenerační rozměr*, který se formuje na pozadí existujících zdrojů a sil zranitelností. Tyto zranitelnosti při vychýlení rodinného systému z rovnováhy vedou ke spuštění buď růstové, nebo ztrátové spirály zdrojů. Zatímco *transgenerační rozměr* je formován predispozičními faktory zdrojů sil a zranitelností dvou vertikálních os, kterými rodinný systém protíná multigenerační dědictví obou

⁴³ TÓTHOVÁ, Jana. *Úvod do transgenerační psychologie rodiny: transgenerační přenos vzorců rodinného traumatu a zdroje jeho uzdravení*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011.

⁴⁴ Tamtéž

⁴⁵ Tamtéž s. 56.

původních rodin rodičů. Transgenerační rodinná resilience se tedy zabývá tématem, proč v některých rodinách dochází k udržování určitého traumatického cyklu po několik generací, zatímco další rodiny jsou schopny se aktivizovat a tuto situaci změnit.⁴⁶

Zranitelnosti, které mohou rodinu potkat, vedou ke dvěma typům spirál rodinných zdrojů.⁴⁷ Prvním typem je *Zrátová spirála*, která se aktivizuje, pokud preexistují trhliny v rodinné resilienci. V takové optimálně fungující rodině stačí krátké vychýlení z rovnováhy a mohou se tím odhalit hluboké trhliny vyčerpaných zdrojů či chybějících článků v ochranných faktorech a strategiích zvládnutí, které nikdy nebyly obnoveny. Druhým typem je *Růstová spirála*, která předpokládá rovnovážný potenciál všech zdrojů sil. V případě stresových faktorů v rodinách a vychýlení z rovnováhy nedochází k šíření důsledků zátěže do jiných oblastí fungování ani k oslabování systému. Intragenerační růstová spirála poté může navázat na transgenerační růstovou spirálu, která pomáhá zprostředkovávat přístup k mnohageneračnímu dědictví zdrojů, které pomáhají rodině čerpat nové síly.

3.2 Základní psychické potřeby u dětí

Aby dítě vyrostlo ve zdravou osobnost, je potřeba, aby u něj byly uspokojeny základní psychické potřeby ve správný čas. Děti, které vyrůstají v ústavních zařízeních či ty, u kterých vlastní ani náhradní rodina není schopná tyto funkce splnit, často trpí deprivacemi.

Těmito psychickými potřebami jsou:⁴⁸

- *potřeba stimulace*, týkající se přívodu správných podnětů, které vedou organismus k aktivitě,
- *potřeba smysluplného světa*, kdy dítě potřebuje poznat řád, který mu bude dávat nějaký smysl a na základě něho se bude dítě učit a nabývat nové zkušenosti,
- *potřeba pozitivní identity*, tedy vědomí vlastního já, na němž se odráží vlastní sebeúcta a sebevědomí,

⁴⁶ TÓTHOVÁ, Jana. *Úvod do transgenerační psychologie rodiny: transgenerační přenos vzorců rodinného traumatu a zdroje jeho uzdravení*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011.

⁴⁷ Tamtéž.

⁴⁸ LANGMEIER, Josef a Zdeněk MATĚJČEK. *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Karolinum, 2011. s. 277.

- *potřeba životní jistoty*, kterou dítě potřebuje pro pocit bezpečí,
- *potřeba otevřené budoucnosti*, která umožňuje dítěti vidět naději a nějakou životní perspektivu v osobním životě.

Proces posilování resilience je dlouhodobý. Pozornost by neměla být zaměřována na slabosti, rizika a nedostatky jedince ale naopak na jeho přednosti, potenciály a zdroje. V rámci posilování resilience bychom měli zmírnit negativní dopady z okolí, kdy extrémní formou tohoto posílení je odejmutí dítěte z rodiny.

Dalším bodem může být zmírnění negativní řetězové reakce. Dítě má často problémy doma, posléze se to projeví ve škole, dostane se do problémové party, začne záškoláctví, úteků z domova a tak podobně. Dále bychom měli dítěti pomáhat udržet sebevědomí a sebeuplatnění, například pomocí různých sportovních a jiných zájmových kroužků.

3.3 Pevná vazba, trauma, psychická odolnost

Ve druhé polovině 20. století vytvořil John Bowlby společně s Mary Ainsworth obsáhlou teorii vazby či attachmentu. Tato teorie tvrdí, že k zajištění správného psychického vývoje dítěte, je nezbytné, aby si vytvořilo silnou citovou vazbu k pečující osobě, většinou matce. Základy tohoto vztahu poté určují, jakým způsobem budou jedinci navazovat další vztahy ve svém následujícím životě.

Výzkumy v oblasti neuropsychologie z konce minulého století dokonce přišly na to, že děti, jejichž prvotní prostředí je nějakým způsobem nepřátelské a postrádá tyto prvky prvotní vazby, nakonec myslí naprosto odlišným mozkiem.⁴⁹ Tímto jevem se zabýval Bruce Perry, který *„poukazuje na rozdíly mezi mozky lidí různého věku, kteří v dětství prožili trauma, a lidí, kteří vyrůstali v bezpečném a pečujícím, nebo přinejmenším méně traumatickém prostředí.“*⁵⁰

Můžeme rozlišit tři typy vazebného chování. *Averzivní* neboli únikové chování, kdy dítě dělá takové věci, které přimějí dospělé k interakci za pomoci křiku, pláče či čehokoli, co přinese nějakou odezvu. Dalším typem je *Atraktivní* chování spolu s úsměvy, očním kontaktem, smíchem, kdy dítě nějakým způsobem vzhlíží

⁴⁹ CAIRNS, Kate. *Bezpečná vazba mezi náhradními rodiči a dítětem*. Praha: Portál, 2002.

⁵⁰ Tamtéž s. 59.

k milujícímu pečovateli. Postupem času se dostane k *Aktivnímu* chování, které se projevuje aktivním a pozitivním vztahem k pečovateli.

Pěstouni se často setkávají s nejistě připoutanými dětmi, které si neosvojily pevný vztah k primární pečující osobě. Tyto děti většinou nedokážou regulovat stres, jsou často rozrušené, nedokážou ovládat svůj hněv, neustále nějakým způsobem bojují o přežití a projevují malý zájem o ostatní. Pěstoun, který vychovává dítě s nenaplněnou potřebou vazby, by se měl dle Kate Cairns, učitelky a sociální pracovnice, která vychovala tři vlastní a dvanáct pěstounských dětí, v první řadě vcítit do situace dítěte a občas vnímat svět stejně jako dítě. Druhým krokem by měla být schopnost navazovat své vlastní blízké a intimní vztahy, protože odtud může pěstoun získávat odolnost a vlastní psychickou pohodu. Třetím krokem je přítomnost odborného dozoru, který nám může pomoci s otázkami, s nimiž si sami nevíme rady. A posledním, čtvrtým krokem je vybudovat prostředí, které podpoří vznik dané vazby.⁵¹ Aby se dítě v nové rodině cítilo bezpečně, musí být rodina spolehlivá, pozorná, přátelská a také empatická. Měla by podporovat afektivní naladění dítěte.

Dalším častým jevem, se kterým se náhradní rodiče setkávají u dětí, je trauma, důsledkem čehož vznikají různé psychické problémy. Takoví náhradní rodiče by se měli snažit nastolit bezpečí a jistotu, pomoci zpracovat dítěti traumatickou situaci, nechat minulost minulostí a obnovit sociální vztahy. Je však důležité si uvědomit, že trauma je relativní a záleží na člověku, jak bude danou situaci hodnotit. Jedná se tedy o subjektivní vnímání. Přesto, že pro nás situace či událost nebude traumatizující, jiný jedinec ji může vnímat jinak.

Snad každý člověk se během svého života setká s událostmi nebo se dostane do situací, kdy je ohroženo jeho zdraví nebo psychika. Buď už něco takového zažil, ví, co bude následovat a zná postupy, jak dopady takové situace či události zmírnit nebo je to pro něho naprosto nová situace a musí teprve tyto postupy nalézt. „Podle Vizinové a Preisse (1999) je u traumatizované osoby narušen pocit, že má událost pod kontrolou, že je kompetentní se s ní vyrovnat, hroutí se jí smysl, řád dění, kontinuita života.“⁵² Poté se u takového člověka dostaví stresová reakce, kterou organismus spouští v situaci ohrožení, kdy se jedinec chová jinak, než je pro něho

⁵¹ CAIRNS, Kate. *Bezpečná vazba mezi náhradními rodiči a dítětem*. Praha: Portál, 2002.

⁵² Vizonová a Preiss (1999). In: MAREŠ, Jiří. *Posttraumatický rozvoj člověka*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012. s. 18.

běžné. Může se projevit snahou utéct či naopak neschopností pohybu, ztrátou kontroly nad sebou samým, projeví se bezmoc, vztek či zoufalství.⁵³

Za nějakou dobu se může, ale nemusí objevit posttraumatická stresová porucha. Mívá kolísavý průběh a po čase se stav většinou upraví do normálu, ovšem někdy může přejít až v chronický stav s trvalou změnou osobnosti, kdy u člověka dochází ke znovuožívání traumatu ve vzpomínkách. Ovšem v devadesátých letech minulého století s nástupem pozitivní psychologie se objevil nový výzkumný proud, který začal studovat také pozitivní stránky traumatických událostí.⁵⁴

Každé dítě by si mělo ve svém vývoji vytvořit individuální či osobní odolnost. Děti mají odlišné vzorce přežití. I děti se stejnou životní zkušeností mají jiné způsoby, jak přežít. „*Jakmile děti dokážou vytvářet významy, které vedou ke kreativním a konstruktivním reakcím na události, stojí na začátku cesty k získání odolnosti.*“⁵⁵ Mezi zásahy, které podporují vývoj osobní odolnosti, patří zajištění osobního prostoru, sledování času a udržování dítěte v kontaktu s každodenním životem, vnímání radosti pečovatелů nebo poskytnutí rad odborníka.⁵⁶

Catherall tvrdí, že někdy jsou následky traumatizace tak silné, že mohou být přenášeny transgeneračně a objevit se v generaci dětí, které dokonce v době samotného traumatu ještě nebyly na světě.⁵⁷ Traumatický transgenerační stres je následkem traumatické zkušenosti minulých generací. Rodina či jedinec nebyl uzdraven v rámci své původní rodiny a patologické vzorce chování se tak přenášejí na potomky. Tohoto jevu si přitom nová rodina ani nemusí být vědoma.

Existují dva druhy traumatizace rodiny, a to intragenerační, která vzniká, pokud následky traumatické zkušenosti přesáhnou osobnostní kontext primárních obětí. Druhým typem je transgenerační traumatizace, která se rozvíjí, pokud traumatizace původní rodiny není uzdravena a vede k poškození s dlouhodobými následky.⁵⁸

⁵³ MAREŠ, Jiří. *Posttraumatický rozvoj člověka*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012.

⁵⁴ Tamtéž

⁵⁵ CAIRNS, Kate. *Bezpečná vazba mezi náhradními rodiči a dítětem*. Praha: Portál, 2002. s. 152.

⁵⁶ Tamtéž

⁵⁷ CATHERALL, Don R. *Working with Projective Identification in Couples*. Family process [online]. 2004, roč. 31, č. 4 [cit. 2015-03-27]. DOI: 10.1111/j.1545-5300.1992.00355.x. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1545-5300.1992.00355.x/full>

⁵⁸ TÓTHOVÁ, Jana. *Úvod do transgenerační psychologie rodiny: transgenerační přenos vzorců rodinného traumatu a zdroje jeho uzdravení*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011.

3.3.1 Posttraumatický rozvoj člověka

Mnoho odborníků, včetně Matějčka a Dytrycha si již v 90. letech 20. století uvědomovali, že pokud uvažovali o odolnosti jedince, tak pouze ve vztahu k negativním jevům a přehlíželi ty pozitivní, které naopak působili příznivě.⁵⁹ V zahraničí postupně vznikl proud, který zkoumal pozitivní změny, objevující se u lidí, které prožili nějakou traumatickou událost.

Mareš se ve své knize *Posttraumatický rozvoj člověka*, zabýval pozitivními důsledky negativních životních událostí a zmiňuje deset nejčastějších termínů pro pojmenování změn k lepšímu:⁶⁰

- pozitivní psychologické změny,
- vnímaný přínos,
- konstruovaný přínos,
- nacházení přínosu a rozvoj,
- rozkvétání jedince, jedinci se daří dobře,
- prospívání jedince, zdravý vývoj,
- pozitivní iluze,
- rozvoj iniciovaný negativními událostmi či neštěstím,
- rozvoj navozený stresem,
- posttraumatický rozvoj.

Většina odborníků užívá právě poslední zmíněný termín, protože dle jeho autorů (Tadeshi, Parková, Calhoun) osoby, které tento jev zažívají, se rozvíjejí nad svou předchozí adaptační úroveň. Změna je skutečná a dochází k transformaci dané osobnosti.⁶¹ Termíny jako je „pozitivní iluze“ mohou navodit pocit, že změna není reálná ale pouze fiktivní.

Co se týká osobnosti před traumatem, obvykle se berou v potaz charakteristiky člověka jako je temperament či emoční ladění, dále také zdravotní stav, jak somatický tak mentální. Pro pozdější vyrovnávání se s traumatem jsou důležité jedincovo sebepojetí, sebedůvěra, osobní zdatnost, sebekritičnost či sebekontrola a také odolnost (resilience). Lepore a Revenson odlišují tři různé

⁵⁹ MAREŠ, Jiří. *Posttraumatický rozvoj člověka*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012.

⁶⁰ Tamtéž s. 20-21.

⁶¹ Tamtéž

podoby odolnosti.⁶² Prvním typem je návrat k normálu nebo uzdravení (Recovery), kdy je jedinec danou událostí vychýlen z normálního stavu a poté co stres skončí, se vrátí zpět do toho původního. Druhým typem je rezistence nebo odpor (Resistance), kdy se jedinec nenechá vyvést z míry, funguje normálně před při i po působení stresového faktoru. Toto chování je často považováno za patologické, jelikož se u takového jedince neprojevují „normální“ negativní emoce vázané na stresové situace. Třetí podobnou odolností je rekonfigurace nebo změna (Reconfiguration). V tomto případě se jedná o situaci, kdy jedinec přežije trauma a vyjde z něho pozměněn. Mohou nastat dva druhy změn. Jedinec je traumatickou zkušeností obohacen a je zde možnost, že podobnou situaci by následně zvládl lépe nebo je jedinec traumatickou situací negativně poznamenán buď trvale, nebo na přechodnou dobu.

3.4 Fungování rodiny

Dle Fromy Walsh se rodinná terapie příliš dlouho věnovala patologii rodiny. Až v posledních dvou desetiletích se zabývá spíše silnými stránkami rodiny než rodinnými deficitem.⁶³ Zaměřuje se na účelové řešení problémů, než aby věnovala úsilí zjišťování, jak byly problémy způsobeny a usiluje o posílení stávajících a potenciálních schopností rodiny. Je to velmi pozitivní a na budoucnost orientovaný přístup. „*This positive, future-oriented stance focuses on bringing out the best to enhance functioning and well-being.*“⁶⁴ Intervence této terapie má za cíl budovat silné stránky rodiny, jako je účelné řešení problémů, čímž se snižuje její zranitelnost a rizika. Rodina se tím stává vynalézavější a v budoucnu dokáže lépe čelit výzvám. K tomu přispívá intervence s proaktivním postojem, kdy se rodina učí předvídat a lépe se tak připravit na budoucnost.⁶⁵

K fungování rodiny (family functioning) se také vyjádřil doc. PhDr. Ivo Plaňava působící na Katedře psychologie Masarykovy univerzity v Brně,

⁶² Lepore a Revenson (2006). In: MAREŠ, Jiří. *Posttraumatický rozvoj člověka*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012.

⁶³ WALSH, Froma. A Family Resilience Framework: Innovative Practice Applications. *Family relations. Interdisciplinary journal of applied family studies* [online]. 2002, roč. 51, č. 2 [cit. 2014-04-15]. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1741-3729.2002.00130.x/full>.

⁶⁴ Tamtéž s. 1.

⁶⁵ Tamtéž

v akademickém časopisu Československá psychologie.⁶⁶ *Funkční rodina* je podle něj jasná, přehledná a flexibilní. Rodiče mají přesně rozdělené kompetence a rodina veškeré úkoly zvládá bez ohrožení svých funkcí. Má silný pocit sounáležitosti, v období krize je semknutá a drží spolu, velký význam pro ni má celkové soužití rodiny. V rodině převažuje pozitivní nálada a emoční vyrovnanost.

Dysfunkční rodina může být sice také jasná a přehledná ale zároveň je chaotická a rigidní a často zde převažuje boj o moc mezi kompetencemi rodičů. Role členů, týkající se rozdělení rolí na mužskou, ženskou a dítěte jsou nejasné, rozporuplné a v rozporu s očekáváním. Postoje k rodinným hodnotám jsou rozdílné a konfliktní, pocit sounáležitosti a semknutosti má minimální či dokonce žádný význam. Rodina se často vyhýbá kontaktům a společným činnostem, často se zde objevuje absence sounáležitosti a převažuje negativní nálada a emoční nevyrovnanost členů rodiny.

Irena Sobotková ve své knize *Pěstounské rodiny: jejich fungování a odolnost*⁶⁷ zase shrnuje názory na fungování rodiny autora S. R. Saubera a názory na normalitu rodiny autorky Fromy Walshové.

Rodinné fungování podle Saubera znamená schopnost rodiny fungovat v určitých oblastech. Těmito oblastmi jsou *Osobní fungování*, tedy to, jak jsou členové rodiny spokojeni se svou pozicí v rodině, dále pak *Manželské, resp. partnerské fungování*, jenž značí vzájemný soulad a spokojenost v sexuální oblasti partnerů. Třetí oblastí je oblast *Rodičovského fungování*, která obnáší odpovědnost za výchovu svých dětí a pocit obohacení z rodičovské role, a nakonec *Socioekonomické fungování*, které se týká ekonomickým zabezpečením rodiny a její sociální úrovni.

Froma Walshová se naopak zabývá normalitou rodiny a vymezuje čtyři přístupy:

- normalita jako zdraví a absence patologie – jedná se o medicínsko-psychiatrické pojetí, kdy je rodina normální a nevykazuje známky poruchy u žádného člena rodiny,
- normalita jako ideál – v tomto případě se jedná o pojetí humanistické a normalita se určuje podle zdravého a optimálního fungování, kdy ideálem je sebeaktualizace každého člena rodiny. Ovšem někdy můžeme narazit na rodiny, které tomuto ideálu neodpovídají, přesto fungují velmi dobře,

⁶⁶ PLAŇAVA, Ivo. Komponenty a procesy fungující rodiny a manželství. *Československá psychologie: Časopis pro psychologickou teorii a praxi*. 1994, roč. 38, č. 1.

⁶⁷ SOBOTKOVÁ, Irena. *Pěstounské rodiny: jejich fungování a odolnost*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2003.

- normalita jako průměr – sociologické pojetí, které pracuje s průměrem. Rodina je normální, pokud odpovídá průměru, tedy tomu, co je obvyklé,
- normalita jako transakční proces – v tomto pojetí se věnuje pozornost procesům, které probíhají v čase a sociálním kontextu rodiny. Připouští se zde různé pojetí normality, takzvaná „variabilita normálního“.

Minuchin zase tvrdí, že rodina vykonává své úkoly na základě různých subsystémů, kterými jsou její jednotliví příslušníci, tedy dvojice jako muž – žena, matka – dítě, či jednotlivé generace, pohlaví nebo zájmové skupiny.⁶⁸ Každý jedinec patří k různým subsystémům a má v nich různé stupně moci. Prvním zmiňovaným subsystémem je *Subsystém manželský*, který se vytvoří tehdy, když se spojí dva dospělí opačného pohlaví za účelem vytvoření rodiny. Mezi nejdůležitější dovednosti tohoto subsystému patří vzájemnost, přizpůsobivost a určitá sounáležitost. Měl by se stát útočištěm před vnějšími zátěžemi a zároveň živnou půdou pro styk s ostatními společenskými systémy. Dalším subsystémem je *Subsystém rodičovský*, který vzniká narozením prvního dítěte. Manželský subsystém se tak musí rozdělit, aby se postaral o zařazení dítěte. Partneři musí umožnit dítěti přístup k oběma rodičům, ale zároveň ho musí vyloučit z manželských funkcí. Posledním zmiňovaným je *Sourozenecký subsystém*, kde děti získávají první kontakty a navazují první vztahy s vrstevníky. Učí se, jak spolu vycházet, spolupracovat i soutěžit, jak se přátelit i odcizovat. Sourozenecký subsystém má velký význam, což můžeme vidět nejjasněji v jeho nepřítomnosti. U jedináčků se může projevit předčasná dospělost, jelikož se u něj brzy vyvíjí vzorec přizpůsobivosti vůči světu dospělých, současně u nich můžeme vidět potíže ve schopnosti spolupracovat a soutěžit s ostatními.⁶⁹

3.5 Zvládání stresu v rodinách

Zvládání stresu v rodinách neboli family coping je ovlivněn několika faktory a to charakteristikou situací nebo událostí, vnímáním ohrožení rodinných vztahů nebo

⁶⁸ MINUCHIN, Salvador. *Rodina a rodinná terapie*. Praha: Portál, 2013.

⁶⁹ Tamtéž

cílů, zdroji, které má rodina k dispozici a předchozí zkušeností s nějakou náročnou životní situací.⁷⁰

Pro naučení rodiny zvládat stresové situace je důležitý takzvaný strength - based approach, což je přístup založený na představě, že všechny rodiny mají nějaké silné stránky. „*Předpokládá se, že všechny rodiny mají síly, které mohou rozvíjet, a že tyto síly, včetně sociální opory, jsou základem, na kterém lze dále stavět. Cílem odborných služeb v tomto přístupu je tedy identifikovat existující rodinné síly a možnosti, aby rodina vycházela ze svých konkrétních a jedinečných dispozic.*“⁷¹

V této kapitole se opět budeme opírat o knihu Pěstounské rodiny: jejich fungování a odolnost, kde Sobotková popisuje pět úkolů, které je potřeba vykonat pro správné zvládnutí stresů a odolnosti rodiny⁷². Jedná se o úkoly přijmout dítě s jeho:

- často závažnou a/nebo nejasnou osobní historií,
- mnohdy podivnými či „nevhodnými“ zvyky,
- reakcemi a chováním, kterému rodina nerozumí,
- odlišnými potřebami, které jsou někdy věku nepřiměřené,
- mnohdy nejistou nebo nepřilíš povzbudivou prognózou.

Díky těmto úkolům je poté pro pěstounskou rodinu snadnější vnitřní, psychologické přijetí dítěte. V pěstounských rodinách jsou požadavky na adaptabilitu mnohem větší a náročnější než v biologických rodinách a to z toho důvodu, že pěstounské rodiny jsou v podstatě uměle vytvořeny a je potřeba dbát na citlivost každého jedince zvlášť.

„*Rodina působí jak tlaku vnitřnímu, jenž pochází z vývojových změn jejich příslušníků a subsystémů, tak i tlaku vnějšímu, který přichází z nutnosti přizpůsobit se významným společenským institucím, jež mají vliv na rodinné členy.*“⁷³ Rodina se zkrátka musí umět přizpůsobit se novým situacím. Tyto změny často doprovází stres, který může pocházet ze čtyř zdrojů, kterými mohou být jak problémy osobní povahy, tak přechodové momenty v rámci rodinného vývoje. Koncept představil Minuchin ve

⁷⁰ SOBOTKOVÁ, Irena. *Pěstounské rodiny: jejich fungování a odolnost*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2003.

⁷¹ Tamtéž s 13-14.

⁷² Tamtéž s. 14.

⁷³ MINUCHIN, Salvador. *Rodina a rodinná terapie*. Praha: Portál, 2013. s 62.

své knize *Rodina a rodinná terapie*.⁷⁴ Prvním zdrojem je *Stresující kontakt jednoho člena rodiny s mimorodinnými silami*, kdy je jeden člen vystaven stresu a ostatní cítí potřebu se změněným podmínkám přizpůsobit. Příkladem může být například situace, kdy manžel čelí stresu ve svém zaměstnání a manželka se od něho poté na chvíli odtáhne, později ho buď začne podporovat, nebo přejde do protiútoků. Na tomto příklad je vidět, že daný stres nemusí ovlivnit všechny subsystemy rodiny ale pouze jeden, v tomto případě manželský. Dalším zdrojem může být *Stresující kontakt celé rodiny s mimorodinnými silami*. Mezi takové stresující situace může patřit například hospodářská krize či nucené přesídlení rodiny často kvůli sociální situaci celé rodiny. Třetím zdrojem je *Stres v přechodových (tranzitních) situacích rodiny*. V přechodových obdobích, kdy se vytvářejí nové subsystemy, jsou konflikty vlastně nezbytné a poskytnou příležitost k individuálnímu růstu všech rodinných účastníků. Pokud ovšem nedojde k vyřešení problému, může způsobovat potíže i do budoucna. Jedním z nejběžnějších spouštěčů tohoto zdroje stresu je dospívání dítěte, rodiče se s dítětem často odcizují a je potřeba dítěti poskytnout více nezávislosti a odpovědnosti vzhledem k jeho věku. Posledním zdrojem jsou *Stresy z mimořádně náročných problémů*. Mezi takové problémy může patřit například narození dítěte s postižením, jak mentálním tak tělesným. Dítě nemusí být přijato vrstevníky, což vede k přetížení celého rodinného systému. Dalším mimořádným problémem může být také vážná nemoc jednoho člena rodiny či náhlá nezaměstnanost.

Dunovský zmiňuje pozitivní rysy zdravé rodiny, které výrazně charakterizují odolnost rodiny:⁷⁵

- pozitivní emoční vztahy, které umožňují poskytovat i přijímat sociální oporu a z ní plynoucí životní jistotu,
- soudržnost,
- vzájemný respekt,
- otevřená, upřímná a srozumitelná komunikace mezi všemi členy,
- respektování zájmů a zralosti všech členů rodiny,
- dynamika vztahů, která vyplývá z postupných změn rolí,
- schopnosti i ochota řešit a překonávat různé zátěžové situace,

⁷⁴ MINUCHIN, Salvador. *Rodina a rodinná terapie*. Praha: Portál, 2013.

⁷⁵ DUNOVSKÝ, J. a kol. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. Praha: Grada 1999.

- opora rodiny v širším sociálním zázemí.

Kdežto Satirová za znak zdravé rodiny považuje ty pocity, které členové rodiny vztahují sami k sobě. Je třeba, aby měl každý člen rodiny dostatečnou sebeúctu, vážil si sám sebe a rovněž to umožňoval druhým. Za důležitou též zmiňuje otevřenost a pozitivní vyladění rodiny vůči společnosti, ve které žije.⁷⁶

3.6 Fáze rodinné resilience

Ještě než začneme mluvit o fázích rodinné resilience, je nutné zmínit, že celkový model rodinné resilience mění pohled na rodinu a její problémy. Spíše než na záchranu „přeživších“ dysfunkční rodiny, pohlíží na rodinu s respektem a soucitem a snaží se, co nejlépe jí pomoci.⁷⁷ Usiluje o fungování rodiny a zamezuje vzniku patologických jevů.

Sobotková popisuje dvě fáze v modelu rodinné resilience – fázi adjustační a adaptační. V tomto modelu je adjustace chápána jako bezprostřední reakce rodiny na vyšší nároky či stres za to adaptací rozumíme komplexnější a dlouhodobější procesy přizpůsobování, které přichází na řadu v tom okamžiku, kdy adjustace nebyla úspěšná a rodina se tak ocitla ve stavu krize.⁷⁸

Adjustační fáze

V této fázi rodina musí dosáhnout rovnováhy mezi nároky, které na ně působí a jejich možnostmi.

Právě nároky působící na rodinu představují faktory, které ji ohrožují. Prvním faktorem je *Závažnost stresoru*, která se určuje tím, jak moc narušuje stabilitu a fungování rodiny a druhým faktorem je *Aktuální vulnerabilita rodiny*, neboli zranitelnost, která je dána právě těmi nároky kladenými na rodinu. Mezi tyto nároky může patřit například zdravotní či finanční problémy nebo náhlá ztráta zaměstnání.

⁷⁶ SATIR, Virginia. *Kniha o rodině*. Praha: Práh, 1994.

⁷⁷ WALSH, Froma. A Family Resilience Framework: Innovative Practice Applications. *Family relations. Interdisciplinary journal of applied family studies* [online]. 2002, roč. 51, č. 2 [cit. 2014-04-15]. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1741-3729.2002.00130.x/full>.

⁷⁸ SOBOTKOVÁ, Irena. *Pěstounské rodiny: jejich fungování a odolnost*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2003.

Naopak možnosti rodiny mohou představovat protektivní faktory. Mezi ně patří zdroje odolnosti rodiny a strategie zvládání těžkostí, tedy již výše zmíněný coping.

Zdroje odolnosti rodiny mohou být vnější nebo vnitřní. *Vnější zdroje* se projevují v socioekonomické situaci a kulturní úrovni rodiny. *Vnitřní zdroje* se dále dělí na *rodinné – systémové*, tedy společná komunikace, soudržnost rodiny a *osobní – individuální*, týkající se inteligence, zralosti, sebedůvěry každého jednotlivého člena rodiny.

Adaptační fáze

Pokud se rodině nepodaří dané rovnováhy dosáhnout, přichází na řadu rodinná krize, se kterou se musí rodina vypořádat pomocí adaptace.

Rodinná krize nemusí mít pouze negativní důsledky. Následná adaptace může nahradit dosavadní nepříznivé vzorce chování za nové a pozitivnější. Tato změna může spočívat v nových pravidlech, rodinných rituálech či změnách ve v rodinných vztazích. Postupně se obnoví rodinná harmonie a dokončuje se proces adaptace.

Může se ovšem stát, že se proces adaptace nepodaří, prohloubí se vulnerabilita rodiny a rodina se pak stává dysfunkční.

3.7 Faktory ovlivňující resilienci

Matějček a Dytrych v časopise *Československá psychologie* zveřejnili článek *Riziko a resilience*, kde poprvé uvedli termín resilience do naší odborné literatury a kde zmiňují, že s resiliencí velmi úzce souvisí proces adaptace.⁷⁹ Tento pojem je definován jako určitý příznivý vnitřní stav či úspěšné a efektivní fungování v daných podmínkách.

Autoři dále zmiňují takzvané „protektivní faktory“. „Ty „tlumí“ (představa jakýchsi gumových nárazníků) účinek individuální zranitelnosti (vulnerability) nebo nepříznivých vlivů okolí.“⁸⁰ Ovšem tyto faktory nemusí vždy vést k resilienci a to z toho důvodu, že nejsou dostatečně silné či vulnerabilita a okolní vlivy jsou nepřekonatelně silné.

⁷⁹ MATĚJČEK, Zdeněk, Zdeněk DYTRYCH. *Riziko a resilience. Československá psychologie: časopis pro psychologickou teorii a praxi*. 1998, roč. 42, č. 2.

⁸⁰ Tamtéž s. 101.

Dalšími faktory, které autoři zmiňují, jsou „ faktory ameliorativní“, což znamená nejen ochraňující ale také posilující. Tyto faktory tedy nejen pasivně ochraňují, ale také aktivně bojují proti nepříznivým vlivům.

Děti, které dobře prospívají navzdory všem rizikům, nepříznivým vnějším vlivům i možným nepříznivým prognózám byli Matějčkem a Dytrychem označovány jako „resilient“ nebo také „stres - resistant.“ Některá rizika jsou nalezena interně, vyplývají z jedinečné kombinace vlastností jedince, do této skupiny patří například temperament. Další skupinou jsou rizika externí, které vyplývají z environmentálních, tedy vnějších faktorů. Může sem patřit například chudoba nebo války, kdy tyto faktory inhibují zdravý vývoj jedince. Ovšem ne všechny děti, které jsou vystaveny těmto rizikům a „nepříznivému osudu“ mají v budoucnosti problém s resiliencí.⁸¹

Šolcová naopak popisuje dělení Jenkinsové, která se oproti Matějčkovi a Dytrychovi zabývá faktory, které resilienci ovlivňují negativně. Těmito činiteli jsou proximalní a distální faktory.⁸² *Proximálními faktory* mohou být například problematický rodič či sourozenec, duševní nemoc v rodině nebo také přátelství s nevhodným spolužákem. Příkladem *Distálního faktoru* je nejčastěji vyrůstání ve čtvrti s vysokou kriminalitou.

V následující podkapitole si blíže představíme protektivní faktory.

Protektivní faktory

Sobotková zmiňuje dělení protektivních faktorů rozdělených do tří skupin:⁸³

- *Protektivní faktory ve vývoji jedince* - tyto faktory souvisí s temperamentovými vlastnostmi jedince. „Resilientní děti jsou milé, aktivní, mazlivé, sociabilní a lehce přizpůsobivé, vyvolávají pozitivní emocionální odezvu u pečovatelů.“⁸⁴
- *Protektivní faktory v rodině* - resilientní děti, u kterých jsou vyvinuty tyto protektivní faktory, mají sklony k pečovatelskému chování a jsou schopny se

⁸¹ BOYDEN, Jo a Gillian MANN. Children's Risk, Resilience, and Coping in Extreme Situations. In: UNGAR, Michael. *Handbook for Working with Children and Youth: Pathways to Resilience Across Cultures and Contexts* [online]. Thousand oaks: Sage Publications, 2005 [cit. 2014-04-16]. Dostupné z: http://www.corwin.com/upmdata/5336_Ungar_I_Proof_Chapter_1.pdf.

⁸² ŠOLCOVÁ, Iva. *Vývoj resilience v dětství a dospělosti*. Praha: Grada, 2009.

⁸³ SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2012. s. 82.

⁸⁴ Tamtéž.

postarat o mladšího sourozence či nemocného člověka. Je zde důležité mít od dětství blízký vztah k nějaké jedné osobě (většinou matce), aby se u dítěte mohl vyvinout pocit důvěry a bezpečí.

- *Protektivní faktory ve společnosti* – Do této skupiny patří širší společnost, ve které se jedinec pohybuje, jako jsou přátelé, sousedé, širší příbuzenstvo nebo školní kolektiv.

Dle Šolcové je nejzásadnější otázka, jakými mechanismy se protektivní faktory uplatňují ve vývoji dětí. Na tuto otázku se ještě bohužel nenašla odpověď, ovšem zmiňuje Ruttera, který přišel se třemi možnými mechanismy.⁸⁵ První cesta, jak se uplatňují protektivní faktory je ta, že může redukovat účinek rizikového faktoru posílením určité psychologické charakteristiky dítěte, například sebevědomí. Dále u dítěte může vyvolat schopnost vyrovnat se s daným rizikovým faktorem. Poté zmiňuje ještě celkové zabránění styku dítěte s rizikovým faktorem, ovšem zde už se nejedná o protektivní účinek ale o vyhnutí se riziku.

Břicháček se věnuje psychologickým faktorům, které posilují odolnost rodiny. Uvádí osm momentů, které z hlediska psychologie mohou přispět k posílení současných rodin.⁸⁶ Mělo by se jednat o zralé osobnosti, které vstupují do manželství, měli by ochotni do vztahu více investovat než přijímat, být empatictí a vzájemně se respektující. Druhým momentem, který zmiňuje, je celkový styl chování předpokládající schopnost vzájemného přizpůsobování s jistou flexibilitou. Dále také by ti lidé měli umět naslouchat a snažit se pochopit toho druhého a netlumit emoce. Mělo by se jednat o vztah založený na lásce, důvěře, dialogu přesto, že se vztah s věkem může měnit, s čímž souvisí i role, které člověk přijímá spolu s povinnostmi a právy. Jde o spolupráci, které vede k vzájemné opoře a respektu vůči druhým. Rodinný systém by měl být otevřený, aby se mohl měnit podle vnějších i vnitřních okolností, měl by zde být prostor pro hledání nových norem. Dále by rodina měla mít určité širší zázemí, tedy přiměřeně přátel s pozitivními vztahy a častými interakcemi.

Sám autor zmiňuje, že tyto faktory jsou do jisté míry zidealizované, ale jednotlivé funkční rodiny se k nim přibližují. Je důležité si uvědomit, že příběh každé rodiny je odlišný, ale přesto poučný.

⁸⁵ ŠOLCOVÁ, Iva. *Vývoj resilience v dětství a dospělosti*. Praha: Grada, 2009.

⁸⁶ BŘICHÁČEK, Václav. Odolnost rodiny. In: PLAŇAVA, Ivo a Milan PILÁT. *Děti, mládež a rodiny v období transformace*. Brno: Barrister a Principal, 2002.

3.8 Aplikace přístupů rodinné resilience

Intervence orientovaná na rodinnou odolnost vyžaduje, aby se kliničtí psychologové zabývali vazbou mezi symptomy a rodinnými stresory a zaměřovali se na rodinné zvládání problémů a hledání adaptačních cest při řešení problémů. Intervence jsou zaměřeny na snížení zranitelnosti a zvládání výzev.

Psychologové se snaží povzbudit členy rodiny, aby se podělili o své příběhy, čímž se snaží eliminovat mlčení a „tajemství“ kolem bolestivých událostí v jejich životě a buduje tím vzájemnou podporu a empatii.⁸⁷

Walsh udává příklad syna, pro kterého je těžké starat se o svou umírající matku z důvodu přetrvávajícího hněvu kvůli jejímu alkoholismu a zanedbávání péče o něj v dětství.⁸⁸ V tomto případě by se mu psychologové snažili pomoci s větším soucitem a s překonáním těchto pocitů. Syn by měl vidět svou matku v lepším světle ve smyslu ocenění jejího boje s těžkou nemocí. Také se snaží všechny členy rodiny vidět jako hrdiny vlastní životní cesty. Ne každý může být úspěšný při překonávání vlastního osudu, nicméně všichni jednotliví členové si zaslouží pocit důstojnosti a vlastní hodnoty.

Z klinické praxe můžeme říct, že se rodiny často bojí toho, že budou hodnoceny jako nevyhovující a narušené. Ovšem svým zájmem o intervenci ukazují, že mají zájem o to vylepšit rodinnou situaci. Intervence probíhá formou rodinných terapií či pravidelných konzultací. Zaměřuje se na konkrétní pokyny pro řešení krizí, řešení problémů a snížení stresu a napětí v rodině.

3.9 Kritika resilience

Kritika resilience se většinou týká nejasností v definicích, celkové nestability fenoménu odolnosti a obavy z užitečnosti tohoto, dle kritiků, pouze teoretického konceptu.⁸⁹

⁸⁷ WALSH, Froma. A Family Resilience Framework: Innovative Practice Applications. *Family relations. Interdisciplinary journal of applied family studies* [online]. 2002, roč. 51, č. 2 [cit. 2014-04-15]. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1741-3729.2002.00130.x/full>.

⁸⁸ Tamtéž.

⁸⁹ LUTHAR, Suniya S., Dante CICCHETTI a Bronwyn BECKER. The Construct of Resilience: A Critical Evaluation and Guidelines for Future Work. *Child development* [online]. 2000, roč. 71, č. 3, 543–562 [cit. 2014-04-16]. Dostupné z: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1885202/#S3title>

Kritici zastáncům vytýkají, že se sami nemohou shodnout, jeli to rys osobnosti či dynamický proces. Tedy již výše zmíněný rozdíl mezi anglickým resiliency a resilience. První zmiňovaný pojem značí rysy osobnosti a druhý dynamické procesy. Což dle kritiků způsobuje zmatenost a nepřehlednost definicí.

Další zmatek může vyvolávat užívání termínu „resilient children“, pružné či odolné děti. Je nutné mít na paměti, že tento výraz neznamená osobní atribut blízky inteligenci či empatii ale souvisí s již zmíněným procesem. Masten tedy doporučuje, aby se užíval pojem resilience a ne termín resiliency, který nese právě zavádějící souvislost s osobními atributy.⁹⁰

Kritici upozorňují, že ačkoli je odolnost stále více uznávaná jako samostatná oblast zkoumání, je tedy potřeba větší přesnosti v terminologii a shody v klíčových pojmech dané problematiky.

Přestože studium resilience oplývá mnohými problémy a nepřesnostmi kritici uznávají, že vědecké poznatky v této oblasti jsou podstatné a smysluplné. Porozumění odolnosti, rizikovým a protektivním faktorům má velký potenciál ve vývojových teoriích a napomáhá navrhnout užitečné principy v intervenci.

⁹⁰ LUTHAR, Suniya S., Dante CICCHETTI a Bronwyn BECKER. The Construct of Resilience: A Critical Evaluation and Guidelines for Future Work. *Child development* [online]. 2000, roč. 71, č. 3, 543–562 [cit. 2014-04-16]. Dostupné z: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1885202/#S3title>

4 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

4.1 Cíl výzkumu a výzkumný problém

Úspěšnost fungování rodinné péče významně souvisí s rodinnou resiliencí. Cílem empirické části práce je zmapování rodinné resilience jako faktoru pro úspěšnost zdravého fungování rodinného systému pěstounské rodiny. Dílčím cílem je zpřesnit roli protektivních faktorů v rodinné resilienci.

Model rodinné resilience je užitečný pro praxi a to z toho důvodu, že na jeho základě lze zdokonalit práci s rodinami jak ve smyslu prevence tak intervence. Získané poznatky také přispívají k obohacení teoretické úrovně aplikovanému odvětví psychologie a to psychologie rodiny. Autory modelu rodinné resilience jsou američtí psychologové z Centra rodinných studií na Univerzitě ve Wisconsinu sdružení kolem H. McCubbina. Jeho tým výzkumníků vyvinul diagnostické metody, které dokáží zmapovat různé aspekty fungování rodiny a její odolnost, tedy resilienci a to v rámci projektu Family stress, coping and health.⁹¹ V České republice se výzkumem rodinné resilience zabývá I. Sobotková, také se věnuje výzkumu fungování rodin v oblasti náhradní péče.

Na základě prostudované literatury a výzkumného cíle je definován tento výzkumný problém: Rodinná resilience je předpokladem úspěšného a zdravého fungování pěstounských rodin.

Na základě tohoto výzkumného problému a výzkumného cíle jsem si stanovila následující výzkumnou otázku: Existují faktory zvyšující zdravé rodinné fungování v pěstounských rodinách?

4.2 Výzkumný soubor a procedura

Pro výzkumný soubor jsem vybírala rodiny, které se setkaly s procesem náhradní rodinné péče, konkrétně pěstounstvím a staly se tedy právoplatnými pěstouny. Jako výzkumný soubor jsou:

- rodiny s běžnou pěstounskou péčí,
- rodiny, jež mají děti v příbuzenské pěstounské péči,
- rodiny, které jsou pěstouny na přechodnou dobu.

⁹¹ SOBOTKOVÁ, Irena. Výzkum rodinné resilience: Studie pěstounských rodin. In: PLAŇAVA, Ivo a MILAN PILÁT. *Děti, mládež a rodiny v období transformace*. Brno: Barrister a Principal, 2002.

Na výzkumu se podílelo celkem osm rodin z různých částí České republiky a to čtyři rodiny s klasickou pěstounskou péčí, jedna rodina s dětmi v příbuzenské pěstounské péči a tři rodiny s pěstounskou péčí na přechodnou dobu, z toho 8 žen a 2 muži. Nejmladší pěstounce bylo 32 let a nejstarší 52 let, přičemž věkový průměr se pohyboval okolo 43 let. Většina pěstounů měla středoškolské vzdělání nebo střední odborné učiliště, ovšem objevila se i výjimka v podobě základního vzdělání či naopak vyšší odborné školy. Z celkových osmi rodin, se kterými jsem prováděla rozhovor, v nich bylo sedm individuálních pěstounů, pouze v jedné rodině byli pěstouni oba dva partneři.

Co se týká délky pěstounské péče, pohybovala se mezi jedním rokem až patnácti lety. Pěstouni měli ve své péči dvě a více dětí, pouze u pěstounské péče na přechodnou dobu se jednalo o momentálně žádné nebo jedno dítě a až na jednu rodinu s příbuzenskou pěstounskou péčí měli pěstouni biologické děti s věkovým průměrem mezi 20 – 30 lety. Poměr rodin žijících ve městě nebo na vesnici bylo 5:3.

V jedné rodině probíhal rozhovor s oběma partnery najednou, u šesti rodin probíhal rozhovor pouze s ženami, v jedné rodině s každým z partnerů zvlášť.

Rodina 1

První rodinou, se kterou jsem vedla rozhovor, byla rodina s příbuzenskou pěstounskou péčí. Jednalo se o bezdětný pár, z nichž pouze žena byla pěstounkou a to dvou dětí její sestry, chlapců ve věku dvanáct a osmnáct let. Rozhovor jsem nejprve vedla s jejím partnerem a poté se samotnou pěstounskou.

Rodina 2

Druhá rodina, která se zúčastnila výzkumu, byla rodina s pěstounskou péčí na přechodnou dobu. Rozhovor probíhal pouze s ženou, která je schválenou pěstounskou rok a ve své péči má v tuto chvíli v pořadí druhé dítě, chlapce, kterému jsou tři měsíce. Také má jedno biologické dítě, syna ve věku dvacet dva let.

Rodina 3

Třetí rodinou účastníci se výzkumu byla rodina s klasickou pěstounskou péčí. Rozhovor probíhal opět pouze s pěstounkou, která měla v pěstounské péči dvě děti

(syna a dceru) a jedno dítě v poručení (chlapce), a to ve věku devět, sedm a čtyři roky. Dále má dvě biologické děti, dceru a syna ve věku dvacet pět a dvacet šest let.

Rodina 4

Čtvrtou rodinou, se kterou jsem vedla rozhovor, byla rodina s klasickou pěstounskou péčí. Rozhovor probíhal pouze s pěstounkou, která měla ve své pěstounské péči momentálně dvě děti, chlapce, sourozence ve věku osm a jedenáct let. V minulosti měla v péči dívku, ale byla zde nařízená ústavní výchova z důvodu výchovných problémů. Dále má dva biologické syny ve věku devět a osmnáct let.

Rodina 5

Pátou rodinou, která se účastnila výzkumu, byla rodina s opět klasickou pěstounskou péčí. Rozhovor jsem vedla s oběma rodiči najednou, z toho důvodu, že si to oba pěstouni přáli. V pěstounské péči mají dva chlapce ve věku pět a deset let a jednu biologickou dceru ve věku třináct let.

Rodina 6

Šestou rodinou je rodina s pěstounskou péčí na přechodnou dobu. Rozhovor probíhal pouze s pěstounkou, která ve své péči momentálně nemá žádné dítě. Dříve měla ve své péči novorozenou holčičku. Má tři biologické děti, dvě dcery ve věku dvacet osm a patnáct let a syna ve věku dvacet sedm let.

Rodina 7

Sedmou rodinou byla opět rodina s pěstounskou péčí na přechodnou dobu. Rozhovor jsem vedla s pěstounkou. Ve své pěstounské péči má jedno dítě, patnáctiměsíčního chlapce. Pokud by se jednalo o dva sourozence, rodina by do své péče přijala obě děti. Má dvě biologické děti, syna a dceru ve věku dvacet šest a dvacet čtyři let.

Rodina 8

Osmou a poslední rodinou, která se byla ochotna podílet na mém výzkumu, je rodina s klasickou pěstounskou péčí. Rozhovor probíhal pouze s pěstounkou, která

má ve své péči celkem tři děti, čtrnáctiletou dceru a dva syny ve věku devět a šest let. Pěstounka má také dvě biologické děti, syna a dceru ve věku třicet čtyři a dvacet čtyři let a ve společné domácnosti s nimi žije také devatenáctiletá dcera jejího nynějšího partnera.

Výzkumné prostředí a doba konání

S oslovením rodin z důvodu podílení se na tomto výzkumu mi pomohly dvě nestátní organizace, které se zabývají pomocí pěstounským rodinám, a to organizace Amalthea o. s., která poskytuje sociálně aktivizační služby rodinám s dětmi a Centrum pěstounských rodin o. s. Příprava výzkumu začala v říjnu roku 2014, kdy jsem si stanovila hlavní výzkumné cíle a sestavila si výzkumné otázky. V listopadu roku 2014 jsem oslovila výše zmíněné organizace, které kontaktovaly pěstouny v období od prosince 2014 do února 2015.

S pěstouny jsem v přípravné fázi komunikovala telefonicky nebo prostřednictvím elektronické pošty a samotné rozhovory se prováděly buď u pěstounů doma, nebo ve vědecké knihovně Univerzity Hradec Králové. Rozhovory s pěstouny probíhaly v měsících leden až únor 2015.

Rozhovory jsem zaznamenávala do předem připraveného formuláře s otázkami do notebooku. Konečná interpretace dat byla dokončena v březnu 2015.

4.3 Popis metod kvalitativního výzkum

K dosažení výzkumného cíle jsem se rozhodla použít kvalitativní metodu výzkumu, jelikož cílem výzkumu není získat žádná statistická data, ale spíše hlubší vhled do dané problematiky a právě kvalitativní metoda nám tento hlubší vhled umožňuje. Pro výzkumné šetření jsem použila kvalitativní metodu výzkumu, polostrukturovaný rozhovor.

Kvalitativní výzkum je opakem kvantitativního výzkumu, neužívá tedy statistické metody a techniky. Zabývá se tím, jak jedinci či skupiny interpretují svět. Podle Miovského jsou klíčovými termíny pro kvalitativní výzkum jedinečnost a neopakovatelnost a užívá idiografický přístup.⁹² Zabývá se tedy jednotlivými

⁹² MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006.

událostmi, které se snaží popsat a vysvětlit. Opakem je přístup nomotetický, který můžeme charakterizovat jako způsob hledání a formulace obecných zákonitostí či pravidel.

Další významnou charakteristikou pro tento druh výzkumu je dle Miovského kontextuálnost. Zohledněním kontextuálnosti zdůrazníme fakt, že mnoho fenoménů je vázáno pouze na určitý kontext. Dále zmiňuje také procesuálnost a dynamiku, kdy je třeba si uvědomit, že fenomén vzniká, rozvíjí se a také zaniká v nějakém procesu, který obvykle nemá lineární průběh, ale neustále se proměňuje. Poslední důležitou charakteristikou kvalitativního výzkumu je jeho reflexivita. Výzkumník se ať už přímo či nepřímo spolupodílí na procesech, které zkoumá a není třeba tuto skutečnost za každou cenu eliminovat, naopak se tím kodifikuje skutečnost, že zkoumaný předmět není pasivní, ale přizpůsobuje se novým podmínkám. Při výzkumu je taktéž důležitá co největší otevřenost k novým, netradičním či atypickým možnostem a situacím tak, aby to umožnilo vytvořit nový pohled či doplnění staršího pojetí.

Miovský tedy definuje kvalitativní přístup takto: „*Kvalitativní přístup v psychologických vědách je přístupem, který pro popis, analýzu a interpretaci nekvantifikovaných či nekvantifikovatelných vlastností zkoumaných fenoménů naší vnitřní a vnější reality využívá kvalitativních metod.*“⁹³ Nejčastějšími metodami kvalitativního výzkumu jsou pozorování a rozhovor.

Co se týká základních rozdílů mezi kvalitativním a kvantitativním výzkumem, zaměření kvantitativního výzkumu je stručné a jasné, základem poznání je zjistit příčinu a její následek, zabývá se ověřováním teorií a hypotéz, základním elementem analýzy jsou čísla a zaměřuje se na generalizaci. Oproti tomu náš kvalitativní výzkum je zaměřen spíše komplexně, základem poznání je zjistit smysl a objevovat fenomény, teorie a hypotézy neověřuje, ale vytváří, základním elementem analýzy jsou slova či věty a přikládá důraz na jedinečnost.

Někteří metodologové zase chápou kvalitativní výzkum jako pouhý doplněk toho klasického kvantitativního výzkumu, jiní zase jako protipól nebo vyhraněnou výzkumnou pozici k jednotné vědě, která je postavená na přírodovědných základech.⁹⁴

⁹³ MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006. s. 17.

⁹⁴ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základy, metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005.

Při kvalitativním šetření lze ke shromáždění dat využít následující techniky: analýza dokumentů, pozorování nebo rozhovor a co se týká dat získaných v kvalitativním výzkumu, jsou obvykle získány ve formě textů, tedy poznámek z terénů či rozhovorů.

Struktura interview

Jak již bylo výše zmíněno, metodou výzkumu je polostrukturovaný rozhovor neboli interview. Tato metoda patří mezi nejobtížnější, ale také nejvýhodnější metody k získání kvalitativních dat. Polostrukturované interview je nejrozšířenější podobou této metody, jelikož dokáže řešit nevýhody jak nestrukturovaného, tak plně strukturovaného interview. Je třeba si vytvořit schéma otázek, které jsou pro tazatele důležité, je možné zaměňovat pořadí otázek či si je upravovat podle potřeby tazatele. Můžeme si například nechat vysvětlit, jak účastník danou odpověď myslí, jednoduše si tedy nechat odpověď upřesnit. Velkou výhodou polostrukturovaného interview je možnost pokládat doplňující otázky.

Co se týká nevýhod této metody, Miovský tvrdí, že jich není příliš, snad jen možnost, že tazatel nebude schopen udržet strukturu a bude se příliš tázat na doplňující otázky či bude získávat data, která nebudou relevantní cílům výzkumu.⁹⁵ Osobní kontakt také může vyvolat u respondentů zábrany, které by při písemném projevu neměly, tedy že přítomnost výzkumníka by mohla vést ke zkreslení.

Při realizaci rozhovoru je nutné mít na paměti, že čím je atmosféra při pořizování rozhovoru otevřenější, tím hlouběji se tazatel může pustit hlouběji, čímž získá bohatší data pro svůj výzkum.

Dle Hendla je vedení kvalitativního rozhovoru uměním i vedou zároveň.⁹⁶ Vyžaduje totiž koncentraci, citlivost, interpersonální porozumění dovednost a v neposlední řadě také disciplínu. Je také třeba zamyslet se nad pořadím, obsahem a formou otázek, jelikož otázky týkající se přítomnosti je pro respondenta snazší odpovědět než otázky, které směřují do budoucnosti. Ty totiž často obsahují pouhé spekulace a odpovědi jsou tak méně spolehlivé. Nejvhodnější je začít otázkami, které se týkají přítomnosti a o ty se mohou opřít otázky zaměřené na minulost.

⁹⁵ HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základy, metody a aplikace. Praha: Portál, 2005.

⁹⁶ Tamtéž

Pro svůj výzkum se mi tedy tato kvalitativní metoda zdá nejvýhodnější a to právě z důvodu potřeby získat co nejširší informace od respondentů a možnosti položit doplňující otázky, které mi pomohou ke hlubšímu zjištění a pochopení sdělených informací.

Základní okruhy otázek byly následující:

Rozhovor se skládá z celkem čtyřiceti pěti otázek, které jsou rozděleny do šesti podskupin, a to Obecné otázky, Sociální opora, Rodinná resilience, Rodinné rituály/čas, Komunikace a Rizika/krize. Skladba polostrukturovaného rozhovoru vycházela z teoretického konstruktů rodinné resilience (Walsch, Sobotková, Šolcová).

Obecné otázky

1. *Kolik je Vám let?*
2. *Jaké je Vaše dosažené vzdělání?*
3. *Žijete ve městě nebo na vesnici?*
4. *Jak dlouho jste pěstounem?*
5. *Kolik dětí máte v pěstounské péči?*
6. *Máte nějaké vlastní děti? (nedobrovolná bezdětnost)*
7. *Jak jsou Vaše děti staré?*
8. *Co Vás vedlo k tomu stát se pěstouny?*
9. *U příbuzenské pěstounské péče – Proč jste pěstounem? Co se stalo s rodiči?*
10. *Jak dlouho trvalo, než jste dostali dítě do pěstounské péče?*

Sociální opora

11. *Jste individuální pěstoun nebo s **partnerem**?*
12. *Setkali jste se s **pozitivními ohlasy okolí**, když jste se rozhodli pro pěstounství?*
13. *Setkali jste se naopak s **negativními ohlasy okolí**? Máte pocit, že Vám někdo házel (hází) klacky pod nohy? (Popř. kdo, jak a proč)*
14. *Víte, jestli Vaše děti mají negativní či pozitivní **zkušenosti ve škole** s tím, že žijí v pěstounské rodině?*
15. ***Setkávají** se pěstounské děti se svými biologickými rodiči? Mají s nimi **dobré vztahy**?*

16. Máte pocit, že Vaše rodina „**táhne za jeden provaz**“, když je potřeba?
17. Máte **dobré vztahy** s širší rodinou?
18. Máte kolem sebe jako rodina **dostatek přátel**?
19. Myslíte, že by Vám přátelé byli **ochotni pomoci**, kdybyste se ocitli v nouzi?
20. **Setkáváte se** s jinými pěstouny?
21. Jste v pravidelném **kontaktu s OSPODEM**? Je tento kontakt pro Vás nepříjemný? Vyhledáváte si sami nějaké informace?

Rodinná resilience

22. Je ve Vaší rodině hodně **pravidel**, která se musí dodržovat, aby rodina fungovala?
23. Máte pocit, že je ve Vaší rodině při změně okolností jednoduché **změnit pravidla** a ty potom také dodržovat, aby rodina fungovala dobře?
24. Řekli byste, že se jako rodina máte dobře, nijak nestrádáte, jste **spokojeni**?
25. Podporují se ve Vaší rodině **individuální zájmy** všech členů rodiny, přestože je ostatní nesdílejí? (uveďte příklad)
26. Máte pocit, že k sobě jako rodina umíte **vyjadřovat city**? Vy k dětem, děti k Vám?
27. Vytváříte doma takovou **atmosféru**, aby měli všichni pocit, že mohou mluvit o svých problémech otevřeně?
28. Jste na svou rodinu **hrdí**?
29. Věříte, že spolu držíte natolik, že dokážete **překonat i těžké překážky**?
30. Vnímáte problémy, se kterými se setkáváte, jako **výzvy**?
31. Je Vaše rodina věřící? Vedete děti k **víře**?

Rodinné rituály/čas

32. **Stýkáte se často** s širší rodinou?
33. Máte jako rodina nějaké **rituály**? (Vánoce, svátky, prázdniny, společná dovolená společné večere, dívání se společně na televizi, stolní hry, ukládání dětí do postele atd.)
34. Tyto rituály provádíte s **širší rodinou nebo sami**?
35. Máte nějaké **domácí zvíře**? Máte pocit, že je pro Vaše děti důležité? Mají k němu silný vztah?

Komunikace

36. Je ve Vaší rodině běžné, že se konflikty řeší **ke spokojenosti všech**, tedy **kompromisem**, který vyhovuje všem?
37. Je něco, co je ve Vaší rodině **tabu**? (nahota, barva pleti, sexuální záležitosti, odlišná sexuální orientace)
38. Jste vždy připraveni **mluvit o problému**, který se naskytne, ať už se to týká čehokoli? (ve vztahu mezi partnery, mezi dětmi)
39. Dochází často u Vás doma k **nedorozumění**? Čeho se to týká?
40. Jste spokojeni s tím, jakým způsobem **komunikujete** v rodině? Co byste chtěli změnit?

Rizika/krize

41. Zažili jste již **riziko**, kterému jste museli jako rodina čelit? (nástup dítěte do první třídy, puberta...) Jak jste tento proces vnímali?
42. Napadá Vás jiné **riziko**, kterému jste museli jako rodina čelit? (vážná operace, nezaměstnanost, alkoholismus, atd..)
43. Zažili jste proces **osamostatňování dětí** (ať už vlastních či v pěstounské péči)? Jak tento proces probíhal, jak jste ho vnímali?
44. Zažila Vaše rodina **smrt** někoho v blízkém okolí?
45. Máte pocit, že Vás tyto zkušenosti spíše **semkly nebo spíše rozdělily**? (neshody, vybíjení zlosti, atd..)

4.4 Etika výzkumu

Hendl uvádí, že ve společenskovědním výzkumu hrají etické otázky důležitou roli.⁹⁷ Mezi nejdůležitější zásady tak podle něj patří zachování anonymity respondentů, zachování soukromí, získání informovaného souhlasu od dotazovaných, přičemž předtím musí být plně informována o průběhu a okolnostech výzkumu. Dále zmiňuje zásadu svobody odmítnutí, kdy je třeba účastníkům sdělit, že mohou kdykoli ukončit svoji účast na projektu, vytvoření emočního bezpečí při výzkumném šetření, zatajení cílů a okolností výzkumu, přičemž výzkumník by měl použít postup, který

⁹⁷ HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základy, metody a aplikace. Praha: Portál, 2005.

nevyžaduje zatajení skutečnosti, kdykoli je to možné. V neposlední řadě výzkum nesmí ohrozit psychické či fyzické zdraví respondentů.

V mém výzkumu neuvádím u žádného z pěstounů jména. Od každého respondenta jsem si vyžádala ústní souhlas s realizací rozhovoru, seznámila jsem je s cíli výzkumu a všichni uvítali možnost obdržení výsledků výzkumu. Co se týká emočního bezpečí, bylo podpořeno vhodným zvolením a pokládáním otázek a většina pěstounů si zvolila možnost provádět rozhovory v jejich přirozeném prostředí, tj. u nich doma.

4.5 Kvalitativní analýza dat

Bohužel se mi nepodařilo přesvědčit rodiny k pořízení zvukového záznamu z rozhovorů, takže jsem si odpovědi na otázky doslovně zapisovala do předem připraveného elektronického formuláře s otázkami v notebooku.

Jako techniku pro přípravu dat k analýze jsem zvolila techniku barvení textu, kterou zmiňuje Miovský. „*Například každému ze šesti hlavních témat přiřadíme jednu barvu a následně pročítáme text a barvami označujeme všechna místa, která jednotlivých tematických oblastí týkají.*“⁹⁸ Pracovala jsem s papírovou nikoli elektronickou verzí textu, takže jsem mohla v textu barevně označovat pasáže, které se týkaly určitých tematických celků, odpovídající struktúře rozhovoru. Jelikož se to týkalo devíti rozhovorů z celkových osmi rodin, jednalo se o větší množství přepisů, takže mi to usnadnilo celkovou orientaci v textu a urychlilo analýzu.

4.6 Výsledky výzkumu a jejich interpretace

Závěrečná část bakalářské práce přináší celkové výsledky analýzy dat dle zvolených okruhů a otázek použitých při rozhovoru s pěstouny. K těmto výsledkům jsou dále připojeny mé komentáře a citace přímo z rozhovorů a některé poznatky z odborných publikací týkajících se této problematiky. Přepis autentických odpovědí z rozhovorů jsou uvedeny v kapitole Přílohy.

⁹⁸ MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006. s. 211.

4.6.1 Charakteristika pěstounských rodin

Prvním okruhem byly otázky, týkající se pěstounů, jako je věk, vzdělání, doba trvání pěstounské péče či zdali mají vlastní děti. Odpovědi na tyto otázky jsou zmíněny v kapitole 1.3 Výzkumný soubor.

Dále v této podkategorii odpovídali pěstouni na otázku, co je vedlo k tomu stát se pěstouny. Celkem tři pěstouni uvedli, že je k tomu vedl jiný člověk.

„Nejsem oficiálním pěstounem. Pouze moje partnerka je pěstounkou, ale od té doby, co jsme spolu, takže dva roky, s ní jezdím na pravidelná setkávání pěstounů a absolvuji veškeré činnosti spojené s pěstounstvím.“ (Muž, rodina 1) *„Já jsem vždycky měla blízko k dětem a tím, že jsem měla dítě jedno, seznámila jsem se s paní, co má tři děti a začala jsem ji pomáhat a začala se o tu problematiku víc zajímat a pít se po informacích. Díky ní, která ve mně vypěstovala vztah k dětem a informacím a pak jsem šla přes sociálku a dozvěděla jsem se o přechodné a trvalé pěstounské péči a nevěděla jsem do čeho jít, vybrala jsem si přechodnou.“ (Žena, rodina 2)* *„Rozhodnutá jsem byla už v 16 letech, ovlivnilo mě, že moje matka prošla dětským domovem, čím jsem byla starší, jsem viděla, že to nechalo následky. Jako dítě jsem byla v nemocnici a jako dítě jsem se setkala s dětma s dětského domova a tam mě zasáhlo to, že děti nečekají návštěvy jako všechny ostatní děti. Chtěla jsem původně do dětských vesniček, které se trochu propagovaly více v té době.“ (Žena, rodina 3)*

Jako další důvod, který pěstouny vedl zajímat se více o pěstounskou, byl vliv médií. *„Úplně původně to byla reportáž o dětech v dětských domovech, někdy v 90. letech.“ (Žena, rodina 4)* *„Faktorů bylo víc, co mě k tomu nakoplo, byl článek v jednom časopise, kde byl rozhovor s jednou maminkou, která dostala do své péče miminko, sama nemohla mít děti a tak si o to zažádala, byl s ní rozhovor a to mě nadchlo, je potřeba vytvořit domácí prostředí aby nebyly děti v ústavech, mně se to zalíbilo.“ (Žena, rodina 5)* *„U prvního dítěte to bylo dané tím, že jsem byla po rozchodu s dlouholetým partnerem a rozchod probíhal bouřlivě, a když se to po 2 letech uklidnilo tak jsem v jednom článku četla, že je nedostatek pěstounů a můžou se o to ucházet samotní jedinci. Řekla jsem si, že to zkusím. Ptala jsem se děti, souhlasily.“ (Žena, rodina 8)* Dále se objevovaly důvody, které nějakým způsobem ovlivnily rodinu ve smyslu neschopnosti otěhotnět, či že těhotenství skončilo mrtvým narozeným dítětem.

Poslední otázka, která byla v této podkategorii pěstounům položena, se týkala délky období, než dostali dítě do pěstounské péče. Všichni informátoři se shodli, že proces stávání se pěstounem trval přibližně rok a poté dostali dítě do pěstounské péče v období od jednoho měsíce do půl roku od schválení.

4.6.2 Sociální opora

Druhým okruhem otázek, byly otázky týkající se sociální opory rodin. „Sociální opora („social support“) byla jedním z prvních faktorů, jež byly identifikovány jako faktory, moderující vliv nepříznivých životních událostí na psychickou pohodu a zdraví člověka.“⁹⁹ Sociální oporu představuje existence osob, které k nám mají vztah, mají o nás starost, cení si nás a mají nás rády. Nejpřirozenějším zdrojem sociální opory pro jedince v tísní jsou jeho nejbližší lidé, nejčastěji rodina. Traumatická událost obvykle zasáhne celou rodinu a začnou se objevovat náznaky konfliktů. Problém nastává, když se začne hledat „viník“ a ti, kdo mají být svému okolí oporou, ji sami začnou potřebovat. Jedinec, který poskytuje sociální podporu, by se měl na problém dívat z hlediska příjemce, vžít se do jeho starostí a nesnažit se ho pouze řídit a kontrolovat.¹⁰⁰ Sociální oporou pro rodinu mohou být členové jak pouze nukleární rodiny jak také členové širší rodiny. Dále to mohou být přátelé nebo u pěstounských rodin jiné pěstounské rodiny a organizace, které rodinám poskytují pomoc či podporu

Dle Šolcové a Kebzy byla také sociální opora jedním z prvních faktorů, které byly identifikovány jako faktory, které moderují vliv nepříznivých životních událostí na zdraví a psychickou pohodu člověka.¹⁰¹

Šest z celkových osmi rodin uvedlo, že se setkaly s pozitivními ohlasy okolí, když se rozhodly pro pěstounskou péči. „99% ve svém okolí byly pozitivní“ (**Žena, rodina 1**) „Ano. Rodina, přátelé, okolí, všude. Manželovi kamarádi se nad tím trochu pozastavovali a nedovedli si to představit, ale nebylo to vážné.“ (**Žena, rodina 6**) „Já jsem se setkala snad v příbuzenstvu a u známých u lidí jenom

⁹⁹ ŠOLCOVÁ, Iva a Vladimír KEBZA. Sociální opora jako významný protektivní faktor. *Československá psychologie: Časopis pro psychologickou praxi a teorii*. 1999, roč. 43, č. 1, s. 19.

¹⁰⁰ MAREŠ, Jiří. *Posttraumatický rozvoj člověka*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012.

¹⁰¹ ŠOLCOVÁ, Iva a Vladimír KEBZA. Sociální opora jako významný protektivní faktor. *Československá psychologie: Časopis pro psychologickou praxi a teorii*. 1999, roč. 43, č. 1.

s pozitivním přístupem.“ **(Žena, rodina 8)** Dvě rodiny odpověděly, že se setkaly s pozitivními ohlasy půl napůl s negativními.

Co se týká výhradně negativních ohlasů okolí, s tím se setkaly dvě rodiny a to v rámci názorů širší rodiny. „V tom roce 2000 to širší rodina absolutně nepřijala, ale měla jsem velkou podporu, co se týče přátel. Ale v roce asi 2011 to rodina vzala s takovým tím, že jsem byla blázen vždycky. Tvrdili, že se to dalo čekat, ale podpora u přátel byla veliká.“ **(Žena, rodina 4)** Další negativní ohlasy, které pěstouni zažili, se netýkaly samotné pěstounské péče, ale například etnika či reakcí okolí, že to dělají pouze kvůli penězům.

Aktéři nadále většinou uvedli, že jejich děti, jak biologické tak pěstounské mají vesměs pozitivní zkušenosti ve školách, či si neuvědomují, že by to spolužáci děti výrazněji řešili. Je také důležité zmínit, že pozitivní sociální vazby velmi ulehčují přežití a adaptaci na nepříznivé prostředí a mají vliv na udržení celkového zdraví. „Dcera studovala zdrávku a byla se podívat v dětském domově několikrát a říkala, že děti lituje, děti ho mají za další sourozence.“ **(Žena, rodina 7)** „Žádnou zkušenost, možná u staršího, je na střední škole, tam jsem se bavila se spolužačkou a říkala, že mě obdivuje, protože vidí, že se má (pěstounský syn) dobře.“ **(Žena, rodina 1)** Co se negativního kontaktu ve škole týká, dvě rodiny uvedly, že se spolužáci dětem posmívají ne kvůli skutečnosti, že žijí v pěstounských rodinách, spíše kvůli romskému původu. Sociální začlenění jedince do sociální struktury je tedy významnou determinantou jeho psychické pohody a zdraví ve smyslu well-being. V případě absence sociální opory se snižuje potenciální šance jedince v krizi na adekvátní řešení problémů a představuje zdravotní rizikový faktor.

Další otázka zahrnující oblast sociální opory se týkala toho, jestli se pěstounské děti setkávají se svými biologickými rodiči. V drtivé většině informátoři odpověděli, že se s rodiči nestýkají vůbec z důvodu nezájmu ze strany rodičů nebo velmi sporadicky. U pěstounské péče na přechodnou dobu byly děti ve věku, kdy to ještě nevnímaly.

Na otázku, zda pěstouni mají pocit, že jejich rodina „táhne za jeden provaz“, když je to potřeba odpovědělo sedm rodin shodně, že ano, případně, že se snaží. V této otázce se tedy informanti shodli, že jako rodina fungují, pokud se naskytne situace, která vyžaduje semknutí rodiny a vzájemnou spolupráci. „Určitě, bez pochyby, v rámci možností.“ **(Muž, rodina 1)** „Jo určitě.“ **(Žena, rodina 7)** Křivohlavý zvýrazňuje nezbytnost autentického osobního vztahu dvou osob,

případně určité skupiny lidí (přátelská rovina vztahu, vzájemná důvěra a důvěryhodnost, přílnutí, sociální blízkost, solidarita a sdílení).¹⁰²

Stejně tak se rodiny shodly v otázkách, jestli mají dobré vztahy s širší rodinou, zda mají jako rodina kolem sebe dostatek přátel a zároveň, jestli by jim byla rodina či přátelé ochotni pomoci, kdyby se ocitly v nouzi. Všechny rodiny shodně odpověděly, že ano, ale často zmiňovaly, že ta širší rodina žije daleko nebo není tolik času se s nimi stýkat. V jednom případě, pěstounka uvedla, že širší rodinu už ani nemá. Pěstounka, která v otázce negativních ohlasů okolí vůči pěstounství uvedla, že její rodina tuto skutečnost absolutně nepřijala, zmínila: „*Dneska už ano. V roce 2000 jsem se setkala s nepochopením a dneska musím říct, že ty vztahy jsou dobré.*“ **(Žena, rodina 4)** V tomto případě se tedy vztahy narovnaly a pěstounka uvedla, že je v dnešní době se vztahy s širší rodinou spokojená.

Další oblastí sociální opory pro pěstounské rodiny je setkávání se s lidmi, které mají stejné nebo podobné problémy či zkušenosti, tedy setkávání se s jinými pěstounskými rodinami. Všechny rodiny zmínily, že se s jinými pěstouny setkávají na setkáních organizovaných organizacemi, pod které spadají. Čtyři rodiny dokonce uvedly, že se s jinými pěstouny setkávají i v soukromí. „*Ano, mám dvě kamarádky, které jsou taky pěstounky.*“ **(Žena, rodina 3)** „*Ano. Za tu dobu se vytvořily nějaké vazby, takže mám i pěstouny přátele. Hodně jsme se sprátelili s přípravnou skupinou, takže jsme za tu dobu 2x měli setkání soukromé a bylo to přátelský, příjemný. Myslím si, že pěstouni nepotřebují jen odbornou pomoc, ale setkávat se i s lidmi co mají stejné zkušenosti, tedy mít přátele pěstouny, je to vždycky o tom, naladění se na stejnou vlnu.*“ **(Žena, rodina 6)** „*Jedna rodina bydlí hned naproti, setkáváme se hlavně v létě. A pak při setkáváních od naší organizace.*“ **(Žena, rodina 4)**

Mareš ovšem zmiňuje taktéž obtěžující sociální oporu, která spočívá v tom, že jedinec v zátěžové situaci dostává sociální oporu, kterou si sám nevyžádal, ani si ji nepřeje, dostává ji v podobě, která mu nevyhovuje nebo v rozsahu, který vnímá jako nadměrný či od lidí, které o ni nepožádal.¹⁰³ Dále ve speciálních sociálních situacích, které ohrožují jeho potřebu autonomie a autodeterminace, vnímání vlastní zdatnosti a jeho sebepojetí. Ani s tímto se ovšem naši informátoři nesetkali. Poslední otázka v podkategorii sociální opora se týkala jejich kontaktu s OSPODEM¹⁰⁴, zdali

¹⁰² KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Psychologie nemoci*. Praha: Grada, 2002.

¹⁰³ MAREŠ, Jiří kol. *Sociální opora u dětí a dospívajících III*. Hradec Králové: Nucleus, 2003.

¹⁰⁴ OSPOD (orgán sociálně-právní ochrany dětí), poznámka autora

je tento kontakt pro ně nepříjemný a jestli si sami vyhledávají nějaké informace týkající se pěstounské péče či aktuálního problému, který v souvislosti s ní řeší. Z výsledků rozhovorů vyplynulo, že rodiny jsou v pravidelném kontaktu buď s OSPODEM nebo organizací, pod kterou spadají, a zároveň pro žádnou rodinu není tento kontakt nepříjemný. Všechny rodiny si nadále vyhledávají potřebné informace nebo se informují přes pověřené osoby. „*Chodí ke mně, kontaktují mě. Organizace, OSPOD, sociálka dítěte. Není to nepříjemné, mám perfektní vztahy, informují mě, všechno v pořádku, můžu říct, že super. Co se týká informací, předtím jsem vyhledávala hodně, teď spíš podle toho, jaké mám dítě. S prvním jsem měla noční děsy, hledala jsem info, co a jak, a s tímhle jsme měli neurózu, v závislosti na konkrétním dítěti. Všeobecný přehled už asi mám.*“ **(Žena, rodina 2)** „*Ano. Není nepříjemný, naštěstí jsme narazili na příjemný lidi, nikdy to nebylo nic nepříjemného. Informace jsem vyhledávala hodně ze začátku ale i teď, snažím se něco nového dozvědět.*“ **(Žena, rodina 6)** „*Ano a není vůbec nepříjemný. Informace si vyhledávám stále, ptám se svěřené pracovnice, spíš to nechávám na ni. Zjistí mi, co potřebuju, ale nebojím se zeptat ani na OSPODU.*“ **(Žena, rodina 4)**

4.6.3 Rodinná resilience

U funkčních rodin se setkáváme s pravidly, které rodina dodržuje a pomocí nich určitým způsobem funguje. Pěstouni ve velké většině uvedli, že se v jejich rodinách musí dodržovat pravidla, aby rodina fungovala. „*Jo jako jo. Máme pravidel poměrně dost, uvědomili jsme si to, když přišel druhý syn. Dodržujeme pravidla slušného chování, nelže se, nekrade se.*“ **(Žena, rodina 5)** „*Na 100%. Závisí to na povaze, já jedu hodně na pravidla, jsou podstatná.*“ **(Žena, rodina 1)** „*Řekla bych, že jo, někteří vnímají v okolí, že mají dost pravidel a jejich děti oproti domu mají volno.*“ **(Žena, rodina 3)** Co se týká otázky změn pravidel při změně okolností v rodině, názory se různily. Rodiny odpovídaly, že je to pro ně snadné, či že se snaží tak, aby to fungovalo. Zároveň zmiňovaly, že záleží na různých okolnostech, jako jsou různé situace, nálady dětí či jejich věk. Z výsledků rozhovorů také vyplynulo, že všechny rodiny mohou říci, že se v dnešní době mají dobře, nestrádají a jsou spokojené.

V resilientních rodinách se uplatňuje rovnoprávnost mužů, žen, rodičů i dětí například v podobě podpory individuálních zájmů všech členů rodiny. Následující

otázka se proto týkala podpory individuálních zájmů všech členů rodiny, přestože je ostatní nemusí sdílet. Všichni aktéři shodně uvedli, že tyto zájmy podporují. „*V naší rodině jo, děti střídaly všechny sporty, podporovala jsem je.*“ **(Žena, rodina 7)** „*Jednoho syna baví fotbal, druhý jezdí na hasiče, nejmladší krásně zpívá. Je to hrozně důležitý pro výchovu těch dětí, aby byly někde úspěšní, zvláště pěstounský děti potřebují zažívat úspěch a dost často tam jsou poruchy učení, takže mimoškolní aktivity jsou skvělý proto, aby zažívaly úspěch.*“ **(Žena, rodina 4)** „*Jo určitě. Druhý syn přišel s tím, že chce hrát fotbal, tatínka to nebaví, ale podporuje ho v tom.*“ **(Žena, rodina 5)** „*Rozhodně i s dětma, ten starší je plnoletý, takže tráví čas mimo rodinu. S partnerem se domlouváme a není problém, mladší hraje fotbal a jdou na zápasy. Chodíme do kina apod.*“ **(Žena, rodina 1)** „*Každý chodí na jiný kroužek, občas chodí spolu. Vzájemná podpora tam je.*“ **(Žena, rodina 3)**

Je také důležité zmínit takzvanou rodinnou hardiness, představující aktivní síly v rodině, její houževnatost, pevnost či odvahu, společně s tím je spojena schopnost zachovat si integritu. Výzkum ukázal, že všichni dotazovaní informátoři jsou na svou rodinu hrdí a věří, že spolu drží natolik, že dokáží překonat i těžké překážky. „*Jo, když jde do tuhýho, většinou se to tak projevuje.*“ **(Žena, rodina 8)** „*Jak je silnej partnerskej vztah, tak je silná rodina. Pak i děti to viděj a chovají se podle toho.*“ **(Žena, rodina 5)** „*Asi jo, problémy máme, fakt je ten, že oba kluci i přítel, když se něco děje, začneme fungovat.*“ **(Žena, rodina 1)**

Problémy se kterými se rodiny setkávají, vnímají informanti ve většině jako výzvy. Resilientní rodiny jsou flexibilnější a lépe zvládají svůj stres. I pod silnějším tlakem jsou klidnější a nebývají frustrované. Z každé zkušenosti totiž vycházejí silnější a překážky, které musí překonat, vnímají jako výzvy a možnost svého následného rozvoje.

Do podkategorie rodinné hardiness můžeme zařadit také spiritualitu, protože hledání smyslu a významu nám může pomoci orientovat se v náročných životních situacích. Ovšem naše pěstounské rodiny byly ve většině případů nevěřící a ani své děti k víře nevedly.

Z výzkumu také vyplývá, že k sobě členové rodiny umějí vyjadřovat city nebo se aktivně snaží na tomto problému pracovat společně s psychologem, ke kterému jako rodina docházejí. „*Myslela jsem si, že jo a teď jsme byli na vyšetření vztahových vazeb dvou pěstounských kluků, co máme. Zjistili jsme s manželem, že vztahové vazby jsou silně narušený, jsou emočně ploché, pak jsem si uvědomila, že*

jsem se s mladším v životě neobjala. Budeme prodělávat terapii a budeme se učit, spíš oni se budou učit nějak ty vztahy navazovat.“ **(Žena, rodina 4)** „*S partnerem, je to mužskej typ, přijde utahaný z práce. Chodíme k psychologům v rámci pěstounské péče a snaží se nám dát rady a pomoci nám. Jinak fungujeme.*“ **(Žena, rodina 8)** Je zde tedy vidět proaktivní přístup rodin k této problematice. Zároveň rodiny uvedly, že se snaží doma vytvářet takovou atmosféru, aby měli všichni pocit, že mohou mluvit o svých problémech otevřeně nebo že se tato skutečnost děje sama bez jejich přímého zásahu a vyplývá to z dané situace.

4.6.4 Rodinné rituály/čas

Další podkategorii otázek z rozhovorů jsou rodinné rituály a čas, který rodiny tráví at' sami jako nukleární rodina nebo s širším příbuzenstvem. S odolností rodiny a jejím zdravým fungováním souvisí také to, jak často a jakým způsobem spolu rodina tráví čas. Důležitým ukazatelem jsou rodinné rituály a setkávání se s širší rodinou.

Při vzniku rodinné krize bývají tyto rituály a rutinní záležitosti narušeny. Opakované činnosti, na které je rodina zvyklá, pomáhá chránit stabilitu rodiny. Resilientní rodiny spolu často tráví více společného času, který je vyznačován uvolněnější jak atmosférou, tak vztahy mezi rodiči a dětmi.

Z rozhovorů vyplývá, že pěstounské rodiny se často stýkají se svými širšími rodinami. „*Myslím si, že ano, trávíme všechno společně a rodina jezdí sem na kafe nebo my k nim podle času.*“ **(Žena, rodina 1)** „*Jo, máme velkou rodinu, hodně příbuzenstva, stýkáme se často.*“ **(Žena, rodina 8)** Pouze dvě rodiny uvedly odpověď ne a to pouze z důvodu vzdálenosti, ve které bydlí. „*Jsmo po celé republice. Ne spíš ne, jsme v kontaktu písemně.*“ **(Žena, rodina 2)** „*Není šance, jsou daleko a moc jich není.*“ **(Žena, rodina 3)**

Dále mají všechny rodiny nějaké společné rituály, nejčastěji uváděly společné obědy, sledování televize či společné trávení svátků nebo dovolených, přičemž tyto rituály provádějí pouze v rámci své nukleární rodiny a pokud se jedná o významnější události, jako jsou například narozeniny, tak s širší rodinou. „*Ano. Pravidelně o Vánocích u rodičů a v létě na velkou grilovačku a na různých kulatých oslavách.*“ **(Žena, rodina 7)** „*Máme. Společné obědy o víkendu, společné svátky, společná dovolená, pak máme takové odpočinkové pátky, kdy každý je unavený, pustíme si film a lenošíme.*“ **(Žena, rodina 4)** „*Jo. Máme svůj vánoční rituál, že jsme si vzali*

dobový kostýmy a chodili jsme po známých a dávali jim dárky. Říká se tomu vinšování. Potom Velikonoční rituály a připomínáme si, proč vznikly a vaříme židovský jídla. Chodíme do divadla na téměř každý dětský představení, chodí rádi. Hodně sportujeme, včetně bruslení, kola, pěší túry, kdy třeba jde víc dětí. Setkáváme se v rámci akce s pěstouny.“ (Žena, rodina 3)

Poslední otázka v této podkategorii se týkala domácích zvířat v pěstounských rodinách. Pět z celkových osmi rodin doma má nějaké domácí zvíře, přičemž čtyři z těchto rodin označily vztah dětí k nim jako silný. *„Máme pudlici a labradorku. Mají k nim silný vztah, zvířata berou automaticky k naší rodině, bez toho by rodina nebyla úplná. Máme i kočky. Mají pozitivní vztah ke zvířatům a je to dobře, dělá to hodně.“ (Žena, rodina 8)* *„Máme tři kočky a psa. Určitě k nim děti měly silný vztah. Malý syn s kotětem dovádí od narození. Moje děti zvířata milují, vyrostly s nima.“ (Žena, rodina 7)* *„Máme rybičky, psa, kočku. Proto jsem je pořizovala, z důvodu toho, že existuje canisterapie, rádi se dotýkají měkkého, uvolňují se u toho. Myslím, že je to nejen pro děti důležité. Mají silný vztah ke zvířatům.“ (Žena, rodina 4)*

4.6.5 Rodinná komunikace

Dále se zdravým fungováním rodiny souvisí také to, jakým způsobem spolu jedinci v jedné rodině komunikují, jestli se snaží mluvit o problémech, řeší se kompromisem, což souvisí s rovnoprávností mužů, žen, rodičů i dětí v rodině. Pokud v rodině něco nefunguje, zdravá rodina má snahu změnit celkovou situaci například pomocí pravidel, kterým se snadno přizpůsobuje. Komunikace je klíčová při utváření rodinné atmosféry.

Pěstouni ve většině uvádějí, že se ve svých rodinách snaží řešit konflikty ke spokojenosti všech, to znamená kompromisem, který vyhovuje všem. *„Vždycky se snažím vysvětlit důvod. Vadí mi říkat, prostě jsem to řekla. Vysvětluju a snažíme se o reálnej kompromis, přizýváme sociální pracovníci z neziskovky jako třetí osobu.“ (Žena, rodina 1)* *„Spíš jde o nějakou dohodu, aby to nikomu neublížovalo.“ (Žena, rodina 6)* *„Jak kdy, jak co. Snažíme se o to, abychom se všichni dohodli.“ (Žena, rodina 5)* *„Snažíme se vysvětlovat, aby všichni došli ke spravedlnosti, děti si hlídají, že když je takový trest za tohle, aby za to samý provinění někdo nedostal víc nebo míň.“ (Žena, rodina 4)*

Další otázka směřovala k tabu v rodinách. Z celkových osmi rodin jich pět uvedlo, že u nich není naprosto nic tabu. Jedna rodina uvedla nahotu a dvě vulgarismy. Dá se ovšem říci, že to nepovažují za tabu ale něco, co se v jejich rodině jednoduše neděje, nebo nechtějí, aby se dělo. „*Já nemám ráda sprosté výrazy, dcera má šilenej slovník. Partner mluví sprostě u televize, to je chlap. Jo, ale vadí mi to hodně.*“ **(Žena, rodina 8)** „*Co se týká barvy pleti, tak si občas děti postěžují, že se jim ostatní smějou, ale okolí nevyřešíte. Jinak vadí mi vulgární mluva a to jsem striktní.*“ **(Žena, rodina 3)** „*Než přišel druhý syn, nahota tabu nebyla, ale protože on přišel už velkej, tak od té doby je to jiné. Drží se hranice. Nechodíme doma nazi, je to slušnost, ne tabu.*“ **(Žena, rodina 5)**

Dalším tématem týkající se komunikace je připravenost mluvit o problému, který se naskytne. Rodiny opět shodně uvedly, že jsou připraveni mluvit, někteří pěstouni zmínili, že potřebují čas na zpracování daného problému sami v sobě a až pak jsou připraveni o něm mluvit. „*Snažím se si to rozmyslet a nevypálit, co mě napadne, ale promyslet, jak by se to dalo řešit. Jsem otevřená mluvit o čemkoli.*“ **(Žena, rodina 3)** „*Ne vždycky hned, někdy potřebuju čas si to srovnat v hlavě, Potom, když si to rozmyslím, tak toho jsem schopná.*“ **(Žena, rodina 4)** „*Snažím se, vím, že se synem jsme potřebovali čas, než jsme dokázali o problému mluvit, ale snažím se.*“ **(Žena, rodina 2)**

Z výzkumu dále vyplynulo, že rodiny jsou většinou momentálně spokojeny s tím, jak spolu komunikují. „*Ted' momentálně bych neměnila nic.*“ **(Žena, rodina 2)** „*Ano. Nenapadá mě nic, co bych chtěla změnit.*“ **(Žena, rodina 6)** Pokud by něco mohly zlepšit, pěstounky zmiňovaly komunikaci se svým partnerem či dospělým synem. „*Ano, ale starší syn by mohl být sdílnější, je to věkem i povahou.*“ **(Žena, rodina 1)**

Na otázku četnosti nedorozumění v rodině odpověděla polovina informátorů záporně. Ostatní pěstouni zmínili, že nedorozumění řeší poměrně často, ovšem týká se to standartních problémů v domácnosti. „*Dochází, jedná se o úplný blbosti mezi dětma. Ale úplný blbosti. U nás je středobod ten starší syn, je povahově dost náročnej, impulzivní, chce všude být první. Takže tam často vzniká problém.*“ **(Žena, rodina 8)** „*Občas na to dojde, ale jsou to banální běžnosti, není to nic zásadního.*“ **(Žena, rodina 6)**

4.6.6 Rizika/krize

Důležitým faktorem pro to, aby rodina byla zdravá a funkční, je její flexibilita, která udržuje stabilitu rodiny a pomáhá jí zotavit se z nepříjemných následků krizí. Dále je pro resilientní rodinu důležité udržet si naději i přes to, že je ohrožena těžkou situací.

Z výzkumu vyplývá, že rodiny zažily různá běžná rizika, kterým musely čelit, ale veskrze všechny se s tím dokázaly vypořádat. Co se týká otázky závažnějších rizik, pěstouni se s takovými situacemi většinou nepotkali až na jednu rodinu, která musela řešit otázku vážné operace. „*Operace, jsem invalidní totiž. Děti jsou starší, mám partnera a širší rodinu, která se postará, takže nebyl problém.*“ (**Žena, rodina 1**) Dále rodina s pěstounskou péčí na přechodnou dobu zmiňuje riziko, že biologičtí rodiče dětí znají adresu pěstounské rodiny. „*Já osobně takovou zkušenost nemám. Jediný co mě napadlo, tak já když přebírám dítě, tak biologičtí rodiče znají adresu a ze začátku jsem se bála, že mě budou vyhledávat. Kontakt ale začal fungovat pod dohledem OSPODU nebo organizace, takže mám zatím dobré zkušenosti, ale je to jinak největší riziko, protože znají adresu, tak riziko je v tomhle.*“ (**Žena, rodina 2**)

Dále pěstouni odpovídali na otázku, zda zažili proces osamostatňování dětí, ať už vlastních či biologických, a jak tento proces vnímali. Tento proces zažily celkem čtyři rodiny, přičemž jedna z nich to nesla naprosto bez problémů. U dvou rodin vyplynulo, že osamostatňování dcery pěstounky nesly problematicky, protože se jim to zdálo příliš brzo. „*Syn se odstěhoval, vypudilo ho kvantum lidí, který žilo v jedné domácnosti. U dcery to bylo až moc brzo, v 15 letech se osamostatnila, pak jsme byli v kontaktu, když se to uklidnilo, tam jsem to hůř nesla, to bylo brzo.*“ (**Žena, rodina 8**) U pěstounské rodiny na přechodnou dobu se v odpovědi objevilo zamyšlení se nad nahrazováním syna prostřednictvím právě pěstounské péče. „*Tak záleželo na partnerce syna, jelikož jsme si s první partnerkou nesedly, bylo to horší a taky pak když měl tendenci se stěhovat, chvíli pracoval v Praze. Byly výkyvy, ale jinak to proběhlo v klidu. Cítla jsem se smutně to jo, vztah byl docela dobřej, bylo trochu prázdno, ale mám pocit, že jsem si to trochu nahrazovala, v té době jsem začala pracovat s dětma.*“ (**Žena, rodina 2**)

Z výzkumu také vyplynulo, že rodina nezažila smrt někoho v blízkém okolí a pokud ano, nijak výrazně ji to nepoznamenalo. Žádná z rodin nemá pocit, že

zkušenosti zmíněné v podkategorii otázek Rizika/križe by ji rozdělily, naopak je spíše semkly či jejich se jejich stav nezměnil.

Rodinám byly v závěru rozhovoru položeny doplňující otázky ve smyslu, jestli něco chtějí k tomuto tématu dodat. Dvě pěstounky uvedly, že si myslí, že krátkodobá pěstounská péče (pěstounská péče na přechodnou dobu) je správná věc, která by se měla podporovat. „*Já si myslím, a stojím si za tím, že děti, které jsou rovnou po narození v ústavu, jsou na tom mnohem hůř než děti, který pobývaly v nějakou dobu v rodině. Podporuju krátkodobou pěstounskou péči, protože my jsme si tu dceru přivezli silně deprivovanou. Chovala se jako stroj, rozbíjela hračky, trhala knížky, ona i ležela jako stroj, věděla, že nemá smysl rvát, že nikdo nepřijde a to se někde musí odrazit. Já celý život cítila, že i kdybych se přetrhla, něco ji chybí.*“ (**Žena, rodina 4**) „*Ještě bych chtěla dodat, že si myslím si, že je to správná věc, ta péče na přechodnou dobu, spousta odborníků se na to dívá skrz prsty, ale po zkušenostech, co jsme měli s holčičkou, si myslím, že je to dobré, vidím to i u jiných pěstounů.*“

(**Žena, rodina 6**) Jedna pěstounka uvedla, že ji mrzí, že spousta lidí řeší finance, které se týkají poskytování pěstounské péče. „*Co se týká finanční stránky, každéj nám vyčítá, že bereme peníze, i když to dítě zrovna ve své péči nemáme. Staráme se o domácnost a starší děti hodně věci zničí. Vše je poblíkný, počůraný – tomu se nevyhneme a všechny finance fungují na to. Postarejte se, všechno jsme museli mít dopředu, hodně rodin se ze začátku hodně zadluží, musíte mít všechno – kola, tříkolky, odrážedla, kočárky a děláme 24 hodin denně 7 dní v týdnu za 15 000 čistého. Zním pěstouny, co mají nemocné děti a částky nestačí. S dítětem беру příspěvek na péči, rozdělený věkově. Lidi v okolí hodně začaly nosit věci, když zjistily, že jsem pěstounskou. Ostatní se museli zadlužit, předělat pokojíček. Zatím jsem měla kliku na zdravé děti, takže jsem vyšla. Nejvíc mě mrzí to, lidé řeší finance, ale než se to rozejde, je to těžké. Něco předávám pěstounům dál, předávám oblečení a tak. Snažím se předávat, hračky a jejich vlastní polštářek, co jim vyrobím.*“ (**Žena, rodina 2**)

Problematiku financí, které rodiny pobírají za pěstounskou péči a to, jak to lidé v okolí vnímají, lze považovat taktéž za riziko, se kterým se pěstounské rodiny musí bohužel potkávat.

4.7 Souhrn

Výše zmíněný okruh otázek a odpovědí shrnuje to, zdali můžeme rodinnou resilienci považovat za faktor pomáhající zdravému fungování rodinného systému v pěstounských rodinách a zároveň shrnuje protektivní faktory v rodinné resilienci.

Sobotková na základě svých výzkumů vytvořila profil optimálně fungující a odolné rodiny. Taková rodina by měla mít následující charakteristiky, které označuje jako dimenze rodinného fungování¹⁰⁵. Členové rodiny by měly umět **vyjadřovat své pocity otevřeně** a to jak ty kladné, tak záporné, měla by zde fungovat určitá míra **nezávislosti**, kterou rodina u svých členů podporuje, protože ve zdravě fungující rodině, by každý člen měl mít svou autonomii samozřejmě v závislosti na věku či možného druhu postižení. Co se organizace v rodině týká, měla by zde být jasně formulovaná a všemi členy přijímaná **pravidla**. Členové rodiny by si měli být citově blízcí a měla by u nich panovat určitá **soudržnost**, dále by měli mít **aktivní přístup** k řešení různých obtíží, schopnost se zmobilizovat a hledat zdroje řešení nejen pouze v rámci rodiny, ale také u **příbuzenstva**, přátel či odborných služeb k tomu určených. Rodina by současně měla být orientovaná nejen na úspěch ale i jiné hodnoty, především vztahové, rovněž na morální a sociální otázky a taktéž **duchovní zázemí rodiny**.

Veškeré výše zmíněné charakteristiky byly zahrnuty do otázek k rozhovorům pro pěstouny. Z obecných otázek rozhovorů vyplynulo, že pěstounské rodiny, které se podílely na výzkumu, mají všechny, kromě té s příbuzenskou pěstounskou péčí, biologické děti, tedy, že u nich při rozhodování se pro pěstounskou péči nehrála roli nedobrovolná bezdětnost párů. Zároveň jsou tyto biologické děti nejčastěji ve věku mezi dvaceti a třiceti lety, tedy dospělé s vlastním životem.

Co se týká výše zmíněné pro rodinu velmi důležité sociální opory, pěstounské rodiny se veskrze setkaly s pozitivními ohlasy poté, co se rozhodly pro pěstounství. Objevilo se pár negativních ale dobře míněných rad, aby si to rodiny promyslely a neudělaly unáhlené rozhodnutí. V jedné rodině se pěstounka setkala s nepřijetím pěstounství ze strany právě širší rodiny, je ale důležité zmínit, že vztahy se urovnaly a v dnešní době fungují perfektně. Okolí také spíše řešilo barvu pleti pěstounských dětí, než samotný fakt pěstounské péče. Dále rodiny shodně uvedly, že mají pocit, že

¹⁰⁵ SOBOTKOVÁ, Irena. Odolná a funkční rodina - jeden z předpokladů zdravého vývoje dětí. *Pediatric pro praxi*. 2003, roč. 4, č. 5.

jejich rodina „táhne za jeden provaz“ pokud je to třeba nebo se o to minimálně snaží. Můžeme tedy u nich vidět právě určitou **soudržnost a proaktivní přístup**. Dalším důležitým bodem v sociálně opoře je mít dobré vztahy s širší rodinou a dostatek přátel. Naše rodiny opět shodně odpověděly kladně na tyto otázky, a to také na otázku, zda by jim **rodina** či **přátelé** byli **ochotni pomoci**, pokud by bylo třeba. Zhruba polovina dotazovaných pěstounů má také přátele mezi jinými pěstouny. Co se týká vyhledávání si informací souvisejících s danou problematikou, opět všichni informátoři zaujímají proaktivní přístup a informace si vyhledávají a celkově se o danou oblast zajímají.

K organizaci rodiny Sobotková¹⁰⁶ zmiňuje důležitost **pravidel**, všemi členy rodiny přijímaných. I v tomto se rodiny účastníci se výzkumu vesměs shodli a pravidla opravdu mají a členové je respektují, zároveň není těžké je změnit v závislosti na věku dětí. Rodiny se mají celkově dobře, jsou **spokojení**, nijak **nestrádají** a také mají pocit, že k sobě **umí vyjadřovat city** či na této skutečnosti aktivně pracují. Pěstouni se také shodli na tom, že jsou na svou rodinu **hrdí** a problémy, se kterými se setkávají, vnímají jako **výzvy**. Ovšem co se týká jejího zmíněného duchovního zázemí rodiny, naši informátoři odpověděli negativně ve smyslu víry a vedení dětí k víře.

Pěstouni se také stýkají často s širší rodinou, přičemž má každá dotazovaná rodina nějaké své **rituály**, které ovšem častěji provádějí spíše v užším kruhu rodinném, pouze významnější události prožívají s širším příbuzenstvem. Většina rodin má také **domácí zvíře**, které děti vnímají jako člena rodiny a jejich vztah k nim se dá označit jako silný.

Komunikace v dotazovaných rodinách opět funguje velmi dobře. Je u nich běžné řešit konflikty **kompromisem**, či se o to alespoň snaží. Zároveň jsou připraveni mluvit o problému, který se naskytne a nic se u nich nedá označit za **tabu**. K nedorozumění v našich pěstounských rodinách nedochází často, nebo se jedná o nedorozumění týkající se běžných denních záležitostí, což dle nich není nic vážného. S celkovou komunikací v rodině jsou pěstouni vesměs spokojení.

S resiliencí souvisí taktéž **zvládání rizik**. Rodiny zažily několik menších či větších rizik, se kterými zatím byly schopny se vypořádat, přičemž mají pocit, že je

¹⁰⁶ SOBOTKOVÁ, Irena. Odolná a funkční rodina - jeden z předpokladů zdravého vývoje dětí. *Pediatric pro praxi*. 2003, roč. 4, č. 5.

tyto zkušenosti, jakožto rodinu spíše semkly, než rozdělily, či vztahy zůstaly na stejné úrovni jako předtím.

ZÁVĚR

Problematika náhradní rodinné péče je stále aktuálním problémem, stejně jako celkové fungování rodin ať už pěstounských či běžných. Přesto je ale společnost o termínu resilience rodiny a jejích protektivních faktorech velmi málo informovaná. Proto jedním z cílů mé bakalářské práce bylo získat co nejvíce teoretických informací k danému tématu. Byla bych velmi ráda, aby tyto informace sloužily nejen studentům ale i veřejnosti a všem lidem, kteří se s touto bakalářskou prací v budoucnu setkají.

Práce byla rozdělena do několika podkategorií na základě dané tematiky, kterou se zabývá. V teoretické části této práce jsem se zabývala problematikou náhradní rodinné péče s akcentem na pěstounství. Následující podkapitola patřila samotné rodinné resilienci s připomenutím transgeneračního přenosu rodinné resilience i vulnerability. Dále jsem se zabývala pevnou vazbou, traumatem, psychickou odolností a celkovým fungováním rodiny. V neposlední řadě jsem taktéž zmínila zvládání stresu v rodinách spolu s fázemi rodinné resilience a protektivní faktory odolnosti.

Hlavním cílem práce bylo zmapovat rodinnou resilienci jako faktor úspěšného a zdravého fungování rodinného systému pěstounské rodiny a zpřesnit roli protektivních faktorů v rodinné resilienci. V souvislosti s tímto zvoleným cílem byla stanovena výzkumná otázka: „Existují faktory zvyšující zdravé rodinné fungování v pěstounských rodinách?“

K dosažení výzkumného cíle byla zvolena metoda polostrukturovaného interview neboli rozhovoru. Prostřednictvím rozhovorů s pěstounskými rodinami, které se tedy setkaly s procesem náhradní pěstounské péče a staly se tak právoplatnými pěstouny, jsem získala velmi cenné informace a často také jejich náhled na obeckou problematiku náhradní rodinné péče, konkrétně pěstounství.

Z výzkumu tedy vyplynulo, že rodiny účastníci výzkumu můžeme považovat za resilientní, protože splňují všechny výše zmíněné charakteristiky zdravého

rodinného fungování. Rodinná resilienci tedy působí jako faktor pro úspěšné a zdravé fungování rodinného systému pěstounské rodiny.

Velkou roli také hrají protektivní faktory v rodinné resilienci. Výsledky výzkumu ukázaly, důležitost sociální opory a její dostupnosti, kdy všechny rodiny byly v blízkém kontaktu s širší rodinou, měly s nimi dobré vztahy. Do sociální opory také řadíme i přátele, pozitivní zkušenosti dětí ve škole či kontakt s organizacemi zabývající se pomocí pěstounským rodinám. Dalším faktorem zvyšující zdravé rodinné fungování je vyjadřování citů a otevřenost k členům rodiny a jakási rodinná soudržnost. S tím jsou spojené také rodinné rituály a společného trávení času. Důležitým bodem je komunikace, její otevřenost, schopnost mluvit otevřeně a také aktivní přístup k řešení problémů v komunikaci.

Také zdravě fungující rodina se ovšem může ocitnout v situacích, které jsou problémové, náročné či takzvaně rizikové. I v tomto případě je ale důležité proaktivní přístup rodin, schopnost mobilizace a ochota daný problém řešit.

Seznam použité literatury a jiné zdroje

ARENDDT, Hannah. *Krize kultury: (Čtyři cvičení v politickém myšlení)*. Praha: Mladá fronta, 1994. Váhy (Mladá fronta). ISBN 8020404244.

BOYDEN, Jo a Gillian MANN. Children's Risk, Resilience, and Coping in Extreme Situations. In: UNGAR, Michael. *Handbook for Working with Children and Youth: Pathways to Resilience Across Cultures and Contexts* [online]. Thousand Oaks: Sage Publications, 2005 [cit. 2014-04-16]. Dostupné z:

http://www.corwin.com/upmdata/5336_Ungar_I_Proof_Chapter_1.pdf

BŘICHÁČEK, Václav. Odolnost rodiny. In: PLAŇAVA, Ivo a Milan PILÁT. *Děti, mládež a rodiny v období transformace*. Brno: Barrister a Principal, 2002, s. 10-19. ISBN 80-86598-36-5.

CAIRNS, Kate. *Bezpečná vazba mezi náhradními rodiči a dítětem*. Praha: Portál, 2002. ISBN 978-80-262-0370-4.

CATHERALL, Don R. *Working with Projective Identification in Couples. Family process* [online]. 2004, roč. 31, č. 4 [cit. 2015-03-27]. DOI: 10.1111/j.1545-5300.1992.00355.x. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1545-5300.1992.00355.x/full>

Česko. Zákon č. 89/2012 ze dne 3. února 2012, občanský zákoník. In: *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2012, částka 33, s. 1097 – 1133. ISSN 1211-1244.

Česko. Zákon č. 383 ze dne 19. srpna 2005, kterým se mění zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších zákonů, a další související zákony. In: *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2002, částka 133, s. 7086 – 7140. ISSN 1211-1244.

GABRIEL, Zbyněk a Tomáš NOVÁK. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1788-3.

HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Velký psychologický slovník*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-686-5.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základy, metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

KLIMEŠ, Jeroným. *Reakce na ambivalentní objekt*. Praha, 2002. Disertační práce, Fakulta Filozofická, Katedra psychologie. Univerzita Karlova.

KOVAŘÍK, Jiří. *Náhradní rodinná péče v praxi*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-717-8957-7.

KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Psychologie nemoci*. Praha: Grada, 2002. ISBN 80-247-0179-0.

LANGMEIER, Josef a Zdeněk MATĚJČEK. *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Karolinum, 2011, 397, [2] s. ISBN 978-80-246-1983-5.

LUTHAR, Suniya S., Dante CICCETTI a Bronwyn BECKER. *The Construct of Resilience: A Critical Evaluation and Guidelines for Future Work*. *Child development* [online]. 2000, roč. 71, č. 3, 543–562 [cit. 2014-04-16]. Dostupné z: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1885202/#S3title>

MAREŠ, Jiří. *Posttraumatický rozvoj člověka*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012. ISBN 9788024730073.

MAREŠ, Jiří kol. *Sociální opora u dětí a dospívajících III*. Hradec Králové: Nucleus, 2003. ISBN 80-86225-46-1.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8.

MATĚJČEK, Zdeněk, Zdeněk DYTRYCH. Riziko a resilience. *Československá psychologie: Časopis pro psychologickou teorii a praxi*. 1998, roč. 42, č. 2, s. 97-105. ISSN: 0009-062X.

MINUCHIN, Salvador. *Rodina a rodinná terapie*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0371-1.

MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1362-4.

NOŽÍŘOVÁ, Jana. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Linde, 2012. ISBN 978-80-86131-91-7.

PLAŇAVA, Ivo. Komponenty a procesy fungující rodiny a manželství. *Československá psychologie: Časopis pro psychologickou teorii a praxi*. 1994, roč. 38, č. 1, s. 1-14. ISSN: 0009-062X.

SATIR, Virginia. *Kniha o rodině*. Praha: Práh, 1994. ISBN 8090132502.

SIMON, Fritz B. a Helm, STIERLIN. *Slovník rodinné terapie: Přehled, kritika a integrace systémově terapeutických pojmů, konceptů a metod*. Hradec Králové: Konfrontace, 1995. ISBN 80-901773-1-X.

SOBOTKOVÁ, Irena. Odolná a funkční rodina: jeden z předpokladů zdravého vývoje dítěte. *Pediatric pro praxi*. 2003, č. 5.

SOBOTKOVÁ, Irena. *Pěstounské rodiny: jejich fungování a odolnost*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2003. ISBN 80-86552-62-4.

SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny: Třetí vydání*. Praha: Portál, 2012. ISBN 9788026202172.

SOBOTKOVÁ, Irena. Rodinná resilience. *Československá psychologie: Časopis pro psychologickou teorii a praxi*. 2004, roč. 48, č. 3, s. 233-246. ISSN: 0009-062X.

SOBOTKOVÁ, Irena. Výzkum rodinné resilience: Studie pěstounských rodin. In: PLAŇAVA, Ivo a Milan PILÁT. *Děti, mládež a rodiny v období transformace*. Brno: Barrister a Principal, 2002, s. 129-134. ISSN 80-86598-36-5.

ŠOLCOVÁ, Iva. *Vývoj resilience v dětství a dospělosti*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2947-3.

ŠOLCOVÁ, Iva a Vladimír KEBZA. Sociální opora jako významný protektivní faktor. *Československá psychologie: Časopis pro psychologickou praxi a teorii*. 1999, roč. 43, č. 1, s. 19-38.

TÓTHOVÁ, Jana. *Úvod do transgenerační psychologie rodiny: transgenerační přenos vzorců rodinného traumatu a zdroje jeho uzdravení*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011. ISBN 9788073678562.

WALSH, Froma, Ph.D. *American Family Therapy Academy* [online]. 2014 [cit. 2014-03-18]. Dostupné z: <http://www.afta.org/about/froma-walsh-phd>

WALSH, Froma. *Chicago center for family health* [online]. 2014 [cit. 2014-03-18]. Dostupné z: <http://ccfhchicago.org/faculty/faculty-descrip/froma-walsh/>

WALSH, Froma. A Family Resilience Framework: Innovative Practice Applications. *Family relations. Interdisciplinary journal of applied family studies* [online]. 2002, roč. 51, č. 2 [cit. 2014-04-15]. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1741-3729.2002.00130.x/full>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Rozhovor s rodinou 1

Příloha B – Rozhovor s rodinou 2

Příloha C – Rozhovor s rodinou 3

Příloha D – Rozhovor s rodinou 4

Příloha E – Rozhovor s rodinou 5

Příloha F – Rozhovor s rodinou 6

Příloha G – Rozhovor s rodinou 7

Příloha H – Rozhovor s rodinou 8

Příloha A – Rozhovor s rodinou 1

MUŽ, PŘÍBUZENSKÁ PĚSTOUNSKÁ PÉČE

Obecné otázky

1. Kolik je Vám let?

32 let.

2. Jaké je Vaše dosažené vzdělání?

Jsem vyučen, ale letos dodělávám maturitu.

3. Žijete ve městě nebo na vesnici?

Ve městě.

4. Jak dlouho jste pěstounem?

Nejsem oficiálním pěstounem. Pouze moje partnerka je pěstounkou, ale od té doby, co jsme spolu, takže 2 roky, s ní jezdím na pravidelná setkávání pěstounů a absolvuji veškerý činnosti spojený s pěstounstvím.

5. Kolik dětí máte v pěstounské péči?

2 kluky.

6. Máte nějaké vlastní děti?

Ne nemám.

7. Jak jsou Vaše děti staré?

Tomu staršímu je 18, tomu mladšímu je 12 let.

8. Co Vás vedlo k tomu stát se pěstouny?

U mě to byla přítelkyně, která je pěstounkou už dlouho.

9. Proč jste pěstounem? Co se stalo s rodiči?

Nevím přesně, přítelkyně bude vědět.

10. Jak dlouho trvalo, než jste dostali dítě do pěstounské péče?

Také bude vědět přítelkyně.

Sociální opora

11. Jste individuální pěstoun nebo s partnerem?

Moje přítelkyně je pěstounka.

12. Setkali jste se s pozitivními ohlasy okolí, když jste se rozhodli pro pěstounství?

Vesměs to lidi berou normálně, diví se, ale berou to pozitivně.

13. Setkali jste se naopak s negativními ohlasy okolí? Máte pocit, že Vám někdo házel (hází) klacky pod nohy? (Popř. kdo, jak a proč)

Ne, to vůbec ne.

14. Víte, jestli Vaše děti mají negativní či pozitivní zkušenosti ve škole s tím, že žijí v pěstounské rodině?

Tak to netuším.

15. Setkávají se pěstounské děti se svými biologickými rodiči? Mají s nimi dobré vztahy?

Jen s mamkou, jezdí za nimi 3x do roka, oni tam taky občas za ní jedou.

16. Máte pocit, že Vaše rodina „táhne za jeden provaz“, když je potřeba?

Určitě, bez pochyby. V rámci možností.

17. Máte dobré vztahy s širší rodinou?

Jo celkem jo, setkáváme se s přítelkyní rodičů, není tolik času. Prostě jezdí se, jak se dá.

18. Máte kolem sebe jako rodina dostatek přátel?

Jsem tu (ve městě, kde žije - poznámka autora) 2 roky, takže je to těžší. Kamarády si spíš tak postupně vytvářím, teď mám spíš známý.

19. Myslíte, že by Vám přátelé byli ochotni pomoci, kdybyste se ocitli v nouzi?

Jak jsem říkal, kamarády mám ve městě, odkud pocházím. Tady ještě tolik přátel nemám, ale tamti by mi určitě pomohli.

20. Setkáváte se s jinými pěstouny?

Jezdí se pěstounské víkendy, 2-3x maximálně.

Doplňující otázka: Soukromě se nesetkáváte, nemáte přátele mezi pěstouny?

Ne, to ne. Setkáváme se s nimi jen při těchto příležitostech.

21. Jste v pravidelném kontaktu s OSPODEM? Je tento kontakt pro Vás nepříjemný? Vyhledáváte si sami nějaké informace?

Pouze přítelkyně.

Rodinná resilience

22. Je ve Vaší rodině hodně pravidel, která se musí dodržovat, aby rodina fungovala?

Jsou pravidla.

Doplňující otázka: Můžete mi říct nějaký příklad?

Napadá mě pravidelný úklid pokojíčku, to dělat musí.

23. Máte pocit, že je ve Vaší rodině při změně okolností jednoduché změnit pravidla a ty potom také dodržovat, aby rodina fungovala dobře?

Záleží hodně na náladě kluků.

24. Řekli byste, že se jako rodina máte dobře, nijak nestrádáte, jste spokojeni?

Jo, všechno je v pohodě.

25. Podporují se ve Vaší rodině individuální zájmy všech členů rodiny, přestože je ostatní nesdílejí?

Určitě se nic nezakazuje, když chtěj hrát hokej, ať si ho hrajou.

Doplňující otázka: Zkuste mi uvést příklad.

Já například chci jet někam na kolo, a když chtěj, můžou jet se mnou, když ne, tak ne.

26. Máte pocit, že k sobě jako rodina umíte vyjadřovat city? Vy k dětem, děti k Vám?

Ten mladší to hodně dává najevo. Myslím, že je to vzájemné.

27. Vytváříte doma takovou atmosféru, aby měli všichni pocit, že mohou mluvit o svých problémech otevřeně?

Jak kdy, nechce se jim o tom mluvit a my to z nich zase nechceme dolovat.

28. Jste na svou rodinu hrdý?

Jo určitě.

29. Věříte, že spolu držíte natolik, že dokážete překonat i těžké překážky?

Asi jo. No některý překážky se snažíme překlenout, občas se nějaká objeví.

30. Vnímáte problémy, se kterými se setkáváte, jako výzvy?

No. V mém případě jo. Nové věci, takže všechno беру jako výzvu, nebo ne všechno, ale v některých případech určitě.

31. Je Vaše rodina věřící? Vedete děti k víře?

Ne.

Rodinné rituály/čas

32. Stýkáte se často s širší rodinou?

V normě. Moji rodiče jsou 100 km odsud, takže asi každé dva měsíce, jak to vyjde.

33. Máte jako rodina nějaké rituály? (Vánoce, svátky, prázdniny, společná dovolená společné večere, dívání se společně na televizi, stolní hry, ukládání dětí do postele atd.)

Svátky, narozeniny, vánoce. Klasicky se snažíme být při podobných situacích spolu.

34. Tyto rituály provádíte s širší rodinou nebo sami?

Snažíme se, jedeme k našim, proběhne oslava. Nejde to všechno skloubit dohromady.

35. Máte nějaké domácí zvíře? Máte pocit, že je pro Vaše děti důležité? Mají k němu silný vztah?

Ne. Nemám pocit, že by chtěli nějaké zvíře, ten mladší možná psa. U nich by byla problém potom ta zodpovědnost.

Komunikace

36. Je ve Vaší rodině běžné, že se konflikty řeší ke spokojenosti všech, tedy kompromisem, který vyhovuje všem?

Jak kdy, záleží na situaci. Snažíme se navrhnout řešení a podle toho se to řeší.

37. Je něco, co je ve Vaší rodině tabu? (nahota, barva pleti, sexuální záležitosti, odlišná sexuální orientace)

Mladej je v pubertě takže se bavíme o všem, i o sexu, nic není tabu.

38. Jste vždy připraven mluvit o problému, který se naskytne, ať už se to týká čehokoli? (ve vztahu mezi partnery, mezi dětmi)

Jo, určitě.

39. Dochází často u Vás doma k nedorozumění? Čeho se to týká?

Ne, velmi málo, vždycky se snažíme najít kompromis.

40. Jste spokojeni s tím, jakým způsobem komunikujete v rodině? Máte něco, co byste chtěl změnit?

Celkově asi v pohodě, někdy je to závažnější a nechce se o tom mluvit hlavně klukům.

Rizika/krize

41. Zažili jste již riziko, kterému jste museli jako rodina čelit? (nástup dítěte do první třídy, puberta...) Jak jste tento proces vnímali?

Jak kdy. Zatím v pohodě. V normálu proběhla i puberta u staršího, řešili jsme klasické věci.

42. Napadá Vás jiné riziko, kterému jste museli jako rodina čelit? (vážná operace, nezaměstnanost, alkoholismus, atd..)

Taky jsme takové věci řešili. U nás ta komunikace je hodně v pohodě.

43. Zažili jste proces osamostatňování dětí (ať už vlastních či v pěstounské péči)? Jak tento proces probíhal, jak jste ho vnímali?

Moc ještě ne. Je mu teprve 18, takže to teprve přijde.

44. Zažila Vaše rodina smrt někoho v blízkém okolí?

Ne.

45. Máte pocit, že Vás tyto zkušenosti spíše semkly nebo spíše rozdělily? (neshody, vybíjení zlosti, atd..)

Určitě důvěra zesílila. Takže spíše semkly.

ŽENA, PŘÍBUZENSKÁ PĚSTOUNSKÁ PÉČE

Obecné otázky

1. Kolik je Vám let?

32.

2. Jaké je Vaše dosažené vzdělání?

Voška v Praze.

3. Žijete ve městě nebo na vesnici?

Ve městě.

4. Jak dlouho jste pěstounem?

Asi 4 roky.

5. Kolik dětí máte v pěstounské péči?

2.

6. Máte nějaké vlastní děti?

Ne.

7. Jak jsou Vaše děti staré?

12 a 18 let.

8. Co Vás vedlo k tomu stát se pěstouny?

Potřebovaly pomoci, jsou to děti sestry.

9. Proč jste pěstounem? Co se stalo s rodiči?

Problémy s drogama ze strany matky.

10. Jak dlouho trvalo, než jste dostali dítě do pěstounské péče?

Ten mladší byl v klobáčku, rok trvalo, než jsem ho dostala soudně. Staršího až potom, nejdřív tu začal trávit čas. Tam to bylo rychlý, mohl si říct, kde chce být.

Sociální opora

11. Jste individuální pěstoun nebo s partnerem?

Individuální.

12. Setkali jste se s pozitivními ohlasy okolí, když jste se rozhodli pro pěstounství?

99% ve svém okolí byly pozitivní.

13. Setkali jste se naopak s negativními ohlasy okolí? Máte pocit, že Vám někdo házel (hází) klacky pod nohy? (Popř. kdo, jak a proč)

Vyloženě klacky pod nohy ne, spíš tomu někdo úplně nerozuměl.

Nevyskytují se kolem mě lidi, který by dělaly problémy, problémy mi dělaly soudy, ospody a další instituce.

Doplňující otázka: V čem Vám dělaly problémy?

Všechny zbytečně dlouho trvalo a protahovalo se to, bylo jasné, že matka se o ně starat nemůže.

14. Víte, jestli Vaše děti mají negativní či pozitivní zkušenosti ve škole s tím, že žijí v pěstounské rodině?

Žádnou zkušenost, možná u staršího je na střední škole, tam jsem se bavila se spolužačkou a říkala, že mě obdivuje, protože vidí, že se má (pěstounský syn – poznámka autora) dobře. Kluci se o tom nechtěli zmiňovat ve škole, ale ten starší už s tím nemá problém.

15. Setkávají se pěstounské děti se svými biologickými rodiči? Mají s nimi dobré vztahy?

Setkávají, vztahy dobré mají, teď už skoro výborné, matka se dala do kupy. Má 4 děti, jednoho se snaží dostat do péče.

16. Máte pocit, že Vaše rodina „táhne za jeden provaz“, když je potřeba?

Já si myslím, že jo, nemáme s tím problém.

17. Máte dobré vztahy s širší rodinou?

Máme. Určitě.

18. Máte kolem sebe jako rodina dostatek přátel?

Asi jo. Nepřijde mi nic špatného v tomhle ohledu.

19. Myslíte, že by Vám přátelé byli ochotni pomoci, kdybyste se ocitli v nouzi?

Spíš rodina, můj otec, i když nemá s klukama nic společného, ale supluje skvěle dědečka. V tomhle spíše rodina.

20. Setkáváte se s jinými pěstouny?

Jo, ale na sezení přes neziskovku, se kterou spolupracujeme.

21. Jste v pravidelném kontaktu s OSPODEM? Je tento kontakt pro Vás nepříjemný? Vyhledáváte si sami nějaké informace?

Je možnost být v kontaktu se státem anebo neziskovkou a já jsem přes neziskovku, takže v podstatě za mě podávají zprávy a komunikují i s OSPODEM. Dříve jednou za čtvrt roku. Nebylo to nepříjemné, mám zkušenosti se dvěma OSPODama, ten první mi velice pomohl. Tihle nic nepokazí, ale nic neudělají.

Rodinná resilience

22. Je ve Vaší rodině hodně pravidel, která se musí dodržovat, aby rodina fungovala?

Na 100%. Závisí to na povaze, já jedu hodně na pravidla, jsou podstatná.

23. Máte pocit, že je ve Vaší rodině při změně okolností jednoduché změnit pravidla a ty potom také dodržovat, aby rodina fungovala dobře?

Musíme být flexibilní hlavně v tom, že se sžíváme. Pravidla se musíme měnit tak, aby to fungovalo pro všechny.

24. Řekli byste, že se jako rodina máte dobře, nijak nestrádáte, jste spokojeni?

Nestrádáme rozhodně.

25. Podporují se ve Vaší rodině individuální zájmy všech členů rodiny, přestože je ostatní nesdílejí? (příklad)

Rozhodně i s dětma, ten starší je plnoletý, takže tráví čas mimo rodinu. S partnerem se domlouváme a není problém, mladší hraje fotbal a jdou na zápasy. Chodíme do kina apod.

26. Máte pocit, že k sobě jako rodina umíte vyjadřovat city? Vy k dětem, děti k Vám?

Nevázne to u mladšího. U staršího je to jiné, není sdílnej, brala jsem si ho v jeho šestnácti letech, takže je to jiné. Ale jinak to funguje bezvadně. Vyhledávají to víc, protože to vidí u nás s přítelem.

27. Vytváříte doma takovou atmosféru, aby měli všichni pocit, že mohou mluvit o svých problémech otevřeně?

Snažíme se.

28. Jste na svou rodinu hrdí?

Já určitě.

29. Věříte, že spolu držíte natolik, že dokážete překonat i těžké překážky?

Asi jo, problémy máme, ale fakt je ten, že oba kluci i přítel, když se něco děje, začneme fungovat.

30. Vnímáte problémy, se kterými se setkáváte, jako výzvy?

Jak který problémy, je fakt, že když se vyskytne problém, je dobré vědět, že je, takže se dá řešit.

31. Je Vaše rodina věřící? Vedete děti k víře?

Ne.

Rodinné rituály/čas

32. Stýkáte se často s širší rodinou?

Myslím si, že ano, trávíme všechno společně a rodina jezdí sem na kafe nebo my k nim podle času.

33. Máte jako rodina nějaké rituály? (Vánoce, svátky, prázdniny, společná dovolená společné večere, dívání se společně na televizi, stolní hry, ukládání dětí do postele atd.)

Kina a akce, hodně jezdíme na výlety, ale zase říkám staršímu je 18, ten se trochu separuje.

34. Tyto rituály provádíte s širší rodinou nebo sami?

Většinou sami. Nebo s přáteli.

35. Máte nějaké domácí zvíře? Máte pocit, že je pro Vaše děti důležité? Mají k němu silný vztah?

Ne. Nemám pocit, že by chtěli.

Komunikace

36. Je ve Vaší rodině běžné, že se konflikty řeší ke spokojenosti všech, tedy kompromisem, který vyhovuje všem?

Vždycky se snažím vysvětlit důvod. Vadí mi říkat, prostě jsem to řekla. Vysvětluju a snažíme se o reálnej kompromis, přizýváme sociální pracovníci z neziskovky jako třetí osobu.

37. Je něco, co je ve Vaší rodině tabu? (nahota, barva pleti, sexuální záležitosti, odlišná sexuální orientace)

Názory máme jiné, ale není to tabu. Starší má problém s barvou pleti a já to odsuzuji a snažím se mu vysvětlit, že to není správné. Radši se se mnou o tom nebaví. Ale není to tabu.

38. Jste vždy připraveni mluvit o problému, který se naskytne, ať už se to týká čehokoli? (ve vztahu mezi partnery, mezi dětmi)

Já určitě. Partner je trochu takovej, že se radši nebaví a ten starší je taky uzavřenější, ale z mé strany za mnou přijít můžou.

39. Dochází často u Vás doma k nedorozumění? Čeho se to týká?

Často ne, někdy samozřejmě ano. Většinou je to o tom, když se stane něco neobvyklého a rychle to řeší.

40. Jste spokojeni s tím, jakým způsobem komunikujete v rodině? Co byste chtěli změnit?

Jo jsem, ale starší syn by mohl být sdílnější, jenže to věkem i povahou, s tím se teď nic dělat nedá.

Rizika/krize

41. Zažili jste již riziko, kterému jste museli jako rodina čelit? (nástup dítěte do první třídy, puberta...) Jak jste tento proces vnímali?

Nejhorší to bylo z matčiny (biologické matky chlapců – pozámka autora) strany protože původně nesouhlasila, abychom si toho mladšího vzali.

Potom proběhla puberta obou dvou, obava trvá, ale výrazně to neřešíme.

Zvládnutí školní docházky, mladší byl omezenější ve škole, takže bylo potřeba zvládat všechno tak, aby to fungovalo. Musí být samostatnější, protože pracuju.

42. Napadá Vás jiné riziko, kterému jste museli jako rodina čelit? (vážná operace, nezaměstnanost, alkoholismus, atd..)

Operace, jsem invalidní totiž. Děti jsou starší, mám partnera a širší rodinu, která se postará, takže nebyl problém

43. Zažili jste proces osamostatňování dětí (ať už vlastních či v pěstounské péči)? Jak tento proces probíhal, jak jste ho vnímali?

Ještě úplně ne.

44. Zažila Vaše rodina smrt někoho v blízkém okolí?

Zemřel dědeček bývalého partnera, takže děti to zažily, ten mladší ho znal, ale absolutně to nebyla krizová situace.

45. Máte pocit, že Vás tyto zkušenosti spíše semkly nebo spíše rozdělily? (neshody, vybíjení zlosti, atd..)

Ani jedno, vyřešíme to a jedeme dál. Vyloženě velkou krizi nepociťuju, jisté věci byly, ale nepociťuju to špatně, když se to vyřeší, jedu dál.

Příloha B – Rozhovor s rodinou 2

ŽENA, PĚSTOUNSKÁ PÉČE NA PŘECHODNOU DOBU

Obecné otázky

1. Kolik je Vám let?

43.

2. Jaké je Vaše dosažené vzdělání?

Středoškolské s maturitou.

3. Žijete ve městě nebo na vesnici?

Ve městě.

4. Jak dlouho jste pěstounem?

Schválená jsem rok. Předtím jsem dělala dobrovolnici všude možně, že jsem pomáhala hlídat děti, ale měla jsem jiné zaměstnání.

5. Kolik dětí máte v pěstounské péči?

Vždy jedno.

6. Máte nějaké vlastní děti?

Ano, dospělého syna.

7. Jak jsou Vaše děti staré?

Biologickému je 22 let, prvnímu dítěti bylo necelých 9 měsíců, když přišel a byl u mě půl roku. Tomu současnému dítěti jsou 3 měsíce.

8. Co Vás vedlo k tomu stát se pěstouny?

Já jsem vždycky měla blízko k dětem a tím, že jsem měla dítě jedno, seznámila jsem se s paní, co má tři děti a začala jsem ji pomáhat a začala se o tu problematiku víc zajímat a pít se po informacích. Díky ní, která ve mně vypěstovala vztah k dětem a informacím, a pak jsem šla přes sociálku a dozvěděla jsem se o přechodné a trvalé pěstounské péči a nevěděla jsem do čeho jít, vybrala jsem si přechodnou.

9. Toto je otázka pro příbuzenskou pěstounskou péči, to není váš případ, takže Vám ji klást nebudu.

10. Jak dlouho trvalo, než jste dostali dítě do pěstounské péče?

Schválená jsem byla v lednu 2014, to trvalo asi rok a měsíc trvalo, než jsem si vyřídila organizaci, pak jsem dostala dítě první. První dítě jsem měla od

března do října, takže asi 6 měsíců. Vždy mám minimálně dva týdny volno, než dostanu další dítě. Teď mám druhé dítě.

Sociální opora

11. Jste individuální pěstoun nebo s partnerem?

Individuální pěstoun.

12. Setkali jste se s pozitivními ohlasy okolí, když jste se rozhodli pro pěstounství?

Většinou jo. Já jsem se nikdy nesetkala s negacemi. Jak jsem pomáhala kamarádce, tak jsem chodila ven se třemi dětmi romského původu a nikdy jsem se nesetkala s tím, že by lidi řešily rasu.

13. Setkali jste se naopak s negativními ohlasy okolí? Máte pocit, že Vám někdo házel (hází) klacky pod nohy? (Popř. kdo, jak a proč)

Jeden špatnej jsem měla, z rodiny, než jsem byla schválená, jsem to tajila a jeden člen rodiny mi řekl: „Ježiš marja najdi si radši chlapa.“

14. Víte, jestli Vaše děti mají negativní či pozitivní zkušenosti ve škole s tím, že žijí v pěstounské rodině?

Děti jsem měla malé, takže nemají a syn to vždýcky bral v pohodě.

15. Setkávají se pěstounské děti se svými biologickými rodiči? Mají s nimi dobré vztahy?

Ano, zatím se setkávaly, ale pokaždé jsem měla malý děti, nevnímají to.

16. Máte pocit, že Vaše rodina „táhne za jeden provaz“, když je potřeba?

Já si myslím, že jo, ale jsme roztroušený po celé republice, mám spíše přátele, na které se obracím, rodina je daleko.

17. Máte dobré vztahy s širší rodinou?

Jo, myslím si, že jo.

18. Máte kolem sebe jako rodina dostatek přátel?

Ano, bez nich by to nešlo.

19. Myslíte, že by Vám přátelé byli ochotni pomoci, kdybyste se ocitli v nouzi?

Já myslím, že jo, že určitě ty dvě tři kamarádky by i finančně pomohly.

20. Setkáváte se s jinými pěstouny?

Ano, tím, že patřím pod tu moji organizaci a ta dělá jednou za měsíc kluby a školení, kde se setkáváme, já tam jezdím podle toho, jaké mám dítě. Cca 3x – 4x do roka tam jsem a setkávám se s pěstounkou co má ty tři děti.

21. Jste v pravidelném kontaktu s OSPODEM? Je tento kontakt pro Vás nepříjemný? Vyhledáváte si sami nějaké informace?

Chodí ke mně, kontaktují mě. Organizace, OSPOD, sociálka dítěte. Není to nepříjemné, mám perfektní vztahy, informují mě, všechno v pořádku, můžu říct, že super. Co se týká informací, předtím jsem vyhledávala hodně, teď spíš podle toho, jaké mám dítě. S prvním jsem měla noční děsy, hledala jsem info, co a jak a s tímhle jsme měli neurózu, v závislosti na konkrétním dítěti. Všeobecný přehled už asi mám.

Rodinná resilience

22. Je ve Vaší rodině hodně pravidel, která se musí dodržovat, aby rodina fungovala?

Nelze odpovědět. Každá rodina má svá specifika. Syn je v Anglii a pracuje tam, odjel září nebo říjen, takže než odjel, účastnil se všeho, zažil přítomnost prvního dítěte. Syn mě v tom hodně podporoval, už když jsem začala hlídat děti a brala jsem si je na víkend, a zvažovala jsem, jestli do toho jít a jeho podpora pro mě byla hodně důležitá a díky tomu, že on s tím neměl problémy, jsem do toho šla.

23. Máte pocit, že je ve Vaší rodině při změně okolností jednoduché změnit pravidla a ty potom také dodržovat, aby rodina fungovala dobře?

Stanovuje se to podle věku dítěte, syn si musel zvyknout nejvíc.

24. Řekli byste, že se jako rodina máte dobře, nijak nestrádáte, jste spokojeni?

Naprosto, jsem spokojená.

25. Podporují se ve Vaší rodině individuální zájmy všech členů rodiny, přestože je ostatní nesdílejí? (příklad)

U nás to fungovalo tak, že si syn vydělával a podporoval mě v tom, že hlídal a já mu za to zase udělala ústupek, výhodu. Často hlídal a já zase udělala ústupek.

26. Máte pocit, že k sobě jako rodina umíte vyjadřovat city? Vy k dětem, děti k Vám?

Myslím, že jo a možná až moc (smích). Bez citů to nejde a potlačovat je v téhle práci špatné.

27. Vytváříte doma takovou atmosféru, aby měli všichni pocit, že mohou mluvit o svých problémech otevřeně?

V rámci možnosti, podle věku. Kolem roku ten první pěstounský syn už vnímal a mluvili jsme spolu o mamince a začali jsme mluvit i o nových rodičích. U biologického syna, je to jasné.

28. Jste na svou rodinu hrdí?

Já myslím, že jo.

29. Věříte, že spolu držíte natolik, že dokážete překonat i těžké překážky?

Co se týká rodičů a syna, můžu říct, že jo.

30. Vnímáte problémy, se kterými se setkáváte, jako výzvy?

Co lze překonat, tak se snažím, ale snažím se tím netrápit. Co nejde a není potřeba to vyřešit, neřeším.

31. Je Vaše rodina věřící? Vedete děti k víře?

Ne. Jsem připravená na to, že pokud budu mít starší dítě a bude věřící, budu s ním o tom mluvit, nemám problém, ale já sama nejsem. Kamarádka, co má tři děti je věřící, mluvím s ní o tom, ale nemyslím si, že lze vše řešit vírou.

Rodinné rituály/čas

32. Stýkáte se často s širší rodinou?

Jsme po celé republice. Ne spíš ne, jsme v kontaktu písemně.

33. Máte jako rodina nějaké rituály? (Vánoce, svátky, prázdniny, společná dovolená společné večere, dívání se společně na televizi, stolní hry, ukládání dětí do postele atd.)

To určitě jsme měli. Se synem hodně, ale osamostatnil se. Například jeden den v létě jsme strávili spolu výletem.

34. Tyto rituály provádíte s širší rodinou nebo sami?

Sami.

35. Máte nějaké domácí zvíře? Máte pocit, že je pro Vaše děti důležité? Mají k němu silný vztah?

Ne, měli jsme, dokud syn byl malý, jsme měli papouška, ale když umřel, tak už další zvíře nechtěl.

Komunikace

36. Je ve Vaší rodině běžné, že se konflikty řeší ke spokojenosti všech, tedy kompromisem, který vyhovuje všem?

Když to vezmu na syna, snažili jsme se, jsme oba paličatý a je třeba to nechat vychladnout a pak o tom mluvíme. Pravidla by měly být, ale já mám ráda volnost.

37. Je něco, co je ve Vaší rodině tabu? (nahota, barva pleti, sexuální záležitosti, odlišná sexuální orientace)

Se synem jsme komunikovali o všem a jsem připravená, že každé dítě se může na cokoli zeptat. Tabu není nic.

38. Jste vždy připraveni mluvit o problému, který se naskytne, ať už se to týká čehokoli? (ve vztahu mezi partnery, mezi dětmi)

Snažím se, vím, že se synem jsme potřebovali čas, než jsme dokázali o problému mluvit, ale snažím se.

39. Dochází často u Vás doma k nedorozumění? Čeho se to týká?

Zažila jsem krušnou pubertu se synem, ale osvědčilo se mi to to nechat vystydnout.

40. Jste spokojeni s tím, jakým způsobem komunikujete v rodině? Co byste chtěli změnit?

Ted' bych neměnila nic.

Rizika/krize

41. Zažili jste již riziko, kterému jste museli jako rodina čelit? (nástup dítěte do první třídy, puberta...) Jak jste tento proces vnímali?

U syna v pubertě jsme řešili jeho vztek a náladovost. S pěstounským ani ne, trochu se pak bojím, když je dítě narkomanky tak zdravotní riziko, ale zatím jsem nic řešit nemusela.

42. Napadá Vás jiné riziko, kterému jste museli jako rodina čelit? (vážná operace, nezaměstnanost, alkoholismus, atd..)

Já osobně takovou zkušenost nemám. Jediný co mě napadlo, tak já když přebírám dítě tak biologičtí rodiče znají adresu a ze začátku jsem se bála, že mě budou vyhledávat. Kontakt ale začal fungovat pod dohledem OSPODU nebo organizace, takže mám zatím dobré zkušenosti, ale je to jinak největší riziko, protože znají adresu tak riziko je v tomhle.

43. Zažili jste proces osamostatňování dětí (ať už vlastních či v pěstounské péči)? Jak tento proces probíhal, jak jste ho vnímali?

Tak záleželo na partnerce syna, jelikož jsme si s první partnerkou nesyly, bylo to horší a taky pak když měl tendenci se stěhovat, chvíli pracoval v Praze. Byly výkyvy, ale jinak to proběhlo v klidu. Cítila jsem se smutně, to jo, vztah byl docela dobrý, bylo trochu prázdně, ale mám pocit že jsem si to trochu nahrazovala, v té době jsem začala pracovat s dětma.

44. Zažila Vaše rodina smrt někoho v blízkém okolí?

Ne.

45. Máte pocit, že Vás tyto zkušenosti spíše semkly nebo spíše rozdělily? (neshody, vybitení zlosti, atd..)

Mně to spíš posílilo sebevědomí a odhodlání to dělat dál, že dokážu fungovat a syn, mám pocit, že to bral jako, že je to moje věc.

Napadá Vás ještě něco, co byste chtěla k tomuto tématu dodat?

Co se týká finanční stránky, každé nám vyčítá, že bereme peníze, i když to dítě zrovna ve své péči nemáme. Staráme se o domácnost a starší děti hodně věcí zničí. Vše je poblíkaný, počůraný – tomu se nevyhneme a všechny finance fungují na to. Postarejte se, všechno jsme museli mít dopředu, hodně rodin se ze začátku hodně zadluží, musíte mít všechno – kola, tříkolky, odrážedla, kočárky a děláme 24 hodin denně 7 dní v týdnu za 15000 čistého. Zním pěstouny co mají nemocné děti a částky nestačí. S dítětem беру příspěvek na péči, rozdělený věkově. Lidi v okolí hodně začaly nosit věci, když zjistily, že jsem pěstounskou. Ostatní se museli zadlužit, předělat pokojíček. Zatím jsem měla kliku na zdravé děti, takže jsem vyšla. Nejvíce mě mrzí to, lidé řeší finance ale než se to rozejde je to těžké. Něco předávám pěstounům dál, předávám oblečení a tak. Snažím se předávat, hračky a jejich vlastní polštářek, co jim vyrobím.

Příloha C – Rozhovor s rodinou 3

ŽENA, KLASICKÁ PĚSTOUNSKÁ PÉČE

Obecné otázky

1. Kolik je Vám let?

45 let.

2. Jaké je Vaše dosažené vzdělání?

Střední odborné učiliště.

3. Žijete ve městě nebo na vesnici?

Ve městě.

4. Jak dlouho jste pěstounem?

Od 38 let, takže 7 let.

5. Kolik dětí máte v pěstounské péči?

Dvě děti v pěstounství a jedno v poručenství.

6. Máte nějaké vlastní děti?

2 zletilé děti, obě žijí samostatně.

7. Jak jsou Vaše děti staré?

Biologickým dětem je 25 a 26 let. Pěstounským dětem je synovi 9, dceři 7, a poslednímu synovi 4 roky.

8. Co Vás vedlo k tomu stát se pěstouny?

Rozhodnutá jsem byla už v 16 letech, ovlivnilo mě, že moje matka prošla dětským domovem, čím jsem byla starší, jsem viděla, že to nechalo následky. Jako dítě jsem byla v nemocnici a jako dítě jsem se setkala s dětma s dětského domova a tam mě zasáhlo to, že děti nečekají návštěvy jako všechny ostatní děti. Chtěla jsem původně do dětských vesniček, které se trochu propagovaly více v té době.

9. Otázka číslo 9 je pro pěstouny s příbuzenskou pěstounskou péčí, takže Vám ji pokládat nebudu.

10. Jak dlouho trvalo, než jste dostali dítě do pěstounské péče?

Moc dlouho ne, šlo to rychle. Po schválení krajským úřadem ani ne půl roku.

Sociální opora

11. Jste individuální pěstoun nebo s partnerem?

Individuální.

12. Setkali jste se s pozitivními ohlasy okolí, když jste se rozhodli pro pěstounství?

Od některých známých. Půl napůl s negativníma.

13. Setkali jste se naopak s negativními ohlasy okolí? Máte pocit, že Vám někdo házel (hází) klacky pod nohy? (Popř. kdo, jak a proč)

Řeknou si k tomu lidi svoje, snaží se pomoci není to ve zlým. Znají příběhy, které nedopadly dobře.

14. Víte, jestli Vaše děti mají negativní či pozitivní zkušenosti ve škole s tím, že žijí v pěstounské rodině?

Negativní, děti jsou spíše zvědaví. Spíše řeší etnikum, ale jsou zvědaví, co se stalo. Záměrně jsem si vybrala jiné etnikum, já nemám téměř žádné příbuzné, takže není riziko, že by někdo v rodině nesouhlasil.

15. Setkávají se pěstounské děti se svými biologickými rodiči? Mají s nimi dobré vztahy?

Nesetkaly se ani jeden, je tam nezáměr ze strany rodičů.

16. Máte pocit, že Vaše rodina „táhne za jeden provaz“, když je potřeba?

To bych řekla, že jo – ale jen ta užší, ta širší prakticky není. Brácha a švagr hodně pomáhá.

17. Máte dobré vztahy s širší rodinou?

Dá se říct, že jo.

18. Máte kolem sebe jako rodina dostatek přátel?

Přátel mám dost, ale není na ně čas.

19. Myslíte, že by Vám přátelé byli ochotni pomoci, kdybyste se ocitli v nouzi?

Jo myslím si, že jo.

20. Setkáváte se s jinými pěstouny?

Setkávám. Na školení, který jsou povinný.

Doplňující otázka: Setkáváte se s nimi i soukromě?

Ano, mám dvě kamarádky, které jsou taky pěstounky.

21. Jste v pravidelném kontaktu s OSPODEM? Je tento kontakt pro Vás nepříjemný? Vyhledáváte si sami nějaké informace?

Jsem. Nepříjemný vůbec není. Sama si hodně vyhledávám informace. Když je potřeba něco řešit, informace hledám.

Rodinná resilience

22. Je ve Vaší rodině hodně pravidel, která se musí dodržovat, aby rodina fungovala?

Řekla bych, že jo, někteří vnímají v okolí, že mají dost pravidel a jejich děti oproti tomu mají volno.

23. Máte pocit, že je ve Vaší rodině při změně okolností jednoduché změnit pravidla a ty potom také dodržovat, aby rodina fungovala dobře?

Adaptace je vždycky horší. Pak, když se zaběhne, funguje to. Ale musí se na tom pracovat.

24. Řekli byste, že se jako rodina máte dobře, nijak nestrádáte, jste spokojeni?

Jo určitě.

25. Podporují se ve Vaší rodině individuální zájmy všech členů rodiny, přestože je ostatní nesdílejí? (příklad)

Každý chodí na jiný kroužek, občas chodí spolu. Vzájemná podpora tam je.

26. Máte pocit, že k sobě jako rodina umíte vyjadřovat city? Vy k dětem, děti k Vám?

Určitě, není problém.

27. Vytváříte doma takovou atmosféru, aby měli všichni pocit, že mohou mluvit o svých problémech otevřeně?

Mám pocit, že to samo plyne a ptám se co nového, co bylo ve škole. Nemám pocit, že bych atmosféru musela vytvářet.

28. Jste na svou rodinu hrdí?

Dalo by se říct, že jo.

29. Věříte, že spolu držíte natolik, že dokážete překonat i těžké překážky?

Jsou to děti, nevím. Měli jsme těžkou situaci a jednomu synovi našli vážnou diagnózu a viděli, že se něco děje a překonali jsme to. Někdy to v nich je, ptají se, jestli to bude v pořádku.

30. Vnímáte problémy, se kterými se setkáváte, jako výzvy?

To jo, jinak to nejde, je třeba to řešit a zachytit to v začátku.

31. Je Vaše rodina věřící? Vedete děti k víře?

Jsem věřící a nejsem zastánce podsouvat to. Jeden syn se sám rozhodl, že chce být pokřtěný, sám ze svého rozhodnutí. Vidí to u mě a sami na to

přicházej. Dcera je na hranici mentální retardace a moc tu abstrakci nechápe.

Rodinné rituály/čas

32. Stýkáte se často s širší rodinou?

Není šance, jsou daleko a moc jich není.

33. Máte jako rodina nějaké rituály? (Vánoce, svátky, prázdniny, společná dovolená společné večere, dívání se společně na televizi, stolní hry, ukládání dětí do postele atd.)

Jo. Máme svůj vánoční rituál, že jsme si vzali dobový kostým a chodili jsme po známých a dávali jim dárky. Říká se tomu vinšování. Potom Velikonoční rituály a připomínáme si, proč vznikly a vaříme židovský jídla. Chodíme do divadla na téměř každý dětský představení, chodí rádi. Hodně sportujeme, včetně bruslení, kola, pěší túry, kdy třeba jde víc dětí. Setkáváme se v rámci akce s pěstouny.

34. Tyto rituály provádíte s širší rodinou nebo sami?

Sami nebo s kamarádama.

35. Máte nějaké domácí zvíře? Máte pocit, že je pro Vaše děti důležité? Mají k němu silný vztah?

Nemáme, ale prosí. Dcera chce kočku a syn psa. Zrovna opravuji barák a mají slíbeno, že tam budou mít zvířátka.

Komunikace

36. Je ve Vaší rodině běžné, že se konflikty řeší ke spokojenosti všech, tedy kompromisem, který vyhovuje všem?

Záleží, čeho se to týká, a mám zkušenosti podle situace, co je lepší, buď se domluvit a vysvětlit, ale někdy jsem i direktivní.

37. Je něco, co je ve Vaší rodině tabu? (nahota, barva pleti, sexuální záležitosti, odlišná sexuální orientace)

Co se týká barvy pleti, tak si občas děti postěžují, že se jim ostatní smějou, ale okolí nevyřešíte. Jinak vadí mi vulgární mluva, a to jsem striktní.

38. Jste vždy připraveni mluvit o problému, který se naskytne, ať už se to týká čehokoli? (ve vztahu mezi partnery, mezi dětmi)

Snažím se si to rozmyslet a nevypálit, co mě napadne, ale promyslet, jak by se to dalo řešit. Jsem otevřená mluvit o čemkoli.

39. Dochází často u Vás doma k nedorozumění? Čeho se to týká?

Jo jsou to období klidu nebo rozporu. Denní záležitosti.

40. Jste spokojeni s tím, jakým způsobem komunikujete v rodině? Co byste chtěli změnit?

Ano jsem spokojená, ale vždycky se dá zlepšovat. Moc mi nevyhovuje nařizování, mám radši kompromisy a domluvy, ale cesta je to těžká.

Rizika/krize

41. Zažili jste již riziko, kterému jste museli jako rodina čelit? (nástup dítěte do první třídy, puberta...) Jak jste tento proces vnímali?

Nejstarší byl v náročném zdravotním stavu, když přišel z ústavu a bylo pro mě těžký, když nic nezabíralo. Bylo to těžké, strach, bezmoc. Situace s dalším dítětem byla ještě daleko těžší, horší diagnóza a závažnější. Těžké období je, než se dítě adaptuje, pořád se něco musí řešit. Je třeba si vychytat a hledat co pomůže a pracovat na tom, dát tomu čas a trpělivost.

42. Napadá Vás jiné riziko, kterému jste museli jako rodina čelit? (vážná operace, nezaměstnanost, alkoholismus, atd..)

Rizika jsou, matka užívala alkohol, drogy, pokud ne obojí, a je třeba je upozorňovat už v tomto věku. U mladšího je opožděný vývoj mozku, matka kouřila 40 cigaret denně. Jinak je pro mě velkým problémem to, že nejstarší se zajímal o biologické rodiče, snažila jsem se o fotku, ale rodiče nechtěli. Poslali fotku bratra, chtěl ho vidět, jeli jsme tam a přišlo mi to, že je stejně jako můj pěstounský syn, je jen o rok starší. Bylo to velmi náročný, ten kluk rozložil celou rodinu a bylo to těžký. Syn po setkání s ním začal bejt zlej, semknul se s bratrem. Za pár dní ale za mnou přišel a omluvil se za to, jak se choval, neví se co teď. Syn snil o tátovi, že je třeba hodnej, ale jeho bratr mu něco řekl a teď už otce nechce vidět

43. Zažili jste proces osamostatňování dětí (ať už vlastních či v pěstounské péči)? Jak tento proces probíhal, jak jste ho vnímali?

U dcery mi to přišlo brzo, nebyla plnoletá, ale chtěla dodělat školu. Probírala jsem to s ní, jestli chce žít samostatně. Věděla, jsem, že ví, do čeho jde, nebránila jsem jí, ale nebylo to jednoduchý.

44. Zažila Vaše rodina smrt někoho v blízkém okolí?

Ne asi ne.

45. Máte pocit, že Vás tyto zkušenosti spíše semkly nebo spíše rozdělily? (neshody, vybíjení zlosti, atd..)

Normální vývoj, ani jedno z toho. Brala jsem to tak, že je to život.

Příloha D – Rozhovor s rodinou 4

ŽENA, KLASICKÁ PĚSTOUNSKÁ PÉČE

Obecné otázky

1. Kolik je Vám let?

41.

2. Jaké je Vaše dosažené vzdělání?

Úplné střední s maturitou.

3. Žijete ve městě nebo na vesnici?

Na vesnici.

4. Jak dlouho jste pěstounem?

14 let.

5. Kolik dětí máte v pěstounské péči?

Momentálně dva kluky, sourozence.

6. Máte nějaké vlastní děti?

Taky dvě, syna a dceru.

7. Jak jsou Vaše děti staré?

Pěstounské – 8 a 11 let, jsou to sourozenci – ty mám 4 roky. Vlastním dětem je 9 a 18 let. Měla předtím holčičku od 16 měsíců, ale výchova se nedala zvládnout, takže byla nařízena ústavní výchova.

Doplňující otázka: Jak dlouho jsme ji měla ve své péči?

13 let.

8. Co Vás vedlo k tomu stát se pěstouny?

Úplně původně to byla reportáž o dětech v dětských domovech, někdy v 90. letech. Další skutečnost, že s manželem z prvního manželství jsme měli problémy mít vlastní biologické děti a tak jsem si říkala, že za každé své dítě pomůžu nějakému dalšímu dítěti. A taky jsem nechtěla vychovávat jedináčky, mezi biologickýmá dětma je 10 let a po 2 letech jsem si přivezla holčičku a k tomu jsem taky chtěla sourozence. Já v tom centru, odkud jsem si dítě vzala, pracovala. Původně jako zdravotní sestra, měla jsem tam vyhlídnutého chlapečka, ale pak už byl přiřazený jiný pěstounce a staršímu z těch dvou bylo 7 a já jsem věděla, že pokud se neumístí do března, tak půjde za staršíma sourozencema do dětského domova.

9. Otázka pro příbuzenskou pěstounskou péči – Proč jste pěstounem? Co se stalo s rodiči?

10. Jak dlouho trvalo, než jste dostali dítě do pěstounské péče?

Od okamžiku, kdy jsem dostala papír, kde krajský úřad rozhodl, že můžeme být pěstouni, to probíhalo asi rok to schvalování, jsme slečnu dostali během 2 měsíců. S těma druhýma to bylo ještě rychlejší, byla mi odpuštěna příprava, protože jsem ji už absolvovala.

Sociální opora

11. Jste individuální pěstoun nebo s partnerem?

Před třemi lety jsem se rozvedla a znovu vdala a byla převedena pěstounská péče výhradně na mě. Ale byly svěřovaný nám jako manželům.

12. Setkali jste se s pozitivními ohlasy okolí, když jste se rozhodli pro pěstounství?

Půl na půl.

13. Setkali jste se naopak s negativními ohlasy okolí? Máte pocit, že Vám někdo házel (hází) klacky pod nohy? (Popř. kdo, jak a proč)

V tom roce 2000 to širší rodina absolutně nepřijala, ale měla jsem velkou podporu, co se týče přátel. Ale v roce asi 2011 to rodina vzala s takovým tím, že jsem byla blázen vždycky. Tvrdili, že se to dalo čekat, ale podpora u přátel byla veliká.

14. Víte, jestli Vaše děti mají negativní či pozitivní zkušenosti ve škole s tím, že žijí v pěstounské rodině?

Vůbec se to neřeší, myslím si, že vůbec.

15. Setkávají se pěstounské děti se svými biologickými rodiči? Mají s nimi dobré vztahy?

Ne, vůbec. U kluků se o tom krátce jednalo a u té první dcery nebyl zájem.

16. Máte pocit, že Vaše rodina „táhne za jeden provaz“, když je potřeba?

Já si myslím, že se snažíme, ne vždy se to podaří. Snaha tam je a základní koncept naší rodiny je, že se jeden o druhého může opřít a rodina je od toho že si lidé vzájemně pomáhají. To je naše pravidlo.

17. Máte dobré vztahy s širší rodinou?

Dneska už ano. V roce 2000 jsem se setkala s nepochopením a dneska musím říct, že ty vztahy jsou dobrý.

18. Máte kolem sebe jako rodina dostatek přátel?

Myslím si, že ano.

19. Myslíte, že by Vám přátelé byli ochotni pomoci, kdybyste se ocitli v nouzi?

Myslím si, že ano.

20. Setkáváte se s jinými pěstouny?

Ano.

Doplňující otázka: Stýkáte se s nimi i soukromě? Je možné říci, že mezi nimi máte přátele?

Soukromě ne to ne, vidíme se na školeních nebo na letním táboře. Mailem jsme v kontaktu.

21. Jste v pravidelném kontaktu s OSPODEM? Je tento kontakt pro Vás nepříjemný? Vyhledáváte si sami nějaké informace?

Ano a není vůbec nepříjemný. Informace si vyhledávám stále, ptám se svěřené pracovnice, spíš to nechávám na ni, zjistí mi, co potřebuju. Ale nebojím se zeptat ani na OSPODU.

Rodinná resilience

22. Je ve Vaší rodině hodně pravidel, která se musí dodržovat, aby rodina fungovala?

Máme stejný počet pravidel jako běžná rodina, nekrade se, nelže, po sobě si každé uklidí svůj binec, jsou služby na pomoc v domácnosti, v 8 hodin se vypíná TV, pokud se jde druhý den do školy.

23. Máte pocit, že je ve Vaší rodině při změně okolností jednoduché změnit pravidla a ty potom také dodržovat, aby rodina fungovala dobře?

Myslím si, že ano.

24. Řekli byste, že se jako rodina máte dobře, nijak nestrádáte, jste spokojeni?

Ano.

25. Podporují se ve Vaší rodině individuální zájmy všech členů rodiny, přestože je ostatní nesdílejí? (příklad)

Jednoho syna baví fotbal, druhý jezdí na hasiče, nejmladší krásně zpívá. Je to hrozně důležitý pro výchovu těch dětí, aby byly někde úspěšné, zvlášť

pěstounský děti potřebují zažívat úspěch a dost často tam jsou poruchy učení, takže mimoškolní aktivity jsou skvělé pro to, aby zažívaly úspěch.

26. Máte pocit, že k sobě jako rodina umíte vyjadřovat city? Vy k dětem, děti k Vám?

Myslela jsem si, že jo a teď jsme byli na vyšetření vztahových vazeb dvou pěstounských kluků, co máme. Zjistili jsme s manželem, že vztahové vazby jsou silně narušený, jsou emočně ploché, pak jsem si uvědomila, že jsem se s mladším v životě neobjala. Budeme prodělávat terapii a budeme se učit, spíš oni se budou učit nějak ty vztahy navazovat.

27. Vytváříte doma takovou atmosféru, aby měli všichni pocit, že mohou mluvit o svých problémech otevřeně?

Snažím se to vytvářet. Většinou na dětech poznáte, že je něco trápí, takže si udělám čas, abychom měli čas sami na sebe, probereme to a snažím se pomoci nalézt řešení a podpořit ho v odvaze to dotáhnout do konce ten problém.

28. Jste na svou rodinu hrdí?

Určitě.

29. Věříte, že spolu držíte natolik, že dokážete překonat i těžké překážky?

Myslím si že, už jsme překonali dost. Velký kámen byla ta dcera, než bylo nařizeno předběžné opatření, jezdí k nám na víkendy a ta situace nebyla dobrá a musela jsem to stopnout a dostali jsme se do těžké partnerské krize. I ten 18 letý syn, jezdí jen na víkendy domů, nejradši by domů nejezdil, děti byli otrávený. Tohle jsou takové zkoušky.

30. Vnímáte problémy, se kterými se setkáváte, jako výzvy?

Určitě. Bez toho by to nešlo.

31. Je Vaše rodina věřící? Vedete děti k víře?

Ne. Vůbec.

Rodinné rituály/čas

32. Stýkáte se často s širší rodinou?

Jednou do měsíce.

33. Máte jako rodina nějaké rituály? (Vánoce, svátky, prázdniny, společná dovolená společné večere, dívání se společně na televizi, stolní hry, ukládání dětí do postele atd.)

Máme. Společné obědy o víkendu, společné svátky, společná dovolená, pak máme takové odpočinkové pátky, kdy každý je unavený, pustíme film a lenošíme.

34. Tyto rituály provádíte s širší rodinou nebo sami?

Sami jako úzká rodina.

35. Máte nějaké domácí zvíře? Máte pocit, že je pro Vaše děti důležité? Mají k němu silný vztah?

Máme, rybičky, psa, kočku. Proto jsem se pořizovala, z důvodu toho, že existuje canisterapie, rádi se dotýkají měkkého, uvolňují se u toho. Myslím, že je to nejen pro děti důležité. Mají silný vztah ke zvířatům.

Komunikace

36. Je ve Vaší rodině běžné, že se konflikty řeší ke spokojenosti všech, tedy kompromisem, který vyhovuje všem?

Snažíme se vysvětlovat, aby všichni došli ke spravedlnosti, děti si hlídají, že když je takový trest za tohle, aby za to samý provinění někdo nedostal víc nebo míň.

37. Je něco, co je ve Vaší rodině tabu? (nahota, barva pleti, sexuální záležitosti, odlišná sexuální orientace)

Ne, nevím o ničem. Bavíme se úplně o všem.

38. Jste vždy připraveni mluvit o problému, který se naskytne, ať už se to týká čehokoli? (ve vztahu mezi partnery, mezi dětmi)

Ne vždycky, někdy potřebuju čas si to srovnat v hlavě. Potom, když si to rozmyslím, tak toho jsem schopná.

39. Dochází často u Vás doma k nedorozumění? Čeho se to týká?

Vzhledem k tomu že oba moji biologičtí synové mají Aspergerův syndrom tak stačí špatně položit větu, a je z toho nedorozumění. Mladší syn má asistenta a díky tomu je v pohodě. Starší je aťák. Často jsem překladatelem mezi manželem a dětma, nemá takový cit na to, aby ho synové pochopili.

40. Jste spokojeni s tím, jakým způsobem komunikujete v rodině? Co byste chtěli změnit?

Mohlo by to být vždycky lepší. Dala by se zlepšit komunikace s partnerem, s dospělým synem.

Rizika/krize

41. Zažili jste již riziko, kterému jste museli jako rodina čelit? (nástup dítěte do první třídy, puberta...) Jak jste tento proces vnímali?

Jedinou krizi, kterou jsme měli, byly výchovné problémy s bývalou pěstounskou dcerou. Je to oddálené tím, že jsem stopla návštěvy.

42. Napadá Vás jiné riziko, kterému jste museli jako rodina čelit? (vážná operace, nezaměstnanost, alkoholismus, atd..)

Ne.

43. Zažili jste proces osamostatňování dětí (ať už vlastních či v pěstounské péči)? Jak tento proces probíhal, jak jste ho vnímali?

Nezažili jsme to.

44. Zažila Vaše rodina smrt někoho v blízkém okolí?

Ne. Zatím ne.

45. Máte pocit, že Vás tyto zkušenosti spíše semkly nebo spíše rozdělily? (neshody, vybíjení zlosti, atd..)

Nemůžu zatím hodnotit, pořád je to ještě čerstvé a není to ukončené. Nevím, co bude dál, hledám nějakou mez, vyladíme frekvenci návštěv, jestli jednou za měsíc nebo jak často.

Doplňující otázka: Je něco, co byste k tomuto tématu chtěla říct?

Já si myslím, a stojím si za tím, že děti, které jsou rovnou po narození v ústavu, jsou na tom mnohem hůř než děti, který pobývaly v nějakou dobu v rodině. Podporuju krátkodobou pěstounskou péči, protože my jsme si tu dceru přivezli silně deprivovanou. Chovala se jako stroj, rozbíjela hračky, trhala knížky, ona i ležela jako stroj, věděla, že nemá smysl rvát, že nikdo nepřijde a to se někde musí odrazit. Já celej život cítila, že i kdybych se přetrhla, něco ji chybí.

Příloha E – Rozhovor s rodinou 5

ŽENA, MUŽ, KLASICKÁ PĚSTOUNSKÁ PÉČE

Obecné otázky

1. Kolik je Vám let?

Muž: *mně je 43 a mojí ženě 41.*

2. Jaké je Vaše dosažené vzdělání?

Muž: *Já jsem vyučen.*

Žena: *Já mám střední školu.*

3. Žijete ve městě nebo na vesnici?

Na vesnici, přestěhovali jsme se z města, když jsme měli první pěstounské dítě. Vždycky jsme plánovali jít na vesnici.

4. Jak dlouho jste pěstounem?

4 a půl roku.

5. Kolik dětí máte v pěstounské péči?

2 děti.

6. Máte nějaké vlastní děti?

Máme vlastní dceru. Částečně to taky spustila, je to vymodlené dítě.

7. Jak jsou Vaše děti staré?

Dcera 13 let, pěstounským synům 5 a 10 let.

8. Co Vás vedlo k tomu stát se pěstouny?

Chtěli jsme další děti. Syn se narodil mrtvý, potom tedy dcera a další dítě pak jsme se mít báli. Šli jsme na OSPOD, hledali na netu informace, původně jsme chtěli adopci, ale pak nám nabídli pěstounství.

9. Otázka pro příbuzenskou pěstounskou péči, tu Vám nebudu pokládat.

10. Jak dlouho trvalo, než jste dostali dítě do pěstounské péče?

Cca půl roku od schválení.

Sociální opora

11. Jste individuální pěstoun nebo s partnerem?

Oba dva.

12. Setkali jste se s pozitivními ohlasy okolí, když jste se rozhodli pro pěstounství?

Když jsme se rozhodli a psali papíry tak jsme to neřikali, až pak když jsme byli schválený. Většinou ohlasy pozitivní.

13. Setkali jste se naopak s negativními ohlasy okolí? Máte pocit, že Vám někdo házel (hází) klacky pod nohy? (Popř. kdo, jak a proč)

Ne to vůbec ne. Rodina je bere jako vlastní. Nemáme nejmenší problém. Akorát někdo říká, že to děláme kvůli penězům.

14. Víte, jestli Vaše děti mají negativní či pozitivní zkušenosti ve škole s tím, že žijí v pěstounské rodině?

Nevíme o žádném negativním kontaktu.

15. Setkávají se pěstounské děti se svými biologickými rodiči? Mají s nimi dobré vztahy?

Jeden vůbec, druhý tak sporadicky.

16. Máte pocit, že Vaše rodina „táhne za jeden provaz“, když je potřeba?

Žena – zvenčí se snažíme a pro ostatní svět jako rodina fungujem, co se týká vnitřního mikrosvěta, jsou tam určitý problémy. Myslím, že velký problém je v tom, že jsme si vzali dítě, to druhé, které bylo starší, než to první vzaté. Už bychom to neudělali, prostřední dítě narušilo vztahy, hierarchie se překopala a vztahy byly narušený.

17. Máte dobré vztahy s širší rodinou?

Jo úplně v pohodě.

18. Máte kolem sebe jako rodina dostatek přátel?

Každý máme svý přátele, jednak ze zaměstnání, pak i z dřívějška. Není tolik času. Spíš kamarádi a bavíme se hodně s rodičema.

19. Myslíte, že by Vám přátelé byli ochotni pomoci, kdybyste se ocitli v nouzi?

Asi no, myslíme si, že ano. Lidé ve vesnici pomohou, neberem to tak nějak výjimečně, přijde nám, že je to normální, pomáhat si.

20. Setkáváte se s jinými pěstouny?

Jedna rodina bydlí hned naproti, setkáváme se hlavně v létě. A pak při setkáváních od naší organizace.

21. Jste v pravidelném kontaktu s OSPODEM? Je tento kontakt pro Vás nepříjemný? Vyhledáváte si sami nějaké informace?

Dvakrát do roka s OSPODEM, jinak jsme v kontaktu s organizací. A nepříjemný kontakt? Ne, vůbec ne, není to nepříjemný. Co se týká informací, hledáme na internetu, přes organizaci, OSPOD a tak dále, kombinujeme všechno.

Rodinná resilience

22. Je ve Vaší rodině hodně pravidel, která se musí dodržovat, aby rodina fungovala?

Jo jako jo. Máme pravidel poměrně dost, uvědomili jsme si to, když přišel druhý syn. Dodržujeme pravidla slušného chování, nelže se, nekrade se.

23. Máte pocit, že je ve Vaší rodině při změně okolností jednoduché změnit pravidla a ty potom také dodržovat, aby rodina fungovala dobře?

Záleží na konkrétní situaci. Nedá se to jednoznačně říct.

24. Řekli byste, že se jako rodina máte dobře, nijak nestrádáte, jste spokojeni?

Jo určitě ano, jsme spokojeni.

25. Podporují se ve Vaší rodině individuální zájmy všech členů rodiny, přestože je ostatní nesdílejí? (příklad)

Jo určitě. Druhý syn přišel s tím, že chce hrát fotbal, tatínka to nebaví, ale podporuje ho v tom.

26. Máte pocit, že k sobě jako rodina umíte vyjadřovat city? Vy k dětem, děti k Vám?

Já bych řekla, že jo. Dřív byla dcera uzavřená, při příchodu synů se více otevřela.

27. Vytváříte doma takovou atmosféru, aby měli všichni pocit, že mohou mluvit o svých problémech otevřeně?

Snažíme se, není to ale úplně jasné. Spíše se snažíme se děti ptát, co se děje a tak.

28. Jste na svou rodinu hrdí?

Žena - Jo. Na všechny děti jsem pyšná. (Muž přikyvuje)

29. Věříte, že spolu držíte natolik, že dokážete překonat i těžké překážky?

Jak je silnej partnerskej vztah, tak je silná rodina. Pak i děti to viděj a chovají se podle toho.

30. Vnímáte problémy, se kterými se setkáváte, jako výzvy?

Většinou jo. Jinak by to nešlo.

31. Je Vaše rodina věřící? Vedete děti k víře?

Ne. Manžel je křtěný, ale nepraktikujeme to, dcera chodila na náboženství. Mají o tom obecné znalosti, ne moc podrobné a nepraktikujeme.

Rodinné rituály/čas

32. Stýkáte se často s širší rodinou?

Neustále.

33. Máte jako rodina nějaké rituály? (Vánoce, svátky, prázdniny, společná dovolená společné večere, dívání se společně na televizi, stolní hry, ukládání dětí do postele atd.)

Snažíme se, svátky narozeniny, v rámci širší rodiny. Obecně asi jako každá rodina.

34. Tyto rituály provádíte s širší rodinou nebo sami?

Jak kdy, Vánoce jsou pro nás hodně rodinná záležitost. Koukáme spolu často na televizi.

35. Máte nějaké domácí zvíře? Máte pocit, že je pro Vaše děti důležité? Mají k němu silný vztah?

Kocoura, kterého si druhý syn přivezl s sebou. Tři ovce a čtyři králíky, chtěli bychom slepice, syn koně, dcera hada. Chtěli by psa, ale nechtěj se o to starat. My to vnímáme spíš jako užitková zvířata, nedáváme jim jména.

Komunikace

36. Je ve Vaší rodině běžné, že se konflikty řeší ke spokojenosti všech, tedy kompromisem, který vyhovuje všem?

Jak kdy, jak co. Snažíme se o to, abychom se všichni dohodli.

37. Je něco, co je ve Vaší rodině tabu? (nahota, barva pleti, sexuální záležitosti, odlišná sexuální orientace)

Než přišel druhý syn, nahota tabu nebyla, ale protože on přišel už velkej, tak od té doby je to jiné. Drží se hranice. Nechodíme doma nazí, je to slušnost ne tabu.

38. Jste vždy připraveni mluvit o problému, který se naskytne, ať už se to týká čehokoli? (ve vztahu mezi partnery, mezi dětmi)

Doufáme, že jsme připraveni, snažíme se. Byly bychom rádi, kdyby to tak bylo.

39. Dochází často u Vás doma k nedorozumění? Čeho se to týká?

Jo, asi jo, standartní nedorozumění jednodenně nebo klidně dvě. Týká se to klasických problémů v domácnosti.

40. Jste spokojeni s tím, jakým způsobem komunikujete v rodině? Co byste chtěli změnit?

Určitě by to mohlo bejt lepší, myslíme si, že jo. Syn je tu krátce, není všechno otevřený, bylo by potřeba to otevřít ale je na to čas.

Rizika/krize

41. Zažili jste již riziko, kterému jste museli jako rodina čelit? (nástup dítěte do první třídy, puberta...) Jak jste tento proces vnímali?

Jo ta puberta, dceři je 13, bereme to jako určité riziko ale nevíme, jak to bude vypadat.

42. Napadá Vás jiné riziko, kterému jste museli jako rodina čelit? (vážná operace, nezaměstnanost, alkoholismus, atd..)

Asi přechod z klockánu, potom také to, že jsme si vzali druhé dítě starší, než to první. Už bychom to neudělali.

43. Zažili jste proces osamostatňování dětí (ať už vlastních či v pěstounské péči)? Jak tento proces probíhal, jak jste ho vnímali?

Ne, ještě ne.

44. Zažila Vaše rodina smrt někoho v blízkém okolí?

Blízký člen, děda dcery, ale pamatuje si ho pouze z fotek, nevnímala to nijak dramaticky.

**45. Máte pocit, že Vás tyto zkušenosti spíše semkly nebo spíše rozdělily?
(neshody, vybíjení zlosti, atd..)**

Stojí to na síle partnerského vztahu, problémy nás spíše stmelujou, to že jsme do toho šli, máme další společnej zájem a společnej cíl. Stmelilo to rodinu. Jsme schopný fungovat i přes problémy s přijetím dalšího dítěte. Nebráníme se příchodu dalšího dítěte.

Příloha F – Rozhovor s rodinou 6

ŽENA, PĚSTOUNSKÁ PÉČE NA PŘECHODNOU DOBU

OBECNÉ otázky

1. Kolik je Vám let?

51.

2. Jaké je Vaše dosažené vzdělání?

Středoškolské.

3. Žijete ve městě nebo na vesnici?

Žijeme ve městě.

4. Jak dlouho jste pěstounem?

V lednu to byl rok.

5. Kolik dětí máte v pěstounské péči?

Teď momentálně žádné, odevzdali jsme mimino, takže teď jsme bez dítěte.

6. Máte nějaké vlastní děti?

3 děti.

7. Jak jsou Vaše děti staré?

Dcera 28 let, syn 27 let, nejmladší dcera 15, dítě, co jsme měli v péči, jsme měli od narození na 11 měsíců.

8. Co Vás vedlo k tomu stát se pěstouny?

Faktorů bylo víc, co mě k tomu nakoplo, byl článek v jednom časopise, kde byl rozhovor s jednou maminou, která dostala do své péče miminko, sama nemohla mít děti a tak si o to zažádala, byl s ní rozhovor a to mě nadchlo, je potřeba vytvořit domácí prostředí, aby nebyly děti v ústavech, mně se to zalíbilo. Jsme zaměřený na děti od 0 do 1 roku.

9. U příbuzenské pěstounské péče – Proč jste pěstounem? Co se stalo s rodiči?

10. Jak dlouho trvalo, než jste dostali dítě do pěstounské péče?

V březnu jsem podala žádost, že se chci stát pěstounkou a v prosinci jsme ukončili vzdělávání včetně psychotestů. A pak jsme čekali na to konečný vyjádření. To trvalo rok, pak za měsíc jsme dostali dítě.

Sociální opora

11. Jste individuální pěstoun nebo s partnerem?

Jenom já jsem pěstounka, ale manžel se musí účastnit taky všeho vzdělávání a pak se mnou chodit na úřady. Musí u předávání dítěte a všeho být.

12. Setkali jste se s pozitivními ohlasy okolí, když jste se rozhodli pro pěstounství?

Ano. Rodina, přátelé okolí, všude. Manželovi kamarádi se nad tím trochu pozastavovali a nedovedli si to představit, ale nebylo to vážné.

13. Setkali jste se naopak s negativními ohlasy okolí? Máte pocit, že Vám někdo házel (hází) klacky pod nohy? (Popř. kdo, jak a proč)

Vyloženě negativní reakce žádná.

14. Víte, jestli Vaše děti mají negativní či pozitivní zkušenosti ve škole s tím, že žijí v pěstounské rodině?

Je spíš pozitivní zájem. Od dcery nejmladší.

15. Setkávají se pěstounské děti se svými biologickými rodiči? Mají s nimi dobré vztahy?

Měli jsme jedno malé dítě, to se s nimi neselekávalo.

16. Máte pocit, že Vaše rodina „táhne za jeden provaz“, když je potřeba?

Určitě.

17. Máte dobré vztahy s širší rodinou?

Ano.

18. Máte kolem sebe jako rodina dostatek přátel?

Myslím si, že ano.

19. Myslíte, že by Vám přátelé byli ochotni pomoci, kdybyste se ocitli v nouzi?

Určitě ve všech ohledech.

20. Setkáváte se s jinými pěstouny?

Ano. Za tu dobu se vytvořily nějaké vazby, takže mám i pěstouny přátelé. Hodně jsme se spřátelili s přípravnou skupinou, takže jsme za tu dobu 2x měli setkání soukromé a bylo to přátelský, příjemný. Myslím si, že pěstouni nepotřebují jen odbornou pomoc, ale setkávat se i s lidmi, co mají stejné zkušenosti, tedy mít přátelé pěstouny, je to vždycky o tom, naladění se na stejnou vlnu.

21. Jste v pravidelném kontaktu s OSPODEM? Je tento kontakt pro Vás nepříjemný? Vyhledáváte si sami nějaké informace?

Ano. Není nepříjemný, naštěstí jsme narazili na příjemný lidi, nikdy to nebylo nic nepříjemného. Informace jsem vyhledávala hodně ze začátku, ale i teď, snažím se něco nového dozvědět.

Rodinná resilience

22. Je ve Vaší rodině hodně pravidel, která se musí dodržovat, aby rodina fungovala?

Běžná pravidla, nic striktně nevyžadujeme. Všichni se musí zapojit, ale nevnucuje se to s bičem v ruce. Děti jsou dost staré, dodržují to sami. Je pravda, že když je dětí hodně, bez řádu to nejde.

23. Máte pocit, že je ve Vaší rodině při změně okolností jednoduché změnit pravidla a ty potom také dodržovat, aby rodina fungovala dobře?

Ano, netrvá to dlouho.

24. Řekli byste, že se jako rodina máte dobře, nijak nestrádáte, jste spokojeni?

Ano.

25. Podporují se ve Vaší rodině individuální zájmy všech členů rodiny, přestože je ostatní nesdílejí? (příklad)

Ano.

26. Máte pocit, že k sobě jako rodina umíte vyjadřovat city? Vy k dětem, děti k Vám?

Ano oboustranně.

27. Vytváříte doma takovou atmosféru, aby měli všichni pocit, že mohou mluvit o svých problémech otevřeně?

Ano, myslím, že to máme tak nastavené. Myslím, že kdykoli byl problém, děti za mnou přišly.

28. Jste na svou rodinu hrdí?

Ano.

29. Věříte, že spolu držíte natolik, že dokážete překonat i těžké překážky?

Ano.

30. Vnímáte problémy, se kterými se setkáváte, jako výzvy?

Výzvu to nevím, když je problém prostě se musí vyřešit. Určitě se ho nesnažím zamést pod stůl, prostě se musí vyřešit.

31. Je Vaše rodina věřící? Vedete děti k víře?

Ne, vůbec ne.

Rodinné rituály/čas

32. Stýkáte se často s širší rodinou?

Ano. Tím, že teď jsme trochu odděleni, tak je to jednou za 14 dní. Všechny příbuzný máme v jiném městě. Spíš víkendy.

33. Máte jako rodina nějaké rituály? (Vánoce, svátky, prázdniny, společná dovolená společné večere, dívání se společně na televizi, stolní hry, ukládání dětí do postele atd.)

Když jsme o víkendu doma, snažíme se společně jíst ty obědy. Večer válení u televize, tam se většinou sejdeme.

34. Tyto rituály provádíte s širší rodinou nebo sami?

Když je to nějaká oslava, tak i s širší rodinou. Jsme zvyklí v té rodině se sejít. Ve městě, kde žije moje rodina je chatka, kde se scházíme jednou za rok, za dva roky, nikdo nemá narozeniny, prostě se jen tak sejdeme jako široká rodina.

35. Máte nějaké domácí zvíře? Máte pocit, že je pro Vaše děti důležité? Mají k němu silný vztah?

Pes, papoušek, měli jsme králíka. Mám pocit, že jsou pro děti důležité. Dá se to označit jako silný vztah k nim.

Komunikace

36. Je ve Vaší rodině běžné, že se konflikty řeší ke spokojenosti všech, tedy kompromisem, který vyhovuje všem?

Spíš jde o nějakou dohodu, aby to nikomu neublížovalo.

37. Je něco, co je ve Vaší rodině tabu? (nahota, barva pleti, sexuální záležitosti, odlišná sexuální orientace)

Ne, vůbec nic.

38. Jste vždy připraveni mluvit o problému, který se naskytne, ať už se to týká čehokoli? (ve vztahu mezi partnery, mezi dětmi)

Zatím se nám nikdy nic tak závažného nestalo. Když je potřeba to probrat, vyřešit, žádné odklady bych nedělala, řešila bych to nejdřív.

39. Dochází často u Vás doma k nedorozumění? Čeho se to týká?

Občas na to dojde, ale jsou to banální běžnosti, není to nic zásadního.

40. Jste spokojeni s tím, jakým způsobem komunikujete v rodině? Co byste chtěli změnit?

Ano. Nenapadá mě nic, co bych chtěla změnit.

Rizika/krize

41. Zažili jste již riziko, kterému jste museli jako rodina čelit? (nástup dítěte do první třídy, puberta...) Jak jste tento proces vnímali?

Zažili, ale puberta byla v pohodě. Nikdy to nebylo nic dramatického.

42. Napadá Vás jiné riziko, kterému jste museli jako rodina čelit? (vážná operace, nezaměstnanost, alkoholismus, atd..)

Ne.

43. Zažili jste proces osamostatňování dětí (ať už vlastních či v pěstounské péči)? Jak tento proces probíhal, jak jste ho vnímali?

My jsme byli rádi, že se syn oženil, přáli jsme mu to, chtěl si žít po svém.

44. Zažila Vaše rodina smrt někoho v blízkém okolí?

Zažili, ale nemělo to zásadní vliv, nepoznamenalo to rodinu.

45. Máte pocit, že Vás tyto zkušenosti spíše semkly nebo spíše rozdělily? (neshody, vybíjení zlosti, atd..)

Když zmíním mimino, co jsme měli v pěstounské péči, od narození byla neslyšící, pak se řešilo, co s ní bude dál, v úvahu byl kochleární implantát. Je to velká vada. Bylo to něco, s čím jsme nepočítali, byla to první zkušenost s postiženým dítětem, semklo nás to, jeden čas jsme uvažovali o tom, že bychom si ji nechali, kdyby se pro ni nenašla rodina. Když by šla do ústavu, byl by tam problém, na operaci by pravděpodobně nešla. Několikrát proběhla vlna diskusí na to, že bychom si ji nechali. To nás docela semklo, projevilo se to, že jsme za jedno. Nenechali bychom ho osudu, ale postarali bychom se o ni. Rodina se pro ni nakonec ale našla.

Doplňující otázka: Chtěla byste něco dodat?

Ještě bych chtěla dodat, že si myslím si, že je to správná věc, ta péče na přechodnou dobu, spousta odborníků se na to dívá skrz prsty ale po zkušenostech, co jsme měli s holčičkou, si myslím, že je to dobré, vidím to i u jiných pěstounů.

Příloha G – Rozhovor s rodinou 7

ŽENA, PĚSTOUNSKÁ PÉČE NA PŘECHODNOU DOBU

Obecné otázky

1. Kolik je Vám let?

50 let.

2. Jaké je Vaše dosažené vzdělání?

Středoškolské.

3. Žijete ve městě nebo na vesnici?

Ve městě.

4. Jak dlouho jste pěstounem?

3/4 roku.

5. Kolik dětí máte v pěstounské péči?

Vždy jedno, ale když by byli sourozenci tak dva, ale maximálně dva.

6. Máte nějaké vlastní děti?

Ano.

7. Jak jsou Vaše děti staré?

Syn 26, dcera 24 let, syn pěstounský 15 měsíců a mám ho u sebe 7 měsíců a ještě asi dlouho mít budu, soudy ten jeho případ protahují.

8. Co Vás vedlo k tomu stát se pěstouny?

Že ta práce dává smysl, pracovala jsem v kanceláři, což mi nepřišlo smysluplný.

9. U příbuzenské pěstounské péče – Proč jste pěstounem? Co se stalo s rodiči?

10. Jak dlouho trvalo, než jste dostali dítě do pěstounské péče?

Rok a půl to trvalo, celý ten proces stávání se pěstounem. Dítě jsme měli do 6 týdnů.

Sociální opora

11. Jste individuální pěstoun nebo s partnerem?

Individuální.

12. Setkali jste se s pozitivními ohlasy okolí, když jste se rozhodli pro pěstounství?

Nikdy nikoho jsme neměli s pěstounskou péčí. Rodina mi řekla, ať si to rozmyslím, byli jsme hodně společenský a že si to máme rozmyslet, že budem muset být jenom doma.

13. Setkali jste se naopak s negativními ohlasy okolí? Máte pocit, že Vám někdo házel (hází) klacky pod nohy? (Popř. kdo, jak a proč)

Přímo co se týče pěstounský, tak ne. Etnika jo, máme romské dítě.

14. Víte, jestli Vaše děti mají negativní či pozitivní zkušenosti ve škole s tím, že žijí v pěstounské rodině?

Dcera studovala zdrávku a byla se podívat v dětském domově několikrát a říkala, že děti lituje, děti ho mají za dalšího sourozence.

15. Setkávají se pěstounské děti se svými biologickými rodiči? Mají s nimi dobré vztahy?

Nesetkává se.

16. Máte pocit, že Vaše rodina „táhne za jeden provaz“, když je potřeba?

Jo určitě.

17. Máte dobré vztahy s širší rodinou?

Ano.

18. Máte kolem sebe jako rodina dostatek přátel?

Ano, to určitě máme.

19. Myslíte, že by Vám přátelé byli ochotni pomoci, kdybyste se ocitli v nouzi?

Ano. Taková ta přátelská pomoc určitě. Co se týká třeba finanční pomoci nebo tak, na to mám, když by bylo potřeba rodiče, ale nepotřebuju to.

20. Setkáváte se s jinými pěstouny?

Ano, v rámci centra.

Doplňující otázka: Setkáváte se s nimi i v soukromí, mimo centrum?

Ne, to vůbec ne.

21. Jste v pravidelném kontaktu s OSPODEM? Je tento kontakt pro Vás nepříjemný? Vyhledáváte si sami nějaké informace?

Ano jsem s nimi v kontaktu, ale nepříjemné to není vůbec. Dost se o tom (o PP na přechodnou dobu – poznámka autora) hovoří ve zprávách, články na internetu čtu hodně.

Rodinná resilience

22. Je ve Vaší rodině hodně pravidel, která se musí dodržovat, aby rodina fungovala?

Ne.

23. Máte pocit, že je ve Vaší rodině při změně okolností jednoduché změnit pravidla a ty potom také dodržovat, aby rodina fungovala dobře?

Nemáme pravidla, jsme takoví samorosti.

24. Řekli byste, že se jako rodina máte dobře, nijak nestrádáte, jste spokojeni?

Jojo.

25. Podporují se ve Vaší rodině individuální zájmy všech členů rodiny, přestože je ostatní nesdílejí? (příklad)

V naší rodině jo, děti střídaly všechny sporty, podporovala jsem je.

26. Máte pocit, že k sobě jako rodina umíte vyjadřovat city? Vy k dětem, děti k Vám?

S dětma určitě, s manželem to tak bylo dlouho, teď procházíme malou krizí, ale se všema to tak vždy bylo.

27. Vytváříte doma takovou atmosféru, aby měli všichni pocit, že mohou mluvit o svých problémech otevřeně?

Myslím si, že se spíš zeptám, jestli se něco nebo neděje a buď to řeknou, nebo nechtěj, už jsou dost starý.

28. Jste na svou rodinu hrdí?

Myslím, že jsem nad tím nikdy nepřemýšlela, možná to, že jsme si vybudovali nový domov. Na rodinu takhle nad tím nepřemýšlím, museli bychom něco výjimečného dokázat.

29. Věříte, že spolu držíte natolik, že dokážete překonat i těžké překážky?

Jo.

30. Vnímáte problémy, se kterými se setkáváte, jako výzvy?

Jo.

31. Je Vaše rodina věřící? Vedete děti k víře?

Jak kdo, do kostela nechodíme nikdo. Já vyrůstala u babičky, takže mě naučila se modlit, i moje děti to naučila. Já k tomu děti nevedu. Maximálně se někdy podle ní pomodlím.

Rodinné rituály/čas

32. Stýkáte se často s širší rodinou?

Ano.

33. Máte jako rodina nějaké rituály? (Vánoce, svátky, prázdniny, společná dovolená společné večere, dívání se společně na televizi, stolní hry, ukládání dětí do postele atd.)

Ano. Pravidelně o vánocích u rodičů a v létě na velkou grilovačku a na různých kulatých oslavách.

34. Tyto rituály provádíte s širší rodinou nebo sami?

My sami málokdy. Většinou sestra s celou rodinou, rodiče a my.

35. Máte nějaké domácí zvíře? Máte pocit, že je pro Vaše děti důležité? Mají k němu silný vztah?

Máme, tři kočky a psa. Určitě k nim děti měly silný vztah. Malý syn s kotětem dovádí od narození. Moje děti zvířata milují, vyrostly s nimi.

Komunikace

36. Je ve Vaší rodině běžné, že se konflikty řeší ke spokojenosti všech, tedy kompromisem, který vyhovuje všem?

Nedokážu odpovědět, nikdy jsme neřešili zvláště nic velkého. Hodně jsem jim dovolila, dětem jsem věřila. Nic zásadního jsme neřešili.

37. Je něco, co je ve Vaší rodině tabu? (nahota, barva pleti, sexuální záležitosti, odlišná sexuální orientace)

Naopak. Vůbec, máme mnoho kamarádu homosexuálů. Ke všemu jsme velmi benevolentní. Je nám všechno jedno.

38. Jste vždy připraveni mluvit o problému, který se naskytne, ať už se to týká čehokoli? (ve vztahu mezi partnery, mezi dětmi)

Já jo. Manžel ne. My ženský jsme na tom jinak, chceme to řešit hned. S dětma mám dobrý vztahy, nekecám jim do ničeho.

39. Dochází často u Vás doma k nedorozumění? Čeho se to týká?

Teďka tím, že máme krizi, dřív jsme se vůbec nehádali.

40. Jste spokojeni s tím, jakým způsobem komunikujete v rodině? Co byste chtěli změnit?

Teď nejsem moc spokojená, hlavně v komunikaci s manželem. S dcerou si vyměníme názory, pak spolu 3 dny nemluvíme a pak je to dobrý.

Rizika/krize

41. Zažili jste již riziko, kterému jste museli jako rodina čelit? (nástup dítěte do první třídy, puberta...) Jak jste tento proces vnímali?

Neřešila jsem to tenkrát, děti byly samostatný.

42. Napadá Vás jiné riziko, kterému jste museli jako rodina čelit? (vážná operace, nezaměstnanost, alkoholismus, atd..)

Nic takového.

43. Zažili jste proces osamostatňování dětí (ať už vlastních či v pěstounské péči)? Jak tento proces probíhal, jak jste ho vnímali?

Naprosto v pohodě jsem to přijala, naopak jsem chtěla, aby syn se osamostatnil dříve.

44. Zažila Vaše rodina smrt někoho v blízkém okolí?

Ne.

45. Máte pocit, že Vás tyto zkušenosti spíše semkly nebo spíše rozdělily? (neshody, vybíjení zlosti, atd..)

Problémy by nás spíše vždy semkly.

Příloha H – Rozhovor s rodinou 8

ŽENA, KLASICKÁ PĚSTOUNSKÁ PÉČE

Obecné otázky

1. Kolik je Vám let?

52.

2. Jaké je Vaše dosažené vzdělání?

Základní, dva roky jsem dělala zdrávku, ale nedokončila jsem to.

3. Žijete ve městě nebo na vesnici?

Žijeme na vesnici.

4. Jak dlouho jste pěstounem?

13 a půl roku.

5. Kolik dětí máte v pěstounské péči?

3 děti.

6. Máte nějaké vlastní děti?

Mám syna a dceru.

7. Jak jsou Vaše děti staré?

Syn 34 let, dcera 24 let, pěstounská dcera 14 a půl, syn 9 a půl, syn bude mu 6. Bydlí s námi ještě dcera partnera, té je 19.

8. Co Vás vedlo k tomu stát se pěstouny?

U prvního dítěte to bylo dané tím, že jsem byla po rozchodu z dlouholetým partnerem a rozchod probíhal bouřlivě, a když se to po 2 letech uklidnilo tak jsem v jednom článku četla, že je nedostatek pěstounů a můžou se o to ucházet samotní jedinci. Řekla jsem si, že to zkusím. Ptala jsem se děti, souhlasili.

9. U příbuzenské pěstounské péče – Proč jste pěstounem? Co se stalo s rodiči?

10. Jak dlouho trvalo, než jste dostali dítě do pěstounské péče?

U nejstarší dcery rok a půl, u syna 2 a půl roku a u nejmladšího, no nejdřív jsem byla odsouhlasená na přechodnou dobu, byl krátce narozený, ale pak se to překlenulo na klasické pěstounství.

Sociální opora

11. Jste individuální pěstoun nebo s partnerem?

Individuální, protože my jsme se neoddali s tím současným.

12. Setkali jste se s pozitivními ohlasy okolí, když jste se rozhodli pro pěstounství?

Já jsem se setkala snad v příbuzenstvu a u známých u lidí okolo jenom s pozitivním přístupem.

13. Setkali jste se naopak s negativními ohlasy okolí? Máte pocit, že Vám někdo házel (hází) klacky pod nohy? (Popř. kdo, jak a proč)

Vůbec. Já jsem měla štěstí na lidi, kteří se na to dívali, jako, že je to plus.

14. Víte, jestli Vaše děti mají negativní či pozitivní zkušenosti ve škole s tím, že žijí v pěstounské rodině?

Dcera má moje příjmení ale dětem to řekla, asi chtěla bejt zajímavá a děti se jí začaly posmívat, takže jsem ji radila, ať se o tom nerozšiřuje a říkat se to má jen lidem, který tomu rozumí. Syn je po otci napůl Rom a je trochu snědší, posmívali se mu, že je cikán. Nejmladší má problémy s hlasivkama, chraptí, takže se mu děti posmívají kvůli tomu, ne kvůli pěstounství.

15. Setkávají se pěstounské děti se svými biologickými rodiči? Mají s nimi dobré vztahy?

Nejmladší s tatínkem pravidelně, maminka tam nefunguje vůbec. Druhý syn se setkává občas s maminkou, má ještě dva syny s jiným partnerem je i nemocná psychicky, a když můžou, tak se domluví asi jednou za rok. S otcem se viděl asi třikrát, když mu byly asi tři roky. Dcera otce nezná a matka ji navštěvovala, tak když ji byly dva roky, a teď je pro ni z hlediska financí a psychiky přestala kontaktovat.

16. Máte pocit, že Vaše rodina „táhne za jeden provaz“, když je potřeba?

Jo, to určitě.

17. Máte dobré vztahy s širší rodinou?

Mám.

18. Máte kolem sebe jako rodina dostatek přátel?

Myslím si, že přiměřeně, nemáme čas na moc kontaktů, ale máme přátele.

19. Myslíte, že by Vám přátelé byli ochotni pomoci, kdybyste se ocitli v nouzi?

Spíš se člověk obrátí na rodinu, bych řekla, teda když má dobré vztahy.

20. Setkáváte se s jinými pěstouny?

Jo. Od té organizace, co v ní jsme.

Doplňující otázka: A setkáváte se s nimi i mimo organizaci?

Ne, na to mimo už není moc času.

21. Jste v pravidelném kontaktu s OSPODEM? Je tento kontakt pro Vás nepříjemný? Vyhledáváte si sami nějaké informace?

Všechno se řeší přes organizace a s nimi tedy kontakt za nepříjemný nepovažuji. Když jsem začínala, snažila jsem se určité informace získat, aby člověk neměl nouzi.

Rodinná resilience

22. Je ve Vaší rodině hodně pravidel, která se musí dodržovat, aby rodina fungovala?

Vyžaduju pravidla, ale moc to nefunguje, děti se snaží mě převálcovat.

23. Máte pocit, že je ve Vaší rodině při změně okolností jednoduché změnit pravidla a ty potom také dodržovat, aby rodina fungovala dobře?

Teď se právě snažím to změnit tak, aby to fungovalo, musím vymyslet páku, aby měly děti motivaci.

24. Řekli byste, že se jako rodina máte dobře, nijak nestrádáte, jste spokojeni?

Já si myslím, že finančně určitě. Podpora od státu je dobře nastavená. Máme dobrou organizaci, která se o nás stará.

25. Podporují se ve Vaší rodině individuální zájmy všech členů rodiny, přestože je ostatní nesdílejí? (příklad)

Ano. Snažíme se, aby všechno bylo v rámci celé rodiny, ale je pravda, že nejdřív jsou povinnosti, které jim zaberou mnoho času, pak nějaká zábava je malé procento času.

26. Máte pocit, že k sobě jako rodina umíte vyjadřovat city? Vy k dětem, děti k Vám?

S partnerem, je to mužskej typ, přijde utahaný z práce. Chodíme k psychologům v rámci pěstounské péče a snaží se nám dát rady a pomoci nám. Jinak fungujeme.

27. Vytváříte doma takovou atmosféru, aby měli všichni pocit, že mohou mluvit o svých problémech otevřeně?

Plyne to samo, ale i se snažím. Mám pocit, že se mi snaží říkat zážitky, když je něco horšího tak se to dozvídám od dalších dětí, občas žalují a to nejsem ráda. Jsem ráda, když se to dozvím přímo od nich.

28. Jste na svou rodinu hrdí?

Jsem ráda, že svou rodinu mám. Nedovedu si představit, že bych teď měla jen svoje děti, vnoučata ještě nemám. Točím se kolem dětí, baví mě ta práce.

29. Věříte, že spolu držíte natolik, že dokážete překonat i těžké překážky?

Jo, když jde do tuhého, většinou se to tak projevuje.

30. Vnímáte problémy, se kterými se setkáváte, jako výzvy?

Asi jo.

31. Je Vaše rodina věřící? Vedete děti k víře?

Vůbec.

Rodinné rituály/čas

32. Stýkáte se často s širší rodinou?

Jo, máme velkou rodinu, hodně příbuzenstva, stýkáme se často.

33. Máte jako rodina nějaké rituály? (Vánoce, svátky, prázdniny, společná dovolená společné večere, dívání se společně na televizi, stolní hry, ukládání dětí do postele atd.)

My se díváme na televizi, spíš teda já s dětma, občas se připojí partner ale spíš má to svoje. Partnera občas zapojím i děti říknou, že chtějí společně snídat.

34. Tyto rituály provádíte s širší rodinou nebo sami?

Oslavy s širším příbuzenstvím, kulatiny.

35. Máte nějaké domácí zvíře? Máte pocit, že je pro Vaše děti důležité? Mají k němu silný vztah?

Máme pudlici a labradorku. Mají k nim silný vztah, zvířata berou automaticky k naší rodině, bez toho by rodina nebyla úplná. Máme i kočky. Mají pozitivní vztah ke zvířatům a je to dobře, dělá to hodně.

Komunikace

- 36. Je ve Vaší rodině běžné, že se konflikty řeší ke spokojenosti všech, tedy kompromisem, který vyhovuje všem?**

Ke spokojenosti všech je široká škála. Není to vždy možné. Na někoho vždy musím vytvořit nátlak, aby plán respektoval. Potřebujeme celá rodina vyrazit, a někdo si umíní že ne, říkám že to tak nejde, že musíme všichni.

- 37. Je něco, co je ve Vaší rodině tabu? (nahota, barva pleti, sexuální záležitosti, odlišná sexuální orientace)**

Já nemám ráda sprosté výrazy, dcera má šílenej slovník. Partner mluví sprostě u televize, to je chlap. Jo, ale to mi vadí hodně.

- 38. Jste vždy připraveni mluvit o problému, který se naskytne, ať už se to týká čehokoli? (ve vztahu mezi partnery, mezi dětmi)**

Já jsem připravená vždycky, je to dobře když se o tom začne mluvit, kolikrát se to tak nabalí, že se to špatně řeší. Dostali jsme za úkol do příští schůzky s psychologama, abychom si vymysleli plán nebo nějakou akci pro toho druhého s partnerem. Partner se na to vykašlal, že měl problémy v práci, odůvodnil to, že neměl čas.

- 39. Dochází často u Vás doma k nedorozumění? Čeho se to týká?**

Dochází, jedná se o úplný blbosti mezi dětma. Ale úplný blbosti. U nás je středobod ten starší syn, je povahově dost náročněj, impulzivní, chce být všude první. Takže tam často vzniká problém.

- 40. Jste spokojeni s tím, jakým způsobem komunikujete v rodině? Co byste chtěli změnit?**

Ano určitě. Snažím se komunikovat, bez toho by to nešlo, aby děti viděly zájem. Chtěla bych změnit to, aby člověk nemusel pořád křičet.

Rizika/krize

- 41. Zažili jste již riziko, kterému jste museli jako rodina čelit? (nástup dítěte do první třídy, puberta...) Jak jste tento proces vnímali?**

U své dcery jsem vnímala těžce proces, kdy jsme se nastěhovali na vesnici a ona zůstala u babičky. To jsem tenkrát těžce nesla. Musela jsem ji říct, aby si uvědomila následky, už jsme měli dítě v pěstounské péči a řešilo by se to. Pak většinou všechny nástupy do první třídy jsou poměrně náročný. Pak další náročný období bylo, když si syn s ženou adoptovali chlapečka, který během 4

měsíců zemřel. To bylo šílený, změnila jsem život, některé aktivity jsem zrušila a byla jsem tu pro rodinu a pro mámu, má jen mě. Ona mi hodně pomohla.

42. Napadá Vás jiné riziko, kterému jste museli jako rodina čelit? (vážná operace, nezaměstnanost, alkoholismus, atd..)

Nenapadá mě.

43. Zažili jste proces osamostatňování dětí (at' už vlastních či v pěstounské péči)? Jak tento proces probíhal, jak jste ho vnímali?

Syn se odstěhoval, vypudilo ho kvantum lidí, který žilo v jedné domácnosti. U dcery to bylo až moc brzo, v 15 letech se osamostatnila, pak jsme byly v kontaktu, když se to uklidnilo a tam sem to huř nesla, to bylo brzo. Dcera partnera odchází tak jako postupně z domu.

44. Zažila Vaše rodina smrt někoho v blízkém okolí?

Moje sestra a pak to adoptované vnouče.

45. Máte pocit, že Vás tyto zkušenosti spíše semkly nebo spíše rozdělily? (neshody, vybitení zlosti, atd..)

Řekla bych, že jsme na tom pořád stejně, když je potřeba sejdeme se, syn mě kontaktuje, když potřebuje a velice mě potěší a překvapí, když se objeví bez ohlášení. Dcera, když přijde neočekávaně, někdy mě to rozčiluje, protože zrovna nemám čas. Jako rodina se pořád kontaktujeme a jsme pospolu

Doplňující otázka: Je něco co byste k tomu ještě chtěla říci?

Pěstounská péče je pro každého individuální zkušenost a lidi, který to chtěli zkusit, a nevyšlo to, prostě není to o osobním selhání. Každý jsme jiný, někdo se k tomu vůbec neodhodlá, musíte úplně překopat svůj život. Všechno jde pryč, najednou žijete tak, jak když se vám z ničeho nic narodí dítě.